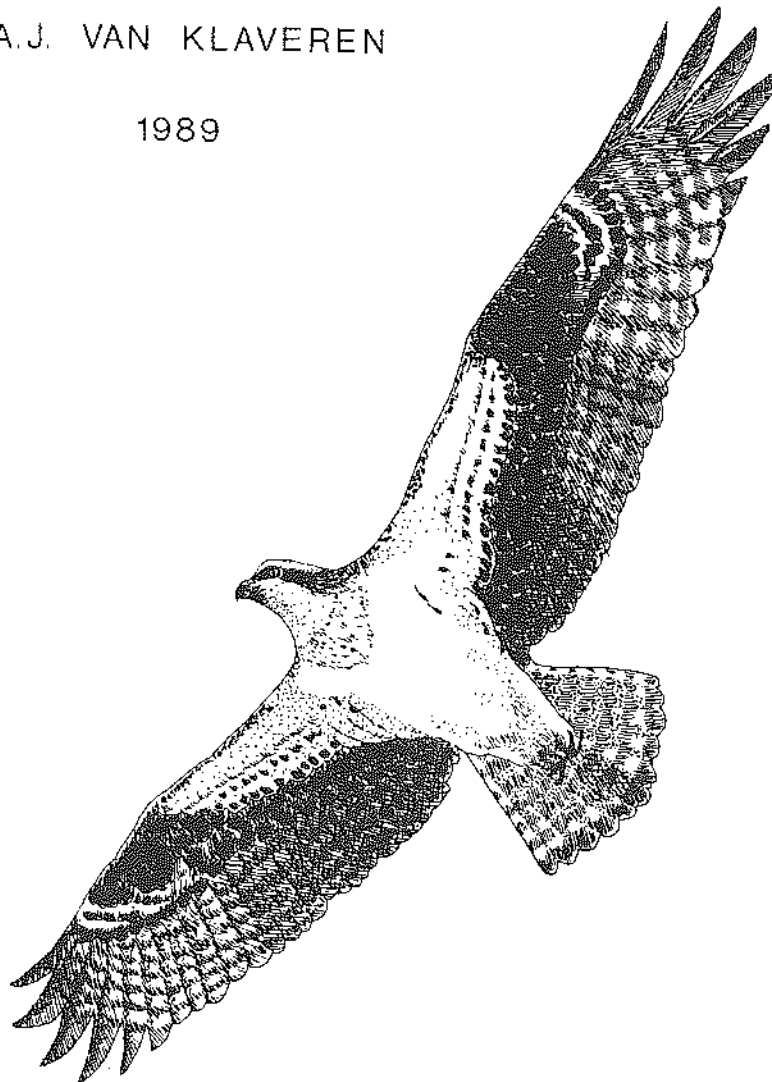

VERSLAG VAN DE TELLINGEN VAN VOGELTREK
OVER DE TELPOST 'CORVERSBOS'
IN DE HERFST VAN 1988

A.J. VAN KLAVEREN

1989

UITGAVE VAN DE VOGELWERK GROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

Verslag van de tellingen van vogeltrek over
de telpost 'Corversbos' in de herfst van 1988

Samenstelling en illustraties: A.J. van Klaveren

Hilversum, 1989

Uitgavenummer 65

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Productie van dit rapport kwam tot stand onder auspiciën van
het Biogeografisch Informatie Centrum (BIC) van het Ministerie
van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De verantwoordelijkheid
voor de inhoud van dit rapport ligt bij de samensteller(s)
(90.06)

...veel vogels trekken in de eerste prille uren van de dag. Spreeuwen-trek heeft meestal plaats in de vroege ochtend, tot een uur of negen of tien. Fratertjes daarentegen komen pas door vanaf twaalf uur. De ene dag hadden de spreeuwen grote haast om door te trekken. Op andere dagen hadden ze alle tijd en zwierven ze her en der. Bij windstilte of merkbaar draaiende winden trokken ze haast niet...

B. Schöffner. Spreeuwensafari.

Voorwoord

In het najaar van 1988 hebben, evenals in 1987 tellingen van trekvogels plaatsgevonden vanaf de telpost op de akkers van het Corversbos. De telpost is intussen officieel geregistreerd en opgenomen in het bestand van de Landelijke Werkgroep Vogeltrek-tellen. Alle tellingen vinden nu plaats volgens de richtlijnen van deze werkgroep.

Wederom kon een kleine groep serieuze tellers geformeerd worden om de tellingen plaats te laten vinden. Hun inzet en enthousiasme heeft ertoe geleid dat het oprichten van een telpost in het werkgebied van de Vogelwerkgroep een groot succes is geworden en dat mede hierdoor belangrijke gegevens worden verzameld die uiteindelijk aangewend kunnen worden voor het behoud van ons leefmilieu, waartoe ook de vogels behoren. Daarom wil ik bij deze alle tellers bedanken voor hun bijdrage.

Ook de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en in het bijzonder de heer J. Bakker wil ik hierbij onze dank toezeggen voor de getoonde interesse. We hopen dat de prettige verstandhouding die intussen is ontstaan ook in de komende jaren kan worden voortgezet.

De volgende personen werkten mee aan de tellingen in 1988:

R. van de Akker, R. van Beusekom, W. Bindt-Bonnes, Y. Bosman,
R. van de Brink, W. van de Brink, J. Domhof, N. Dwars,
B. Dwars- van Achterbergh, W. Duurland, W. van Grondelle,
J. Harder, L. Hartog- van Berkel, P. de Jong, L. Jonkers,
I. Karsemeijer, A. van Klaveren, A. de Later, J. Lodewijkx,
J. Meulman, N. Rempe, C. Rosier, R. Sinoo, T. Trompetter,
H. Valeton, A. Vermeule, F. van de Weijer, H. Westendorp.

Namens de telgroep,

Fred van Klaveren

oktober 1989

Inhoud

	pag.
<u>INLEIDING</u>	4
<u>1 DE TELPOST</u>	5
1.1 SITUERING VAN DE TELPOST EN KORTE GEBIEDSOMSCHRIJVING	5
1.2 TER PLAATSE AANWEZIGE VOGELS	8
1.3 OVERIGE DIERSOORTEN	10
1.4 BEHEERSADVIEZEN	12
<u>2 HERFSTTREKTELLING 1988</u>	14
2.1 TELMETHODE	14
2.2 TELDATA EN TELUREN	15
2.3 HET WEER TIJDENS DE TELLINGEN	18
<u>3 RESULTATEN</u>	24
3.1 VERWERKING EN WEERGAVE VAN DE GEGEVENS	24
3.2 AANTAL EXEMPLAREN EN AANTAL SOORTEN	26
3.3 TREKRICHTINGEN EN COMBINATIETREK	32
3.4 FENOLOGIE	35
3.5 BESPREKING VAN DE DOORTREK PER SOORT	37
3.5.1 ROODKEELDUIKER	37
3.5.2 AALSCHOLVER	37
3.5.3 BLAUWE REIGER	38
3.5.4 KNOBBELZWAAN	38
3.5.5 KLEINE ZWAAN	38
3.5.6 WILDE ZWAAN	38
3.5.7 RIETGANS	38
3.5.8 KOLGANS	38
3.5.9 GRAUWE GANS	39
3.5.10 BRANDGANS	40
3.5.11 BERGEEND	40
3.5.12 SMIENT	40
3.5.13 WILDE EEND	40
3.5.14 PIJLSTAART	41
3.5.15 SLOBEEND	41
3.5.16 KUIFEEND	41
3.5.17 GROTE ZAAGBEK	42
3.5.18 WESPENDIEF	42
3.5.19 BRUINE KIEKENDIEF	42
3.5.20 BLAUWE KIEKENDIEF	43
3.5.21 SPERWER	43
3.5.22 BUIZERD	44
3.5.23 VISAREND	44
3.5.24 TORENVALK	44
3.5.25 BOOMVALK	45
3.5.26 SLECHTVALK	45
3.5.27 GOUDPLEVIER	45
3.5.28 KIEVIT	46
3.5.29 WATERSNIP	46
3.5.30 REGENWULP	47

3.5.31	WULP	47
3.5.32	WITGATJE	48
3.5.33	KOKMEEUW	48
3.5.34	STORMMEEUW	49
3.5.35	ZILVERMEEUW	49
3.5.36	GROTE MANTELMEEUW	50
3.5.37	HOLENDUIF	50
3.5.38	HOUTDUIF	50
3.5.39	TURKSE TORTEL	52
3.5.40	TORTELDUIF	52
3.5.41	KOEKOEK	52
3.5.42	GIERZWALUW	52
3.5.43	ZWARTE SPECHT	52
3.5.44	GROTE BONTE SPECHT	53
3.5.45	KLEINE BONTE SPECHT	53
3.5.46	BOOMLEEUWERIK	53
3.5.47	VELDLEEUWERIK	53
3.5.48	OEVERZWALUW	54
3.5.49	BOERENZWALUW	54
3.5.50	HUISZWALUW	55
3.5.51	DUINPIEPER	55
3.5.52	BOOMPIEPER	55
3.5.53	GRASPIEPER	57
3.5.54	WATERPIEPER	57
3.5.55	OEVERPIEPER	58
3.5.56	GELE KWIKSTAART	58
3.5.57	GROTE GELE KWIKSTAART	59
3.5.58	WITTE KWIKSTAART	59
3.5.59	PESTVOGEL	60
3.5.60	WINTERKONING	60
3.5.61	HEGGEMUS	60
3.5.62	ROODBORST	61
3.5.63	GEKRAAGDE ROODSTAART	61
3.5.64	PAAPJE	61
3.5.65	TAPUIT	62
3.5.66	BEFLIJSTER	62
3.5.67	MEREL	62
3.5.68	KRAMSVOGEL	62
3.5.69	ZANGLIJSTER	63
3.5.70	KOPERWIEK	64
3.5.71	GROTE LIJSTER	65
3.5.72	ZWARTKOP	66
3.5.73	TJIETJAF	66
3.5.74	FITIS	66
3.5.75	GOUDHAANTJE	66
3.5.76	VUURGOUDHAANTJE	67
3.5.77	STAARTMEES	67
3.5.78	ZWARTE MEES	67
3.5.79	PIMPELMEES	68
3.5.80	KOOLMEES	69
3.5.81	BOOMKRUIPER	69
3.5.82	VLAAMSE GAAL	69
3.5.83	KAUW	70
3.5.83a	NOORDELIJKE KAUF	70
3.5.83b	OOSTEUROPESE KAUF	70
3.5.84	ROEK	71
3.5.85	ZWARTE KRAAI	71
3.5.86	BONTE KRAAI	72
3.5.87	SPREEUF	72
3.5.88	RINGMUS	73

3.5.89	VINK	74
3.5.90	KEEP	74
3.5.91	GROENLING	75
3.5.92	PUTTER	76
3.5.93	SIJS	77
3.5.94	KNEU	77
3.5.95	GROTE BARMSIJS	78
3.5.96	KRUISBEK	79
3.5.97	GOUDVINK	79
3.5.98	APPELVINK	79
3.5.99	IJSGORS	80
3.5.100	SNEEUWGORS	80
3.5.101	GEELGORS	80
3.5.102	ORTOLAAN	80
3.5.103	RIETGORS	80
<u>SLOT</u>		82
<u>SAMENVATTING</u>		83
<u>LITERATUUR</u>		84
<u>BIJLAGE 1</u>	LIJST VAN TER PLEKKE AANWEZIGE SOORTEN	85

Na de proeftelling in de herfst van 1987, die bedoeld was om vast te stellen of het punt op de akkers van het Corversbos geschikt was voor het waarnemen van trekvogels, is de telpost officieel aangemeld bij de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen. In de herfst van 1988 heeft de telgroep wederom tellingen verricht, nu geheel volgens de richtlijnen van bovengenoemde werkgroep. Het is de bedoeling om deze telpost in ieder geval een aantal jaren achtereen aan te houden om een goede registratie te kunnen maken van de vliegroute die trekvogels volgen over dit deel van het werkgebied. Het doel van de tellingen in 1988 was: het verzamelen van gegevens van de aantallen en soorten doortrekkende trekvogels. De telgroep is intussen gegroeid tot ca. 30 personen. Hun enthousiasme heeft geleid tot het succes van deze telpost.

De tellingen hebben plaatsgevonden gedurende 41 ochtenden in de periode van 4 augustus tot en met 30 november.

Dit verslag is een uiteenzetting van de resultaten, verzameld gedurende deze periode op de telpost in het Corversbos.

In het eerste hoofdstuk komen de aspecten 'ligging in het landschap', de situatie ter plekke en het onderdeel 'ter plaatse aanwezige vogels en andere dieren' aan de orde. De wijze waarop de gegevens zijn verzameld en de omstandigheden waaronder dit geschiedde worden in hoofdstuk 2 behandeld. Met name het weer is van grote invloed op de omvang van de trek; hier wordt dan ook uitgebreid aandacht aan besteed. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van de herfsttrektelling uiteengezet. Voorafgaand aan de bespreking van de soorten afzonderlijk wordt ingegaan op de verwerking en weergave van de veldgegevens. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen 1. het verloop gedurende het seizoen en

2. het verloop van de trek gedurende de ochtend.

In de tweede paragraaf wordt de omvang van de trek en de soorten-samenstelling gedurende de telperiode besproken. Tevens komt in dit hoofdstuk het begrip 'combinatietrek' aan de orde en wordt een korte schets gegeven van de trekrichtingen en de fenologie van enkele soorten vogels. In de begeleidende tekst wordt in 3.5 per soort een toelichting op de figuren gegeven.

De basis-gegevens die model hebben gestaan voor deze figuren en voor de bijlage zijn in het bezit van de samensteller.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de geografische ligging van de telpost. In het kort wordt de omgeving rond de telpost beschreven; voor een uitgebreide beschrijving van het gebied waarin zich de telpost bevindt kan verwezen worden naar Van Klaveren (1988) en tevens naar Jonkers et al (1987, p.374). Eveneens wordt in de eerste paragraaf ingegaan op het landbouwkundig gebruik van de akkers. In de tweede paragraaf komen ter plaatse aanwezige vogels aan de orde. In het laatste deel van dit hoofdstuk wordt een opsomming gegeven van andere diersoorten die tijdens de tellingen werden waargenomen.

1.1 Situering van de telpost en korte gebiedsomschrijving

De telpost is gelegen op de grens van de akkers van het Corversbos en de velden van Korfbalvereniging Excelsior, even ten westen van Hilversum (top. kaart 1:25000 kaartblad 31F, coördinaten 138.5-471.1, atlasblok 31-18; zie figuur 1 en 2).

Figuur 1. De telpost in het gebied. Schaal 1:50000. (*= telpost).

Het Corversbos maakt samen met de 's-Gravelandse Landgoederen deel uit van een boscomplex dat is gelegen tussen Bussum en Hollandse Rading en dat in het zuiden aansluit op de bossen van de Utrechtse Heuvelrug. In het oosten van dit boscomplex vinden we nog uitgestrekte heidevelden. Tussen deze heide en het bos ligt de plaats Hilversum. Ten noorden, ten westen en ten zuiden van het boscomplex liggen de plassen, moerassen en graslandgebieden van de Noordelijke- en Zuidelijke Vechtplassen. Zowel de bossen als de akkers rondom de telpost zijn (beperkt) opengesteld voor publiek. Het grootste deel van het gebied is in bezit en beheer van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

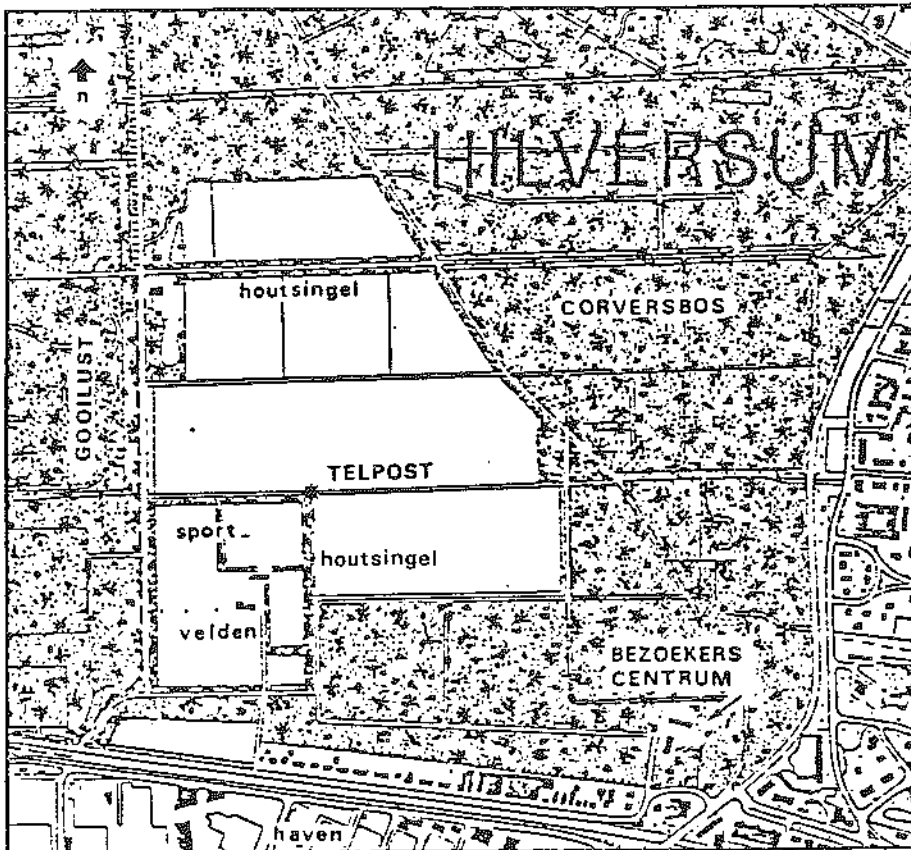
Het punt wordt vrijwel geheel omringd door akkers. Hierop werden in 1988 met name granen als haver, rogge en mais, alsmede boekweit verbouwd. Ten westen van de telpost ligt een klein perceel kruidenrijk grasland. Van begin tot half augustus werd de rogge geoogst en werden de percelen ingezaaid met mosterd als groenbemester. Eind augustus werd de haver geoogst, waarna rond begin september deze akkers werden geploegd. De achtergebleven korrels ontkiemden, waardoor tot half november jonge graanplantjes de percelen groen kleurden. Dit jonge graan bleek erg belangrijk voor op de akkers aanwezige vogels (zie 1.2). Half oktober werden de mosterdpercelen gesleept en half november werden de jonge graanplanten onder de grond gebracht. De mais werd vanaf begin oktober geoogst. Op de resten konden grote aantallen vogels worden aangetroffen. Eind oktober werden delen van deze percelen geploegd. Boekweit werd dit najaar nauwelijks geoogst. Hierdoor konden tot ver in november grote aantallen vogels, maar ook andere dieren als reeën en hazen in dit gewas worden aangetroffen.

Het grasland werd van half tot eind oktober met melkvee beweid. De effecten van deze werkzaamheden op de fauna werden door ons tijdens de tellingen genoteerd. Door middel van mondeling contact en een briefwisseling zijn deze effecten eind 1988 reeds aan de beherende instantie (Natuurmonumenten) doorgegeven (zie ook 1.2). Beheersadviezen van onze kant aan Natuurmonumenten worden in het kort in het laatste deel van dit hoofdstuk besproken.

In het zuidwesten grenst de telpost aan de velden van de korfbalvereniging, die d.m.v. een houtsingel van de akkers zijn gescheiden. Het gebied rondom de akkers bestaat geheel uit bos. De dichtstbijzijnde bebouwing (Hilversum) ligt op een afstand van 400m vanaf de telpost in het zuiden (zie figuur 2). Bij zuidelijke wind konden we soms sterk gehinderd worden door verkeerslawaaï uit het havengebied en van de Vreelandse Weg, op een afstand van resp. 400 en 800m vanaf de telpost. Het sportterrein werd tijdens de tellingen slechts enkele malen gebruikt en we hebben hiervan geen hinder ondervonden.

Het zicht richting N en NO is goed, meer dan 3km. Ons baken, de TV-toren, ligt ten NO op 2100m vanaf de telpost. Richting Z kunnen we, over de bomen hooguit 500m kijken; in de richting W bedraagt de afstand meer dan 1km. Het zicht richting ZW wordt deels belemmerd door de houtsingels langs de sportvelden. Enkele malen hebben we hier hinder van ondervonden, maar ze bieden ons toch

een zekere beschutting tegen veel wind. Ook trekken er enkele soorten door deze singels (mezen, Goudhaan etc). De discussie over de plaats van de telpost is overigens al in 1987 gevoerd en afgesloten.

Figuur 2 . Plaats van de telpost.

Schaal 1:10000

Op de akkers werden in 1988 zeer frequent loslopende honden en katten waargenomen. Hierdoor werd de fauna op de akkers soms in ernstige mate verstoord. Vaker dan in 1987 ondervonden we hinder van verkeer dat over de Corverslaan heen en weer reed. Het is erg plezierig te kunnen melden dat we een groot aantal wandelaars weer hebben kunnen laten meegenieten van het vogel-trekgebeuren boven de akkers. Hoewel het was te verwachten- de telpost ligt ook op een belangrijke trekroute van dagjesmensen en andere wandelaars- toonden veel mensen belangstelling voor onze bezigheden. Het is niet overdreven wanneer we stellen dat we een zekere edukatieve- en, naar hondenbezitters toe, een waarschuwend- de functie vervullen. Vrijwel dagelijks konden we wandelaars informatie verstrekken over de Vogelwerkgroep of Natuurmonumenten in het algemeen of over de trekvogels in het bijzonder. Anderzijds hebben we wandelaars met loslopende honden er enkele malen van kunnen overtuigen dat het, in het belang van de fauna wenselijk was de hond(en) aan de lijn te doen.

1.2 Ter plaatse aanwezige vogels

Reeds tijdens de proeftellingen in 1987 is gebleken hoe belangrijk het is het gedrag van ter plaatse aanwezige vogels te kennen. Met name het onderkennen van slaap/voedsel trek over de telpost is van belang.

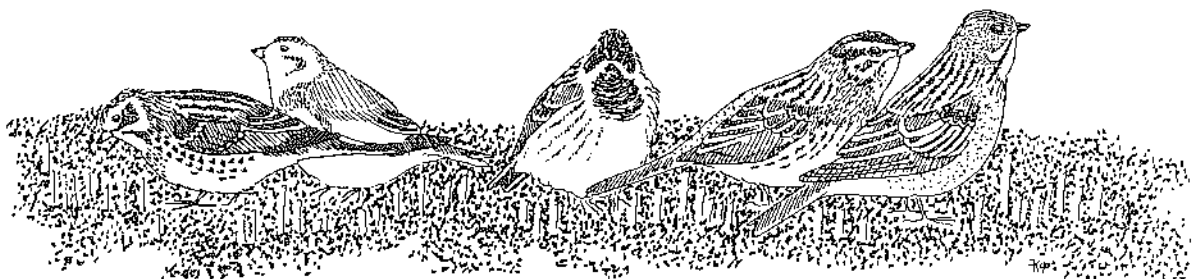
Tijdens alle teldagen werden naast trekkende vogels ook ter plaatse aanwezige vogels genoteerd. Door het bestuderen van het gedrag hebben we een goed beeld gekregen van de wijze waarop deze vogels van het gebied rondom de telpost gebruik maakten. In bijlage 1 wordt een opsomming van het dagmaximum per soort gegeven. Van 77 soorten werd vastgesteld dat ze op een of andere wijze gebruik maakten van het gebied. Naast groepen vogels die van hun slaapplaatsen naar de voedselgebieden vlogen werden ook rustende en fouragerende vogels in de buurt van de telpost waargenomen.

De bossen rondom de akkers waren evenals in 1987 uitermate aantrekkelijk voor verschillende soorten roofvogels, spechten, lijsters, mezen en vinken. Tijdens vrijwel alle tellingen werden Havik, Sperwer en Buizerd waargenomen. Ook Bosuilen konden bijna elke ochtend worden beluisterd, tot een maximum van 5 exemplaren. Er werden evenals in 1987 vier soorten spechten waargenomen. Net als van de Havik werd van de Groene Specht iedere ochtend de tijd van de eerste waarneming genoteerd. Het viel ons namelijk op dat in de presentie van deze twee soorten een zekere regelmaat optrad. Uit de gegevens is gebleken dat de Havik rond kwartier 8 (1½ uur na zonsopgang) en de Groene Specht rond kwartier 5 is waar te nemen. Op geregelde tijden werd in Gooilust een IJsvogel gehoord. Plaatselijke Roodborsten, lijsterachtigen, zangers en mezen maakten het onderscheid met echte trekvogels soms lastig.

Vooraf de bosranden en de houtsingels waren vogelrijk. Een greep uit de soortendoos levert o.a. Houtsnip, Winterkoning, Grote Lijster, Tjiftjaf, Vuurgoudhaan, alle mezen alsmede Vink, Keep en Barmsijs op.

Een verhoogde telfrequentie is waarschijnlijk verantwoordelijk voor een groter aantal vogelsoorten in het gebied rond de telpost. In de bossen rondom de akkers stelden we acht soorten méér vast dan in 1987. Het soortenaantal dat in het najaar van 1988 op de akkers verbleef, nl. 55 soorten, bevat zelfs 21 soorten méér dan in 1987! Blauwe Reigers werden enkele malen op het graslandje gezien. Ook Havik, Sperwer en Buizerd, alsmede Torenvalk en Boomvalk aasden

de akkers af op prooi. In augustus werden nog Scholeksters waargenomen en Kieviten en Watersnippen hebben op het veld overnacht. Een Goudplevier werd in september zeer laag boven de telpost gezien. Kokmeeuwen kwamen samen met kraaiachtigen op de akkers naar voedsel zoeken. Ook Holenduiven waren vaak van de partij. Veldleeuweriken werden dit najaar in grote aantallen op de akkers aangetroffen. Tot half november konden grote groepen, soms tot 100 ex worden gezien. Hieronder bevonden zich in september en oktober enkele Boomleeuweriken. Ze vonden voedsel tussen maisstoppels en tussen jonge graanplanten. Grote aantallen Graspiepers mengden zich vaak met Veldleeuweriken. Tussen het jonge graan, maar ook in de mosterd hebben Boom-, Gras-, Water- en Oeverpiepers, alsmede Kramsvogels, Koperwieken en Zanglijsters regelmatig de nacht doorgebracht. Soorten die in de gewassen fourageerden en rustten waren Boerenzwaluw (enkele 100-en tijdens de trek in mais), Heggemussen (mais), Paapjes (haver en mais), Tjiftjaffen (mais, boekweit), Vinken en Kneuen (mais en boekweit) en Rietgorzen (slapend en fouragerend tot vele 10-tallen in mais). Het aantal vogels dat vooral eind september tot eind oktober in mais verbleef kon op sommige dagen oplopen van enkele tot vele 100-en individuen! Het belang van maïsvelden als fourageer- en rustgebied voor trekvogels is naar onze mening nog niet voldoende onderkend! In september gebruikten tientalle Pimpel- en Koolmezen de maïspcellen zelfs als begroeiing om doorheen te trekken! Onder de vele tientalle Kauwen bevonden zich vanaf 12-10 ook Noordelijke Kauwen (*Corvus monedula monedula*); op 2-11 zelfs 125 ex! Op 16-11 werden de laatsten gezien. Op 6-11 en 16-11 werd zelfs een Oosteuropese Kauw (*C.m.soemeringi*) op de akkers waargenomen. Tussen de Kauwen bevonden zich in oktober soms ook Roeken. In tegenstelling tot het najaar van 1987 werden in 1988 nauwelijks Putters op de akkers aangetroffen. Wel, en dat is voor Midden-Nederlandse begrippen wel heel bijzonder, konden in het najaar van 1988 vijf soorten gorzen op de akkers worden waargenomen!

Eind augustus en begin september waren tot maximaal vijf Ortolanen aanwezig in haver en in en onder mais en in greppels op de akkers. Rietgorzen bevonden zich tot begin november bij de telpost. Eind november werd de IJsgors, de Sneeuwgorz en de Geelgorz fouragerend op de akkers tussen maisstoppels waargenomen. Ook in 1988 sliepen Ringmussen in de struiken bij het clubgebouw op de sportvelden. Van een aantal soorten zijn slaap/voedselvluchten geconstateerd: Aalscholver (max. 8 ex van N naar Z), Sperwer (2 O-W), Buizerd (1 O-ZW), Kokmeeuw (min. 15 NNO), Houtduif (zie hieronder), Kauw (800 ZZW-NNO), Zwarte Kraai (16 Z-N), Vink (50 Z-NNO), Groenling (5 Z-NNO) en Sijs (11 Z-N). Van de Spreeuw is geen duidelijke slaaptrek waargenomen. Van de Buizerd, Zwarte Kraai, Ringmus, Sijs en Barmsijs werden slaappleatsen gevonden.

Evenals in 1987 bezorgden de Houtduiven ons vanaf half september weer de nodige hoofdbrekens. Tot half november vlogen tijdens vrijwel elke teldag groepen Houtduiven tot maximaal 400 ex per ochtend, vanaf een half uur voor zonsopgang over de telpost. Als richting werd steeds W-ZW opgegeven. Ook nu werd, evenals in 1987 verondersteld dat dit vogels waren die in het Corversbos of in de omgeving een slaappleats hadden en elders voedsel gingen halen. Reeds een half uur na hun vertrek kwamen de eerste kleine groepjes terug uit ZW en vlogen precies in de richting waar ze vandaan gekomen waren. Deze manoeuvres werden vooral de eerste uren na zonsopgang opgemerkt. Soms vond een menging plaats tussen enerzijds de plaatselijke duiven en anderzijds trekkende Houtduiven, die in groepen vanuit N, NO of O kwamen aanvliegen en een richting tussen Z en ZO kozen. Hierdoor was het soms moeilijk de trekvogels van de plaatselijke duiven te onderscheiden.

1.3 Overige diersoorten

We achtten het van belang ook waarnemingen van andere dieren dan vogels te verzamelen. Daarom werden hiervan tijdens iedere teldag consequent notities gemaakt. Het aantal waargenomen diersoorten, evenals het aantal dieren per telling is duidelijk groter dan in 1987. Voor een deel zal dit zijn veroorzaakt door de verhoogde telfrequentie. Opmerkelijk is de waarneming van een Eekhoorn in de houtsingel bij de telpost. Opvallend is ook het grote aantal vleermuizen dat vanaf de telpost werd geregistreerd. De Rosse Vleermuis voert daarbij duidelijk de boventoon. Alle vleermuisgegevens worden verzameld en doorgegeven aan het Biogeografisch

Informatie Centrum (BIC, Arnhem). De dagvlindergegevens zullen worden doorgestuurd naar de Stichting Vlinderonderzoek te Wageningen.

Haas Tijdens negen teldagen max. 5 ex per ochtend. Gewoonlijk 1-2 ex aanwezig. Alle Hazen werden waargenomen op de akkers, met name in of nabij mais, boekweit of graan.

Konijn Altijd op de grens van Gooilust met de akkers. Dagmaximum 2 ex.

Eekhoorn Opmerkelijke waarneming van deze soort, enkele 100-en meters buiten het eigenlijke bos; 30-10 1 ex. bij telpost.

Rosse Woelmuis Op 10-9 1 ex in de houtsingel bij de telpost.

Ree Alle Reeën waren te zien op de akkers en in de naaste omgeving. De volgende waarnemingen zijn bekend:
in augustus max. 4 ex; in september 2^{♀♀} en 1[♂] plus 2 kalven; in oktober max. 3 ex en in november max. 3 ex.

Dwergvleermuis? Zeer kleine vleermuisjes die boven de telpost, vlak over de haren van de tellers en vlak over en langs de aanwezige begroeiing vlogen. Soort onbekend;

20-8 1ex
31-8 1ex 0605 uur
7-9 1ex 0631 u.
17-9 1ex 0647 u.
5-10 4ex 0617 u.

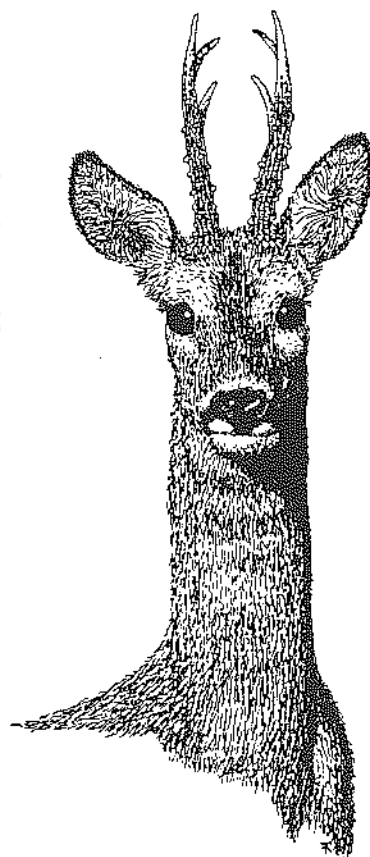
Rosse Vleermuis Alle ex werden jagend boven of rondom de telpost waargenomen;

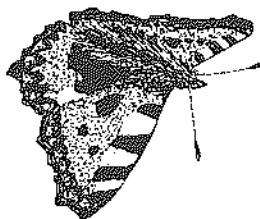
28-8 5ex 0615 u.   28-9 3ex 0605 u.
31-8 1ex 0605 u.   3-10 1ex 0629 u.
3-9 1ex 0655 u.   5-10 1ex 0632 u.
14-9 1ex 0643 u.   en 1ex 0647 u.
17-9 2ex 0647 u.   22-10 1ex 0716 u.

Op 28-8 werden vanuit een nestholte in een Beuk aan de Corverslaan min. 2 exemplaren gehoord.

'grote vleermuis' 11-9 1ex 0638 u. Soort niet bekend.

Vos Op 27-8 werd 1 ex waargenomen op de akkers.

Dagvlinders

Een aantal van de hieronder genoemde soorten verblijven ook 's zomers op en in de buurt van de akkers (witjes, Kleine Vuurvlinder). Andere soorten waaronder de Kleine Vos en Atalanta werden ook trekkend waargenomen. De volgende waarnemingen zijn bekend:

<u>Kleine Vos</u>	28-8 1 ex	7-9 1 ex
	31-8 1 ex	12-10 1 ex trekkend r. ZW

Dagpauwoog 28-8 1 ex

Atalanta 31-8 1 ex r. ZW en 1 ex r. Z
22-10 4 ex r. Z-ZW

Ook elders werden op deze datum trekkende Atalanta's waargenomen, met name in het Vechtplassengebied.

Groot Koolwitje 28-8 enkele exemplaren

Knollewitje 7-9 1 exemplaar

Klein Geaderd Witje 12-10 1 exemplaar

Kleine Vuurvlinder 31-8 1 exemplaar aanwezig

1.4 Beheersadviezen

In een brief is reeds in december de beheerder van het gebied, de heer J. Bakker, op de hoogte gesteld van bovenstaande bevindingen. Ook zijn hem ten aanzien van onze ervaringen met vogels, publiek en landbouwwerkzaamheden een aantal suggesties voorgelegd om de aantrekkelijkheid, de variatie en m.n. de rust voor flora en fauna in het gebied te handhaven en te vergroten.

Ten aanzien van de functie die mais vervult als rust- en fouragegewas voor grote aantallen vogels is gevraagd in 1989 wederom mais op de akkers te verbouwen. Tevens is gevraagd het perceel zó te situeren dat trekvogels hun route van NO→ZW, vanaf het fietspad in het Corversbos, door de mais konden vervolgen. Voor het aantrekken van vogels is ook verzocht een deel van de mais en oogstresten (stro) van de granen zo lang mogelijk, in ieder geval tot eind november, te laten staan, resp. te laten liggen. Landbouwtechnisch gezien hoeft dit geen problemen op te leveren. Het laten afsterven van boekweit had wederom een gunstige invloed op

de fauna.

Een ander idee onzerzijds was het aanplanten van één of meer kleine bosjes op de akkers, noordelijk van de telpost, als op perceel nummer 9, ten oosten van de sportvelden. We verwachten dat trekvogels, maar in de toekomst mogelijk zelfs (nieuwe) broedvogels hiervan gebruik zullen maken en ook op de overige fauna zou deze maatregel een gunstige uitwerking kunnen hebben.

Hoewel het voorkomen van bepaalde plante- en diersoorten op de akkers aangeeft dat we hier te maken hebben met een heel dynamisch milieu is ook rust voor deze natuurlijke elementen van groot belang. Daarom is het beperken van de druk door wandelaars en met name de overlast door loslopende huisdieren noodzakelijk om deze (betrekkelijke) rust te waarborgen. Het afsluiten van het pad ten zuiden van de Gooilustlaan voor publiek om zodoende een rustige kernzone te creëren is een mogelijkheid die naar ons idee ernstig overwogen moet worden.

Een en ander dient als vanzelfsprekend in nauw overleg te geschieden met de gebruikers (veehouders) van de akkers. Ingrijpende maatregelen als het afsluiten van een pad zouden op tijd aan het publiek kenbaar gemaakt kunnen worden door middel van de informatiebordjes die Natuurmonumenten al regelmatig gebruikt.

2 Herfsttrektelling 1988

Het doel van deze herfsttrektelling was het verzamelen van gegevens omtrent de aantallen en soorten trekvogels die over de akkers van het Corversbos vlogen. In dit hoofdstuk wordt in een aantal paragrafen aandacht geschonken aan de wijze waarop de gegevens zijn verzameld, aan de teldata en teluren en aan de weersomstandigheden die de omvang van de trek zonder twijfel hebben bepaald.

2.1 Telmethode

Evenals in de herfst van 1987 zijn de gegevens van de aantallen en soorten trekvogels op eenvoudige wijze verzameld. De telmethode wijkt nauwelijks af in vergelijking met die van 1987 (Van Klaveren 1988). In tegenstelling tot 1987 is nu duidelijk gekozen voor het noteren van alle overvliegende vogels, ongeacht de vliegrichting. De vogels waarvan het vermoeden bestond dat ze regelmatig van het gebied gebruik maakten werden niet als trekvogels meegeteld. Binnen de telgroep is, afgaand op onze ervaringen met de tellingen van 1987 afgesproken de trekrichtingen niet volgens de richtlijnen van de LWVT te noteren. In de eerste plaats hebben we hiertoe besloten om een hoop administratieve bezigheden tijdens de tellingen te ontwijken en de meeste aandacht aan de vogels te kunnen besteden. In de tweede plaats ontbreekt het ons nog aan mankracht om al het telmateriaal zo snel mogelijk uit te werken en hebben we ons tot een zo klein mogelijk aantal gegevens proberen te beperken. Desalniettemin zijn na afloop van iedere telling globaal per soort de trekrichtingen verzameld (zie 3.3 en 3.5). Een ander aspect waaraan opnieuw aandacht is besteed is combinatietrek (3.3). Met het blote oog, met de kijker en met de telescoop werd het luchtruim rondom de telpost afgezocht. Alle vogels die zichtbaar waren vanaf de telpost werden genoteerd. Bij deze telling is de afstand dus geen beperking geweest.

Vanaf het begin van de telling in de vroege ochtend werden alle overtrekkende vogels per kwartier genoteerd in een veldboekje (figuur 3, p.15). Daarbij werden soort, aantal en eventueel de richting opgeschreven. Door de tellingen van 1987 konden we tijdig slaap/voedselvluchten van een aantal soorten onderkennen. Het waarnemen geschiedde zowel op het gezicht als op het gehoor. Waarnemingen die niet 100% zeker waren werden consequent niet.

genoteerd.

Na afloop van de tellingen werden de gegevens die door anderen dan schrijver dezes werden verzameld op veldformulieren ingevuld en aan de coördinator overhandigd (figuur 4).

Comb-trek Grasp + Vink + Rietg.

3-10-1988 Conversbos Trektell.

vóór begin: sterke doortrek Koperv + Zangl.

0614 Zanglijster	2 2	0% zicht 2 km grondvel, 1-2°C geen wind-zwaai W-NW
Merel	2	
Koperviel	2 2 23	t.p. Rb. B, WKB
Heggenus		
Graspiëper	4 23 (neerhoog)	(")
Vink		
Keep	1	

0629 Graspiëper	2 2323 212 21222232 22	NW-waai, 0% 2 km, grondvel
Vink	4 223 31255 2	
Koperviel		Rosse Vleerm.
Zanglijster	3	
Heggenus		
Merel	1	kneu 1
Goudhaan	1	
Witte kwikst	1	

Figuur 3. Aantekeningen in het veldboekje.

De gegevens uit het veldboekje en van de veldformulieren werden tijdens de uitwerking gebruikt als basismateriaal. Anders dan in 1987 werd niet ál het materiaal op telformulieren overgeschreven. Dit leverde een besparing op van tijd en hierdoor konden overschrijffouten worden voorkomen.

VELDFORMULIER HERFSTREKTELLING 19..

pagina..

Datum:

Begin + eindtijd: van tot Telduur (minuten):

Teller(s):

TIJD	SOORT	AANTAL	RICHTING	WEER (per kwartier)

Figuur 4. Veldformulier.

2.2 Teldata en teluren

De tellingen hebben plaatsgevonden gedurende 41 dagen, in de

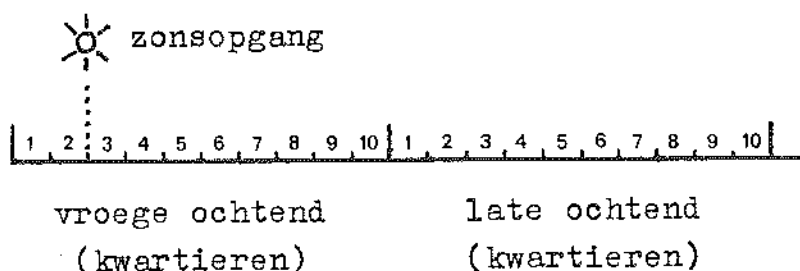
periode van 4 augustus tot en met 30 november (tabel 1).

Tabel 1. Teldata (simultaantellingen onderstreept).

augustus	4	<u>13</u>	17	20	24	<u>27</u>	28	31		8 dagen			
september	3	7	<u>10</u>	11	14	17	18	21	25	28	30	11	
oktober	3	5	9	12	16	19	<u>22</u>	23	26	30		10	
november	2	<u>5</u>	6	9	12	16	<u>19</u>	21	23	27	28	30	12

Door de inzet van een klein aantal enthousiaste personen kon in 1988 reeds in augustus begonnen worden met tellen. Echter door een tekort aan vaste tellers en door andere activiteiten binnen de VWG hebben twee van de acht, door de LWVT georganiseerde simultaantellingen geen doorgang kunnen vinden.

In totaal is gedurende 176 uur en 15 minuten naar trekvogels gekeken. Er werd daarbij onderscheid gemaakt tussen de vroege ochtendtelling en de late ochtendtelling. Een vroege o.t. start precies twee kwartier vóór zonsopgang en eindigt acht kwartieren erna. De late o.t. start bij het beëindigen van de vroege o.t. en eindigt tien kwartier later (dus $4\frac{1}{2}$ uur na zonsopgang).

Het aantal uren dat feitelijk betrokken is bij de uitwerking van het materiaal van de vroege en late o.t. bedraagt 170 uur en 30 minuten; in augustus 39 u., september 45 u. en 15 min., oktober 44 u. en 15 min. en november 42 u. en 30 min. In tegenstelling tot 1987 zijn de extra kwartieren vóór de aanvang van de tellingen niet meegenomen in de berekeningen. In de meeste gevallen is pas begonnen met noteren op het tijdstip van een half uur voor zonsopgang. Zie ook tabel 2.

Tijdens acht dagen is te vroeg met tellen gestopt. In totaal hebben we daardoor 4 u. en 30 min. te weinig geteld. Getracht zal worden in de toekomst deze onregelmatigheden te voorkomen. In het volgende overzicht zijn de teltijden weergegeven. De gegevens die binnen deze tijden zijn verzameld zijn bij de bewerking gebruikt. De

overige uren die op de telpost zijn doorgebracht worden hier niet vermeld. De gegevens die tijdens deze uren zijn verzameld zijn zodoende ook niet bij de bewerking opgenomen.

Tabel 2. Overzicht teltijden ochtendtellingen 1988.

Datum	Zonsopgang ¹⁾	Tijd trektelling	Duur (uren)
aug	4 0606	0530-1036	5.00
	13 0621	0551-1051	5.00
	17 0627	0557-1057	5.00
	20 0632	0602-1032	4.30
	24 0638	0608-1038	4.30
	27 0643	0613-1113	5.00
	28 0645	0615-1115	5.00
	31 0650	0620-1120	5.00
sep	3 0655	0625-1110	4.45
	7 0701	0631-1131	5.00
	10 0706	0636-1136	5.00
	11 0709	0638-1008	3.30
	14 0713	0643-1143	5.00
	17 0717	0647-1147	5.00
	18 0719	0649-0919	2.30
	21 0724	0654-1154	5.00
	25 0631 w.t.	0601-1031	4.30
	28 0635	0605-0835	2.30
	30 0639	0609-0839	2.30
okt	3 0644	0614-1044	4.30
	5 0647	0617-1117	5.00
	9 0654	0624-0854	2.30
	12 0659	0629-1129	5.00
	16 0706	0636-1136	5.00
	19 0711	0641-1126	4.45
	22 0716	0646-1146	5.00
	23 0718	0648-0848	2.00
	26 0724	0654-1154	5.00
	30 0731	0701-1201	5.00
nov	2 0737	0707-1207	5.00
	5 0742	0712-1212	5.00
	6 0743	0713-1213	5.00
	9 0749	0719-1219	5.00
	12 0754	0724-0954	2.30
	16 0801	0731-1231	5.00
	19 0807	0737-1007	2.30
	21 0811	0741-1011	2.30
	23 0813	0743-1013	2.30
	27 0819	0749-1019	2.30
	28 0821	0751-1021	2.30
	30 0823	0753-1023	2.30

Tot 41 dagen

Tot 170 u. 30 m.

w.t. = wintertijd

1) Voor de tijden van zonsopgang is de tabel gebruikt uit Lensink (1985), p.21, geldend voor 52°N.B., 5°O.L.. Er hoefde geen correctie te worden toegepast.

Stikkedonker

Als lid van een Vogelwerkgroep werd ik verondersteld op 2 november op een telpost middenin het bos aanwezig te zijn voor het assisteren bij najaarsvogeltrekellingen.

Daarmee beginnen wij op de teldagen een half uur vóór zonsopgang. De avond ervoor keek ik dus even in het rubriekje 'zon en maan' van NRC Handelsblad hoe laat dat dan zou moeten zijn. 06.43 uur (gek vroeg is dat, dacht ik nog).

Daar stond ik dan, om kwart over zes in het stikkedonker, te zamen met een ander 'slachtoffer' van de door 'de beste krant van Nederland' opgegeven tijd van zonsopkomst. De juiste tijd is zo'n vijftig minuten later. Uit welke eeuw dateert de door u opgegeven tijd?

W.J. Bindt-Bonnes,
Bussum.

... en we haalden zelfs de krant .

2.3 Het weer tijdens de tellingen

Tijdens elke telling werden, volgens de richtlijnen van de LWVT de weersomstandigheden nauwkeurig genoteerd. Ieder kwartier werden de gegevens van neerslag (type en duur), zicht, bewolgingsgraad en zonpercentage geregistreerd. Deze gegevens, die van telpost tot telpost sterk kunnen verschillen, zijn een maatstaf voor de omvang van de trek en worden door de LWVT toegepast bij de uitwerking van al het telmateriaal. Variabelen m.b.t. het weer, die voor de LWVT zijn verzameld worden uitgebreid behandeld in de handleiding van genoemde werkgroep (1985; te vinden in de bibliotheek van de VWG en aan te vragen bij ondergetekende). Voor dit verslag zijn de gegevens op iets eenvoudiger wijze weergegeven in tabel 3. Om onze telresultaten op ruimere schaal te kunnen vergelijken met de weergegevens zijn bij het KNMI de waarnemingen van augustus tot en met november 1988 opgevraagd. Deze waarnemingen worden verkort weergegeven, waarbij de gegevens beperkt blijven tot de luchtdruk, omdat andere belangrijke variabelen plaatselijk sterk kunnen verschillen en vaak steeds het gevolg zijn van een bepaalde luchtdrukverhouding. In deze paragraaf wordt het verloop van de trek over het seizoen a.d.h.v. deze gegevens toegelicht.

Tabel 3. Overzicht van de weersomstandigheden
(achtereenvolgens: wind, bewolking, neerslag, temperatuur en zicht)

- =geen gegevens bekend
† =goede trekdag
‡ =slechte trekdag) zie tekst

‡	aug	4	W	zwak;70-100% wiss;droog;- °C;goed zicht
		13	-	;50-25% afnem;droog;- ;goed
†		17	ZO	geen-zwak;0-25% toen;droog;- °C;grondnevel,goed
‡		20	ZW	matig-krachtig;40-80% wiss;droog;- °C;goed
		24	ZW	zwak-matig;90% ;droog;- °C;goed
†		27	-	;100% ;mieziger;- °C;goed
†		28	ZO-ZZW	zwak-vrij krachtig wiss;30-50% wiss;droog;12-22°C;heilig,goed
		31	ZW	matig;30-70% wiss;droog;10-22°C;goed
	sep	3	ZW	vrij kr-matig afn;20-100% toen;weinig spetters;10-18°C;goed
†		7	ZO-O	zwak-matig;40-80% wiss;droog;10-22°C;goed
		10	WZW	zwak;100-90% afnem;droog;15-22°C;nevelig,matig
‡		11	ZW	zwak-vrij kr. toen;70-100% toen;droog;9-15°C;nevelig,matig
†		14	NW	zwak-krachtig toen;20-75% wiss;droog;5-16°C;goed
		17	NO-NW	zwak-kr. toen;100-75% afn;motregen buien;8-15°C;goed
		18	NW	matig-zwak afn;95-100%;weinig spetters;12-18°C;goed
†		21	ZW-ZO	zwak;95-100%;droog;10-18°C;zeer heilig,matig
†		25	Z-ZW	zwak;90-100%;droog;16°C;matig-goed toenemend
‡		28	ZW	krachtig-hard;100% ;regenbuien;14-18°C;goed
†		30	uiteenlopend	zwak;20-100% wiss;droog-regenbui;4-14°C;goed

vervolg p.19

(vervolg tabel 3)

†	okt	3	NW-ZO ruim. zwak afn; 0% ; droog; 2-14°C; hoog heilig, goed
†		5	Z zwak-vrij kr. toen; 80-100%; regenbuien; 10-16°C; goed
†		9	ZW-W hard, windstoten; 95-100%; regen; 8-13°C; matig
†		12	ZO zwak; 60-100% wiss; droog; 13-16°C; goed
		16	ZO zwak-matig; 100%; droog; 12-16°C; nevelig, goed
		19	OZO matig-vrij kr; 100%; regenbuien; 10-14°C; heilig, matig
†		22	ZZO zwak-matig; 30-100% wiss; droog; 15°C ; goed
		23	ZO zwak; 50-100% toen; droog; 4-15°C; goed
†		26	ZO matig-vrij kr; 50-100% wiss; droog; 8-15°C; hoog heilig, goed
†		30	O-WNW krimp. zwak; 20-100% wiss; droog-regenbui; -2-8°C; goed
†	nov	2	ZW-NW ruim. zwak-matig; 10-50% wiss; droog; 5-8°C; grondnevel, goed
†		5	ZO-Z geen-zwak; 0% ; droog; -3-2°C; goed
†		6	ZZW zwak; 20-100% toen; droog; -1-5°C; matig
		9	ZZO vrij kr.-zwak afn; 70-100% wiss; droog; 4-8°C; goed
		12	NO-N zwak; 100% ; regen-droog afn; 12-13°C; matig
†		16	ZO-WZW ruim. zwak; 10-20%; droog; -1-10°C; nevelig, matig-goed
		19	N geen-zwak; 100-60% afn; droog-regenbui; 4-8°C; goed
†		21	NNO-NNW krimp. zwak; 10% ; droog; -5-5°C; goed
		23	Z-ZO krimp. zwak; 75-100% wiss; regenbuien; 3-7°C; grondnevel, matig
		27	W zwak; 80-90%; droog; 5-8°C; goed
		28	ZW matig-kr. toen; 100%; droog; 6-11°C; goed
†		30	ZO matig-vrij kr; 100%; regenbuien; 5-7°C; matig-goed

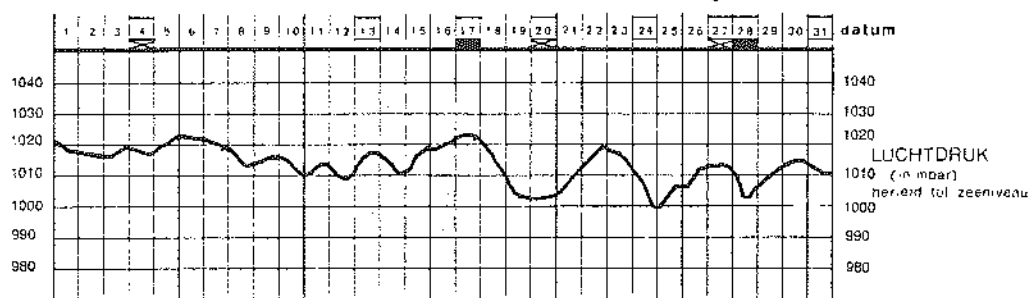
De meest kenmerkende weersomstandigheden gedurende de telperiode waren in het kort als volgt. In augustus was het weerbeeld sterk wisselend. Een zwakke tot krachtige wind uit uiteenlopende richtingen, droge en regenachtige dagen en tellingen bij nevel en goed zicht wisselden elkaar af. In september overheerste een matige ZW-NW wind. Er was weinig regen. Het zicht was o.h.a. redelijk met een aantal nevelige dagen. In oktober hadden we acht dagen met een matige oostelijke wind. Er viel meer neerslag dan in september. De eerste nachtvorst was op 30-10. Het zicht was overwegend goed. Ook in november veel dagen met oostenwind. Er viel weinig regen. Op vier dagen werd nachtvorst gemeten, met een minimum van -5°C. De trek kwam in augustus traag op gang. Het weerbeeld werd bepaald door een Z-ZW-wind en dagen met veel bewolking, neerslag en nevel. Een hoge drukgebied, met ZO-wind zorgde half augustus voor een opleving van de trek. De aantallen bleven echter laag, mede doordat de trekdrang van vele soorten nog niet groot was. Eind augustus veroorzaakte een nieuw hogedrukgebied opnieuw een opleving van de trek.

Een analyse van het maandoverzicht van het weer geeft het volgende beeld. Schijnbaar goede trekdagen bleven toch vogelarm door een

zwakke trekdrang van de vogels. Toch hadden zich snel opbouwende hogedrukgebieden en een snel dalende luchtdruk grote invloed op het aantal trekvogels.

AUG	<u>goede teldagen</u>	luchtdruk	neerslag	windricht.	snelheid
	17-8	hoog	geen	Z	5 m/s
	28-8	hoog dal.	geen	Z	10
	<u>slechte teldagen</u>				
	4-8	hoog dal.	weinig	ZW	7
	20-8	laag	veel	ZW	11
	27-8	hoog dal.	weinig	Z	5

WAARNEMINGEN TE DE BILT Augustus 1988

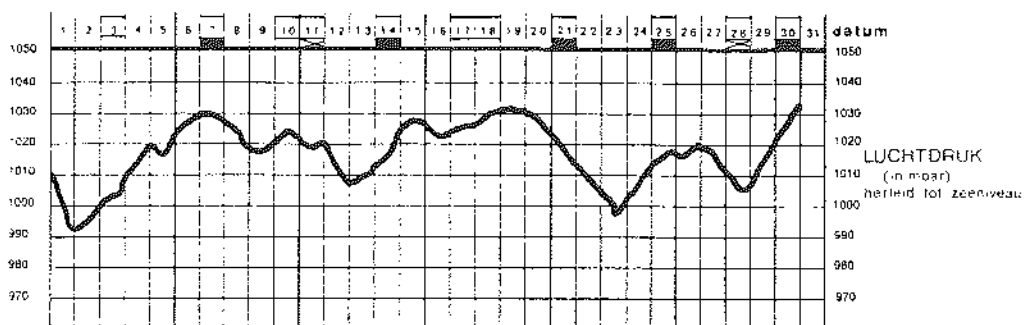

(□ = teldag, ■ = goede teldag, ▨ = slechte teldag)

Begin september werd gekenmerkt door een aantal storingen waardoor de aantallen trekvogels relatief laag bleven. Met uitzondering van 7-9; toen werden bij een hogedrukgebied met een ZO-wind veel vogels gezien. De trek speelde zich op grote hoogte af. Op 14-9 kwam de wind uit NW-richting en was er weer een opleving te bespeuren. Regen zorgde in de dagen daarna weer voor een afzwakking maar door een zich ontwikkelend hogedrukgebied in de tweede helft van de maand nam het aantal trekvogels wederom toe. Harde wind met regen op 28-9 had een negatieve invloed op de aantallen.

SEP	<u>goede teldagen</u>	luchtdruk	neerslag	windricht.	snelheid
	7-9	hoog	geen	ZO	5 m/s
	14-9	hoog opb.	weinig	N	10
	21-9	hoog dal.	geen	ZO	4
	25-9	hoog opb.	weinig	ZW	7
	30-9	hoog opb.	geen	verand.	4
	<u>slechte teldagen</u>				
	11-9	hoog dal.	weinig	ZW	8
	28-9	laag	veel	ZW	13

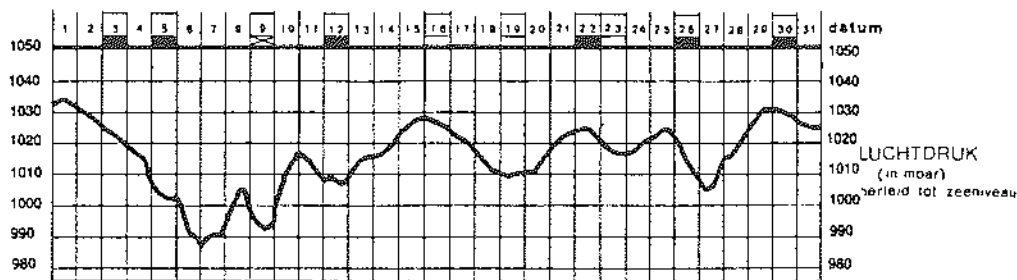
WAARNEMINGEN TE DE BILT September

Ook in deze maand ging hoge (opbouwende) luchtdruk samen met grote aantallen vogels. Op 14-9 hadden de vogels duidelijk de wind mee. Op 11-9 was een begin gemaakt met een sterke daling van de luchtdruk, waarbij de wind toenam, zodat de aantallen klein bleven. Lage luchtdruk met veel neerslag en een krachtige ZW-wind staat garant voor weinig vogels en verveelde tellers (28-9). Evenals op 30-9 werden begin oktober grote aantallen trekvogels waargenomen. Het weer was zeer gunstig; de wind was overwegend zwak. Veel vogels trokken zeer hoog over en de trek startte ruim voor kwartier 1. Ondanks de regenbuien werden op 5-10 nog zeer veel vogels gezien. Windstoten en regen op 9-10 speelden zowel de vogels als de tellers parten. Het werd geen gezellige dag. De beste dag qua aantallen was 12-10. Een plotseling opgetreden weersverbetering met een zwakke ZO-wind tijdens een zich sterk ontwikkelend hogedrukgebied bezorgde de tellers handenvol werk. Met het dalen van de luchtdruk vanaf 15-10 nam ook het aantal trekvogels duidelijk af. Een opleving op 22-10 viel samen met een zich ontwikkelend hogedrukgebied tussen 20 en 22-10. Een nog vrij hoge luchtdruk, gecombineerd met een gunstige ZO-wind zorgde ook op 26-10 voor grote aantallen. Een volgend hogedrukgebied met een piek tussen 29 en 30-10 bracht wederom veel vogels.

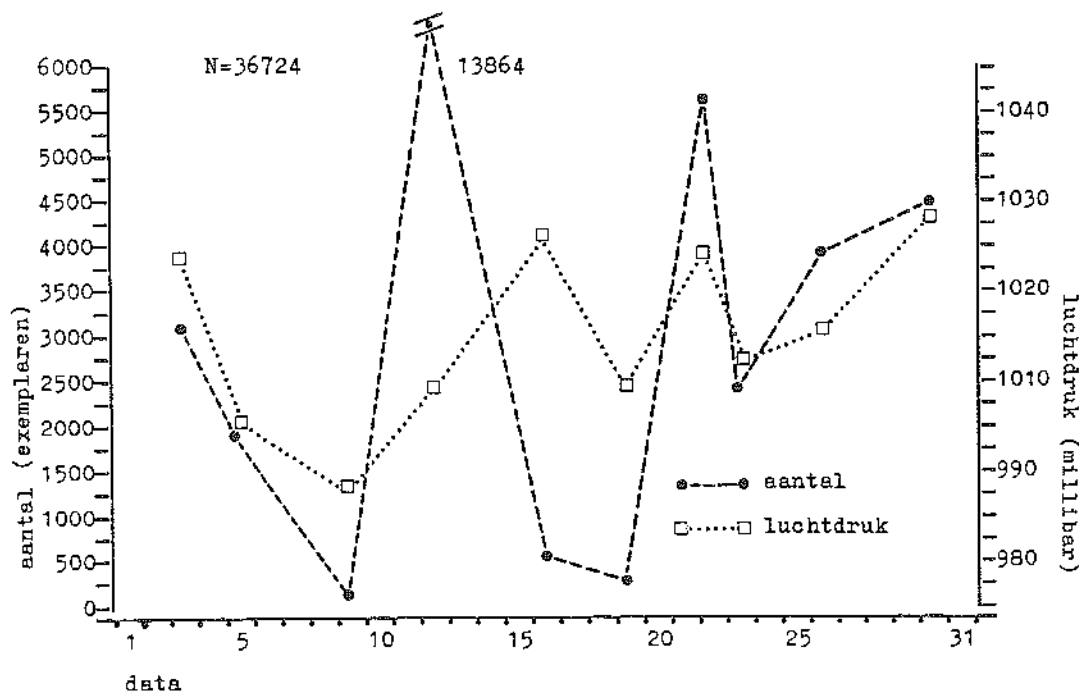
OKT	<u>goede teldagen</u>	luchtdruk	neerslag	windricht.	snelheid
	3-10	hoog dal.	geen	0	5 m/s
	5-10	hoog opb.	weinig	Z	10
	12-10	hoog opb.	geen	ZO	7
	22-10	hoog	geen	ZO	4
	26-10	hoog dal.	geen	ZO	10
	30-10	hoog	geen	N	5
	<u>slechte teldag</u>				
	9-10	laag	veel	ZW	17

WAARNEMINGEN TE DE BILT Oktober 1988

Hogedrukgebieden hebben duidelijk een positieve invloed op de omvang van de trek. De hieraan gekoppelde windrichting en -snelheid en de hoeveelheid neerslag bepalen tevens de aantallen doortrekkende vogels. Een stevige Z-wind bij een zich ontwikkelend hogedrukgebied (5-10) is blijkbaar toch gunstig genoeg om door te trekken. Opvallend is dat op vier van de zes goede teldagen de wind een oostcomponent vertoonde. Op 9-10, de slechtste teldag, hadden de tellers beter in hun bed kunnen blijven gezien de weersomstandigheden en de telresultaten. Wind met een westcomponent en regen, tijdens een lage luchtdruk is ongunstig voor vogeltrek. In figuur 5 wordt de relatie tussen de heersende luchtdruk in oktober 1988 en het aantal, tijdens tien teldagen waargenomen trekvogels weergegeven.

Figuur 5. Aantal exemplaren vroege o.t. en luchtdruk, oktober 1988.

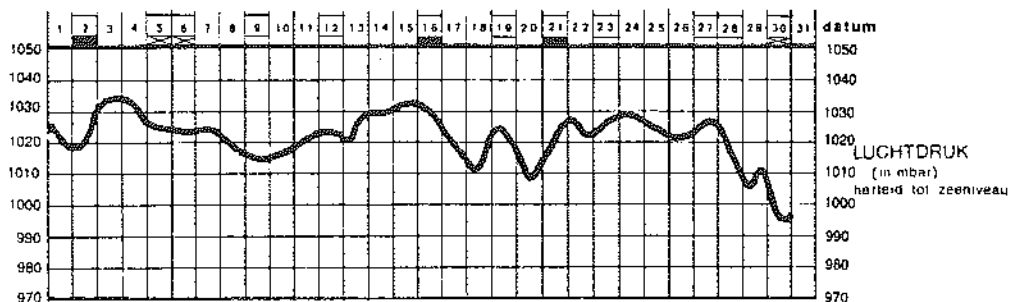
Het is werkelijk verbluffend dat beide lijnen elkaar feilloos volgen.

Deze figuur geeft duidelijk aan wat de invloed is van hoge (en lage) luchtdruk op de omvang van vogeltrek. Aan de andere kant kunnen vogels blijkbaar zeer snel aanvoelen of de luchtdruk (verder) zal gaan stijgen of dalen en massaal gaan wegtrekken, resp. hun tocht voor enige tijd onderbreken.

De gunstige omstandigheden van eind oktober werkten door tot begin november met veel hoge trek op 2-11. De luchtdruk daalde vrij snel tot een dieptepunt tussen 8 en 9-11; de aantallen bleven klein. Een indrukwekkend hogedrukgebied veroorzaakte op 16-11 veel trek. Een snelle stijging van de luchtdruk op 21-11 gaf het zelfde beeld te zien. Na 21-11 was het weerbeeld sterk wisselend. Hoge en lage druk wisselden elkaar af, de aantallen trekvogels bleven laag. Een dieptepunt op de laatste teldag viel samen met een lage luchtdruk dat ondermeer veel regen bracht. Afgezien van deze ongunstige omstandigheden bleek ook de trekdrang sterk geslonken.

NOV	<u>goede teldagen</u>	luchtdruk	neerslag	windricht.	snelheid
	2-11	hoog	weinig	N	13 m/s
	16-11	hoog	geen	Z	5
	21-11	hoog opb.	geen	N	5
	<u>slechte teldagen</u>				
	5-11	hoog dal.	geen	ZW	5
	6-11	hoog dal.	geen	ZW	5
	30-11	laag	veel	Z	11

WAARNEMINGEN TE DE BILT NOVEMBER

'Windje mee' (uit N) is blijkbaar van positieve invloed op de omvang van de trek. Tijdens de slechte teldagen wederom een ZW-wind, ondanks hoge luchtdruk toch ongunstig, óf veel neerslag en harde wind-tegen bij een lage luchtdruk.

3 Resultaten

Alvorens over te gaan tot de bespreking van de soorten die tijdens de tellingen zijn waargenomen, wordt eerst aandacht geschonken aan de wijze waarop de gegevens worden weergegeven. In de tweede paragraaf wordt het verloop van de trek aan de hand van de belangrijkste soorten en aantallen besproken. De trekrichtingen en het begrip combinatietrek komen in 3.3 aan de orde en in 3.4 worden in het kort van een aantal soorten de fenologische gegevens besproken. In 3.5 tenslotte wordt een beschrijving gegeven van alle (103) waargenomen soorten. Voor de algemenere soorten trekvogels vindt dit plaats in de vorm van grafieken, diagrammen en een korte beschrijving. Voor soorten die in veel kleinere aantallen zijn doorgetrokken wordt volstaan met een korte bespreking van de vogel.

3.1 Verwerking en weergave van de gegevens

Voor de uitwerking van het telmateriaal uit de veldboekjes en de telformulieren zijn de gegevens overgenomen op uitwerkingsformulieren volgens figuur 6.

Figuur 6. Uitwerkingsformulier.

Soort		(aantal totaal)																							Totaal Gener.	
Dat. Tel.	Vroege ochtend Kwartieren (aantallen)	sub tot.	Late ochtend Extra kwartieren																							
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22		23
a	4																									
	13																									
	17																									
	28																									
	30																									
Pot. Kwt.																										
% Kwt.																										

a=augustus

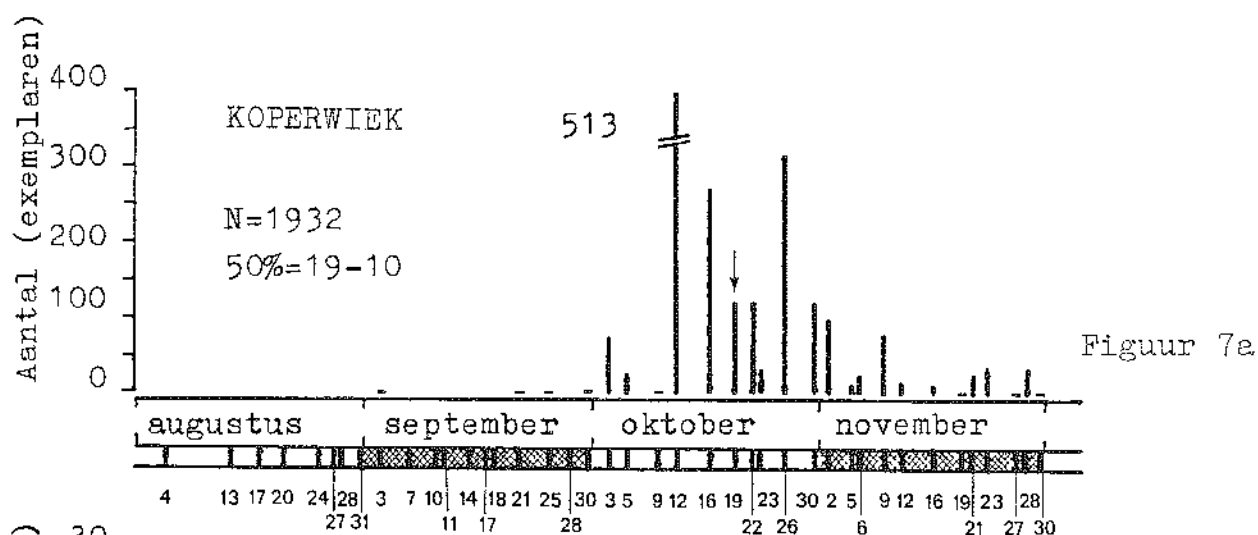
Op dit formulier is, na het invullen van de gegevens per soort, per datum en per kwartier af te lezen hoeveel exemplaren van de betreffende soort zijn doorgetrokken. Na berekening van de totalen en percentages per kwartier en per teldag worden voor iedere soort in één oogopslag de verschillen in aantallen duidelijk.

Er is zoveel mogelijk volgens de richtlijnen van de LWVT geteld. Zowel de vroege ochtendtelling (vroege o.t.) als de late o.t. (resp. van een half uur voor tot twee uur na zonsopgang en vanaf twee uur

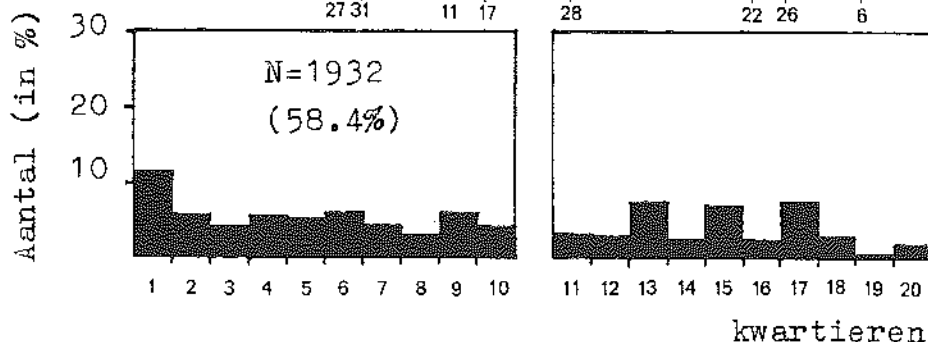
na zonsopgang tot $4\frac{1}{2}$ uur na zonsopgang) zijn in kwartieren geteld. Deze kwartieren zijn op het uitwerkingsformulier weergegeven. In figuur 7 wordt het verloop van de trek van een soort (Koperwiek) weergegeven.

Figuur 7a. Verloop van de trek over het seizoen.

Figuur 7b. Verloop van de trek over de ochtend.

Figuur 7a

Figuur 7b

In figuur 7a wordt het aantal uitgezet tegen de tijd. Op het tijd-balkje onder de grafiek worden de teldagen aangegeven. De doorgetrokken lijnen in de grafiek stellen de aantallen voor die zijn waargenomen in de vroege- plus late o.t. Het getal N geeft het totaal van deze aantallen weer. Wanneer de lijnen zijn onderbroken door twee schuine streepjes dan wil dat zeggen dat het aantal vo-groter is dan in de grafiek kon worden weergegeven. Naast de streepjes wordt dan het werkelijke aantal exemplaren vermeld. De zwarte pijltjes boven de lijnen geven de datum aan waarop 50% van het totaal aantal exemplaren van de soort de telpost is gepasseerd (mediaan-datum). Deze datum geeft de ligging aan van het hoogtepunt van de trek (zie ook Lensink et al 1985).

In figuur 7b wordt per kwartier het percentage waargenomen vogels uitgezet. Het eerste blok (kw.1 t/m 10) geeft de percentages weer

van het aantal vogels dat de telpost passeerde van een half uur vóór zonop tot twee uur na zonop. Voor een overzicht van het aandeel per soort tijdens de vroege o.t. kan verwezen worden naar de passage in 3.2. Het tweede blok geldt voor kwartier 11 t/m 20 (vanaf 2 uur na zonop tot 4½ uur na zonop). Het getal N staat voor het totaal aantal exemplaren dat tijdens de 20 kwartieren is waargenomen. Het percentage tussen haakjes, onder N geeft het aandeel vogels aan dat in de vroege ochtend is doorgetrokken (eerste blok). Wanneer het aandeel per kwartier uitstijgt boven 30% dan wordt boven de kolom het werkelijke percentage weergegeven.

De percentages zijn verkregen door per soort van beide blokken de totaalaantallen per kwartier te delen door het totaal aantal waargenomen vogels (N) x 100%. Voorbeeld: Koperwiek, zie figuur 7b; (kwartier 1 226 ex: N 1932 ex) x 100% = 11.7% .

Een nadeel van deze methode is dat door een gemis aan gegevens van zeven late o.t. in november een zekere onnauwkeurigheid ontstaat in de weergave van de gegevens. Deze onnauwkeurigheid zal echter slechts op een klein aantal soorten van toepassing zijn, nl. Kolgans, Grauwe Gans, Brandgans, Kramsvogel en Vink. De grootste fout zal dan zitten in het gemis van aantallen van 19 en 21-11, toen m.n. grote aantallen Kolganzen doortrokken. Er is al gauw een tekort van ca. 1500 ex over de zeven dagen opgetreden (ca. 15%). Dit treft dan echter alleen bovengenoemde soorten. Gezien de grote aantallen die van deze vogelsoorten de telpost zijn gepasseerd en geteld lijkt toepassing van deze methode van weergave toch verantwoord en dienen alleen voor Kolgans en Grauwe Gans de percentages gecorrigeerd te worden. De percentages van het eerste blok zullen daardoor iets lager moeten uitvallen en de percentages van het tweede blok dus iets hoger.

Het weergeven van het verloop van de trek in kwartieren betekend dat het vergelijken met de resultaten van 1987 iets minder eenvoudig is. Aangezien het weergeven in kwartieren veel gedetailleerder is dan de weergave in halfuren zoals in 1987, is toch gekozen voor het aangeven van percentages per kwartier. In de tekst wordt bij diverse soorten verwezen naar de resultaten van 1987.

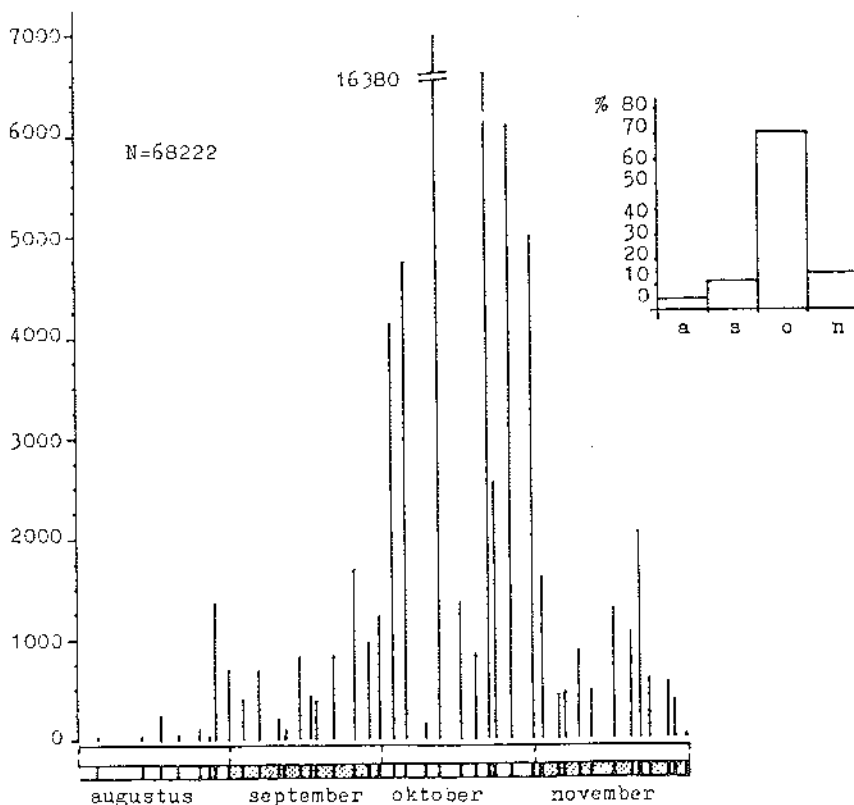
3.2 Aantal exemplaren en aantal soorten

Tijdens de proeftelling in de herfst van 1987 is gebleken dat van een aantal soorten de hoofdmoot vóór aanvang van de tellingen in

september reeds was doorgetrokken. Van ondermeer Boerenzwaluw, Boompieper en Gele Kwikstaart is bekend dat in augustus belangrijke aantallen ons land verlaten. Daarom hebben we vóór aanvang van de tellingen in 1988 besloten ook augustus bij de herfsttrektellingen te betrekken. Gedurende een periode van vier maanden dus hebben we alle trekvogels boven de telpost en de wijde omgeving geteld. Reeds uit de resultaten van de proeftelling uit 1987 is gebleken dat grote aantallen trekvogels over het Corversbos en de 's-Gravelandse Landgoederen trekken. Tijdens de tellingen van 1988 konden we dit bevestigen. In totaal werden boven en langs de akkers van het Corversbos meer dan 68000 vogels waargenomen. Het aantal soorten ligt in vergelijking met 1987 beduidend hoger, nl. 103 soorten, tegen 83 in 1987. Dit zal voor een belangrijk deel het gevolg zijn van een groter aantal tellingen en tellers dan in 1987.

Uit figuur 8 blijkt duidelijk hoe groot het aandeel aan trekvogels in oktober is. In procenten (zie inzet) zelfs 70.1%, veel meer dan de overige maanden bij elkaar. September en november komen sterk met elkaar overeen (resp. 11.5% en 14.4%). In augustus is slechts 4.0% van het totaal waargenomen.

Figuur 8 . Aantal exemplaren per teldag (vroeg- en late ochtend).

Ondanks dit kleine aantal (4.0%) is het belang van de tellingen in deze maand toch gebleken, gezien de sterke doortrek van Boerenzwaluw, Boompieper en Gele Kwikstaart.

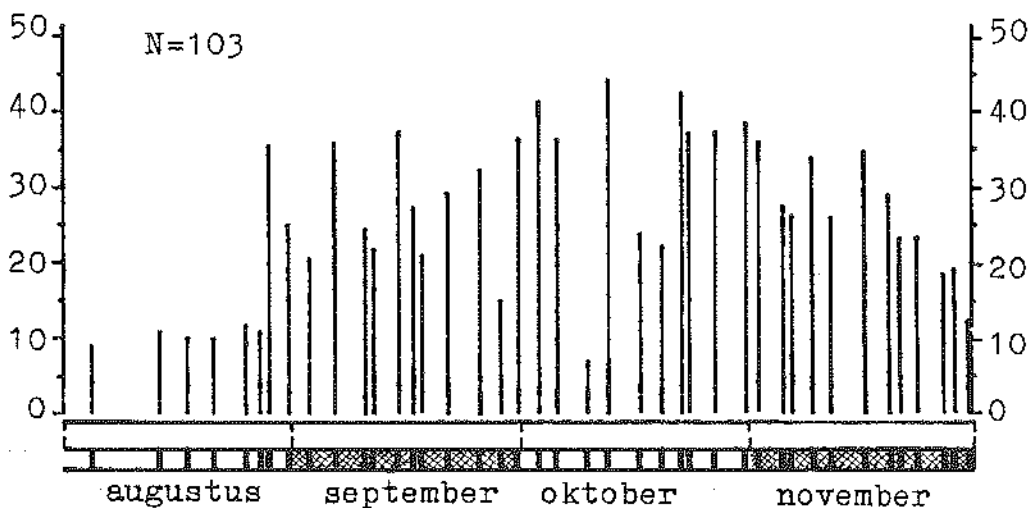
Begin augustus werd gekenmerkt door weinig trek, met kleine aantallen en weinig soorten. De herfsttrek was nog nauwelijks op gang gekomen en het weer was zeer rustig, zodat ook nauwelijks stuwing optrad. Zeer gunstig weer zorgde zo nu en dan toch voor iets grotere aantallen van o.m. Boerenzwaluw en Aalscholver. Eind augustus trad na een korte periode van onbestendig weer een geweldige opleving van de trek op. Tijdens gunstige weersomstandigheden werden grote aantallen Boerenzwaluwen en Gele Kwikstaarten gezien, maar ook Kieviten en Kokmeeuwen trokken in grotere aantallen door dan in de dagen daarvoor. Op 28-8 werden maar liefst 36 soorten genoteerd, tijdens de voorafgaande dagen gemiddeld slechts 10. Ook 31-8 kreeg nog een staartje mee van het goede weer; ook nu trokken vooral Boerenzwaluw, Gele Kwikstaart en Spreeuw, maar ook veel Watersnippen. Een klein aantal stoere tellers heeft bewezen wat we eigenlijk al dachten. De maand augustus was zeer belangrijk voor Boerenzwaluw (56% van het totaal), Boompieper (63%) en Gele Kwikstaart (61%). Daarnaast werden belangrijke aantallen Huiszwaluwen en Watersnippen boven de telpost gezien.

September was met bijna 12% van het totaal iets drukker dan augustus. Vooral tijdens de eerste week was er tijdens gunstige omstandigheden veel trek van Boerenzwaluw, Kievit en Spreeuw. In de tweede week ook van Aalscholver, Kokmeeuw en Pimpelmees. Vooral 14-9 was een zeer goede teldag. Toch nog 800 ex werden deze dag geteld, in 37 soorten. Veel trek was er van Aalscholver, Wilde Eend en Boerenzwaluw en ook werden er maar liefst drie Visarenden gezien! Na half september werden grotere aantallen waargenomen; de trek kwam goed op gang. Dagen met 800 tot 1000 trekvogels waren geen uitzondering. Zoals op 21 en 25-9, tijdens een zwakke Z-wind. Toen trokken de laatste grote groepen Boerenzwaluwen over, werden de eerste grote groepen Vinken gezien en was er veel trek van m.n. Spreeuw en Graspieper. Op 28-9 trokken vnl. Spreeuwen door tijdens slecht weer. Op 30-9 waren de omstandigheden zo gunstig dat vooral de Aalscholver hiervan direkt profiteerde; 28% van het totaal van deze soort trok op deze dag door.

De beste maand is nog altijd oktober (figuur 8). Het gemiddeld aantal soorten per teldag bedroeg 33. Evenals eind september lag ons

land begin oktober nog onder invloed van een hogedrukgebied. Op 3 en 5-10 werden resp. 4100 en 4700 trekvogels geregistreerd! Vooral Graspieper, Spreeuw en Vink waren talrijk. Andere belangrijke doortrekkers waren Kievit, Houtduif en Veldleeuwerik. Evenals in 1987 trok een meerderheid van de Kneu in oktober door. Op 5-10 zelfs 65% van het totaal van deze soort! Verder was er begin oktober veel trek van Zanglijster en Rietgors. Na een tamelijk zwakke dag op 9-10, met vnl. Spreeuwen, kwam de topdag op 12-10. Alleen al tijdens de vroege ochtend werden 13864 vogels genoteerd, vnl. Spreeuwen (85%). Het totaal op deze dag kwam op 16380 exemplaren! Verder was er sterke trek van Houtduif, Veldleeuwerik, Graspieper, Kramsvogel, Zanglijster, Koperwiek, Vink en Rietgors. Ook werd een recordaantal soorten gezien, nl. 44 (figuur 9).

Figuur 9 . Aantal soorten per teldag (vroege- en late o.t.).

Na een aantal rustige dagen met vnl. trek van Kramsvogel en Spreeuw, was 22-10 weer een topdag met bijna 7000 vogels in 42 soorten. Een zich ontwikkelend hogedrukgebied zorgde ervoor dat de aantallen trekvogels tot en met 30-10 hoog bleven. De Spreeuw was nog steeds de belangrijkste trekvogel. Op 22-10 zelfs met bijna 4600 exemplaren. Verder was er veel trek van Houtduif, Veldleeuwerik (op 26-10 53% van de soort), Kramsvogel, Koperwiek, Ringmus, Vink, Keep en Sijs. Ook Aalscholvers trokken nog door. Grauwe Ganzen begonnen eigenlijk pas eind oktober door te trekken. Een topdag voor de Kievit was op 26-10 (60% van de soort). Het aantal Graspiepers en Zanglijsters nam behoorlijk af. Roeken trokken vnl. tussen 22 en 30-10 door (93% van de soort). De trek van de Kneu was voorbij.

In tegenstelling tot oktober kende november slechts drie goede teldagen. Een dagtotaal hoger dan 2000 ex werd nog maar eenmaal gehaald. Begin november, nog onder invloed van een hogedrukgebied met NW-wind, was er veel trek van Grauwe Ganzen en Brandganzen, Houtduiven en Kramsvogels. Tot 16-11 bleven de aantallen laag. Het weer was zeer rustig, waardoor geen stuwing optrad en waarschijnlijk was zelfs het overgrote deel van de vogels reeds doorgetrokken. Op 16-11 draaide de wind van ZO naar ZW en werden tijdens de climax van een hogedrukgebied nog grote aantallen vogels waargenomen, vnl. Spreeuwen. Op 19-11 was er veel trek van Kolganzen, Grauwe Ganzen en Brandganzen. Een nieuw hogedrukgebied bracht op 21-11 grote aantallen Kolganzen (52% van de soort), maar ook veel Kramsvogels en Barmsijzen. Van 23 tot en met 28-11 was het weer erg onstabiel en werden slechts kleine aantallen geregistreerd, waarbij Kolganzen, Sijzen en Barmsijzen steeds de talrijkste doortrekkers waren. In heel november trok zelfs 96% van de Barmsijs door! Op de laatste teldag, 30-11, was de trek zodanig afgenomen en daarnaast het weer zo slecht dat slechts 50 vogels werden waargenomen, waaronder 11 Barmsijzen.

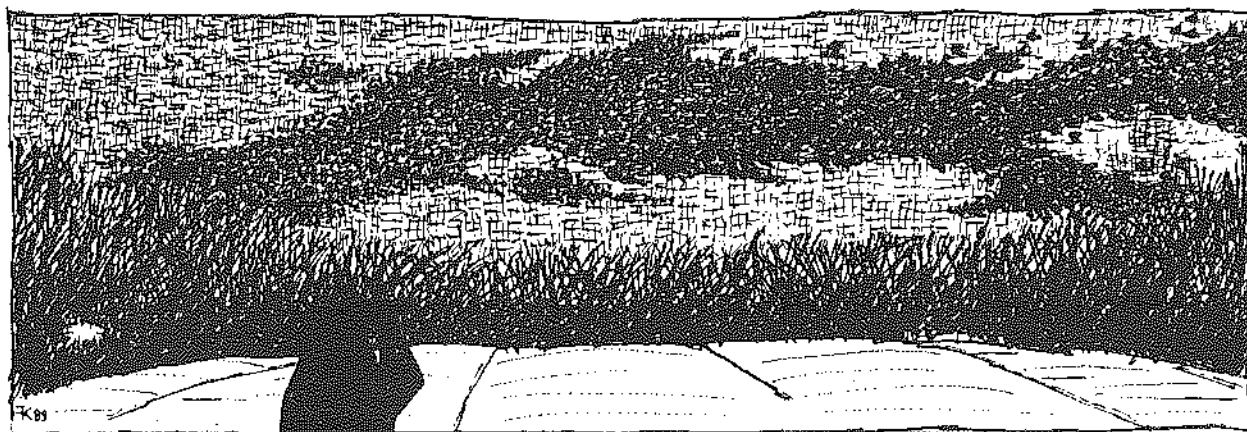
In figuur 9 (pag. 29) wordt het aantal soorten weergegeven die per teldag werden waargenomen. Er zijn in de herfst van 1988 bijzonder veel soorten doorgetrokken. In vergelijking met de proeftelling van 1987 werden in 1988 o.a. vijf soorten eenden en drie soorten roofvogels méér waargenomen. 'Nieuwe soorten' waren o.a.: Tortelduif, Koekoek, Duinpieper, Pestvogel, Paapje, Vuurgoudhaan, Boomkruiper, Appelvink en Ortolaan. Het aantal steltlopers viel nog steeds tegen (twee soorten minder dan 1987), maar met 9 soorten roofvogels, 11 soorten vinkachtigen en 5 soorten gorzen mogen we eigenlijk niet klagen! Ook de aantallen van veel soorten zijn boven verwachting. Natuurlijk wordt dit deels veroorzaakt door een groter aantal telluren. De aantallen van Grauwe Gans, Sperwer, Buizerd, Houtduif, Zanglijster, Koperwiek, Vink, Keep en Putter vallen in vergelijking met 1987 tegen. Andere soorten waren duidelijk veel algemener: Aalscholver, Kolgans, Brandgans, Wilde Eend, Bruine Kiekendief, Kievit, Watersnip, Wulp, Kokmeeuw, Zilvermeeuw, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Boompieper, Graspieper, Gele-, Grote Gele- en Witte Kwikstaart, Tjiftjaf, Goudhaan, Pimpel- en Koolmees, Roek, Spreeuw, Ringmus, Groenling, Sijs, Kneu en Barmsijs. Het tellen in augustus is vooral voor wat betreft een aantal soorten van belang gebleken:

Bruine Kiekendief, Torenvalk, Watersnip, Wulp, Kokmeeuw, Gierzwaluw, Boeren- en Huiszwaluw, Boompieper, Gele Kwikstaart en Fitis. De vogelsoorten die het talrijkst zijn doorgetrokken zijn in de onderstaande 'top-twintig' vermeld.

Top-twintig (tussen haakjes de plaats in 1987)

1	(2) Spreeuw	32400	11	(1) Grauwe Gans	1506
2	(3) Vink	5640	12	(11) Aalscholver	1294
3	(4) Houtduif	3321	13	(14) Kokmeeuw	1223
4	(7) Graspieper	2871	14	(9) Zanglijster	933
5	(8) Veldleeuwerik	2476	15	(16) Sijs	616
6	(12) Kievit	2406	16	(67) Brandgans	464
7	(18) Kolgans	2323	17	(15) Rietgors	445
8	(6) Kramsvogel	2100	18	(17) Kneu	431
9	(5) Koperwiek	1959	19	(21) Ringmus	270
10	(13) Boerenzwaluw	1732	20	(10) Keep	268

Door de resultaten van de vroege- en de late ochtendtellingen te splitsen is het mogelijk per soort het aandeel van beide ochtendtellingen te vergelijken. In de soortbespreking van 3.5 wordt hier uitvoeriger op ingegaan. Hieronder wordt een overzicht gegeven van het aandeel per soort tijdens de vroege ochtendtellingen (tabel 4, pag.32). Opvallend zijn de grote verschillen tussen de soorten onderling. De Aalscholver bijvoorbeeld ging zeer vroeg van start; 98% vloog reeds in de eerste 2½ uur. Kijken we naar de Boerenzwaluw dan blijkt het merendeel later in de ochtend door te trekken; slechts 22.8% werd in de vroege ochtend gezien. Ook tussen soorten binnen één geslacht treden grote verschillen op. Tussen Merel en Kramsvogel bijvoorbeeld en tussen Boompieper en Graspieper (zie tabel). Van de roofvogels trok het merendeel in de late ochtend door.

Uit het overzicht wordt duidelijk hoe belangrijk de eerste uren van de dag voor trekvogels en dus voor de trekvogeltellingen zijn.

Tabel 4 . Aandeel per soort tijdens vroege ochtendtelling (Aot), N=52764

soort	aantal	Aot (%)	soort	aantal	Aot (%)
Aalscholver	1269	98.1	Gele Kwikstaart	196	76.0
Kolgans	2306	99.3	Gr. Gele Kwikst.	8	47.1
Grauwe Gans	1230	81.9	Witte Kwikstaart	166	65.4
Brandgans	400	86.2	Heggemus	62	77.5
Wilde Eend	138	91.4	Roodborst	17	94.4
Pijlstaart	83	69.2	Merel	107	91.5
Sperwer	41	51.3	Kramsvogel	1174	56.2
Buizerd	7	35.0	Zanglijster	640	70.6
Br. Kiekendief	2	25.0	Koperwiek	1129	58.4
Bl. Kiekendief	2	33.3	Grote Lijster	22	62.9
Torenvalk	3	30.0	Tjiftjaf	35	68.6
Goudplevier	42	72.4	Goudhaantje	29	85.3
Kievit	1489	62.1	Zwarte Mees	23	85.2
Watersnip	86	46.5	Pimpelmees	160	71.1
Wulp	30	62.5	Koolmees	197	80.4
Kokmeeuw	973	80.9	Kauw	105	62.5
Stormmeeuw	50	96.2	Roek	102	74.5
Zilvermeeuw	62	62.6	Spreeuw	29779	92.0 ¹⁾
Holenduif	118	79.7	Ringmus	96	35.6
Houtduif	3203	96.7	Vink	2669	48.6
Gierzwaluw	2	22.2	Keep	174	65.4
Veldleeuwerik	898	36.7	Groenling	155	76.7
Boerenzwaluw	276	22.8	Putter	25	59.5
Huiszwaluw	32	80.0	Sijs	547	89.1
Boompieper	45	88.2	Kneu	213	49.5
Graspieper	1585	56.0	Barmsijs	143	94.1
Waterpieper	6	66.7	Rietgors	211	48.0

¹⁾ zonder 10000 ex. op 12-10, kw 3 bedraagt het aandeel tijdens de vroege ot 19779 ex. of 88.5%.

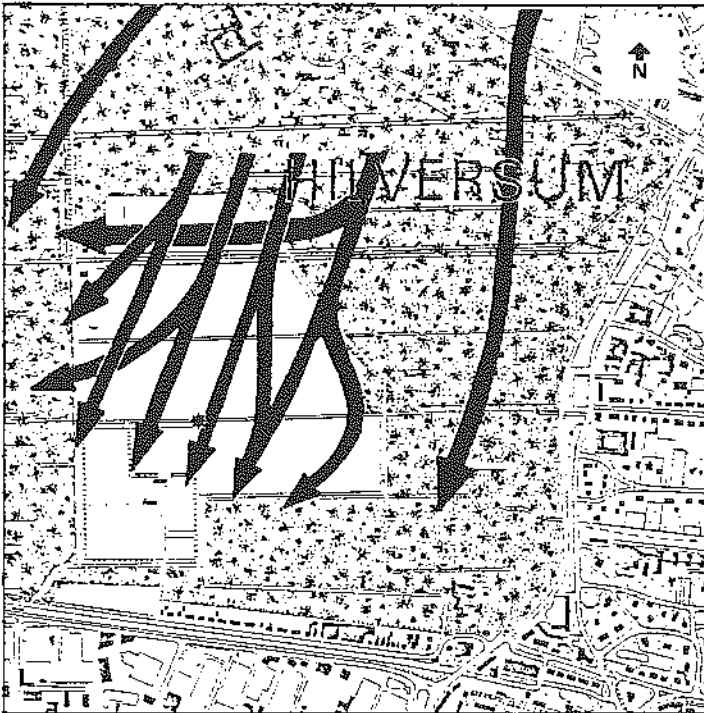
In totaal trokken in het najaar van 1988 93 soorten in de vroege ochtend langs de telpost. Van de 67238 exemplaren die tijdens de vroege- en late o.t. werden geregistreerd vlogen 52764 exemplaren (78.5%) in de vroege ochtend.

3.3 Trekrichtingen en combinatietrek

Trekrichtingen

Zoals in 2.1 reeds is vermeld zijn ook in 1988 geen trekrichtingen per getelde vogel of groep vogels verzameld. De motivatie hierachter is bekend. De gegevens van trekrichtingen die in het veld zijn geregistreerd zijn na afloop van de tellingen per soort globaal vastgelegd. In 3.5 worden de belangrijkste trekrichtingen bij de be-

spreking van de soorten aangegeven. Hieronder worden in het kort de trekrichtingen van de meest algemene of opvallende soorten besproken. In figuur 10 zijn de voornaamste trekroutes weergegeven.

Figuur 10. Trekrichtingen.
(* = telpost)

De meeste trekvogels vlogen in ZZW tot ZW-richting over de telpost. Ze kwamen aanvliegen uit het N tot NO en corrigeerden zonnig hun route boven de akkers van het Corversbos.

Aalscholvers, ganzen en vooral eenden werden vanaf de telpost vaak boven de 's-Gravelandse Landgoederen of nog meer naar het westen waargenomen. Kolganzen vlogen tijdens een periode met zacht weer veelal in NO-richting. Ook roofvogels hielden voornamelijk een ZW-gerichte route aan. Enkele individuen waren na schroeven snel verdwenen uit het zichtveld. Sperwers kwamen vaak uit NO tot O-richting en verdwenen over de landgoederen of de telpost richting ZW. Kieviten vlogen vaak frontsgewijs over en kwamen daarbij uit O tot NO en koersten richting W-ZW. Spreeuwen vlogen min of meer op dezelfde wijze, hoewel grote aantallen ook een richting tussen Z en ZW aanhielden. Minder vaak dan in 1987 trokken ze langs de bosranden. Van het grote aantal Watersnippen dat we op de telpost waarnamen vlogen de meeste vogels in oostelijke óf westelijke richting. Een route met een Z-component werd ogenschijnlijk vermeden. Meeuwen trokken langs de landgoederen in Z tot ZW-richting; Zilvermeeuwen vaker richting Z. Waarschijnlijk ligt onze telpost op de westelijke grens van de trekroute van de Houtduif. Vaak werden nl. routecor-

recties waargenomen boven de akkers. Grote groepen trokken dan, na aanvankelijk een richting tussen Z en ZW te hebben gevolgd, in O-richting door! Dit jaar werden i.t.t. 1987 weinig hoog overvliegende Houtduiven gezien. Enkele Grote Bonte Spechten verdwenen na cirkelen richting Z tot ZW.

De meeste zangvogels volgden een Z tot ZW-gerichte route. Anders dan in 1987 werden in het najaar van 1988 de grootste aantallen over en ten oosten van de telpost waargenomen. De akkers werden niet, als in 1987 gemeden door er omheen te vliegen. Interessant was de massale trek van Pimpelmezen in september. Grote aantallen trokken via de randen van een perceel mais in de richting van de telpost (ZW). Daarna vervolgden ze hun tocht door de houtsingels of vlogen er over heen. Veldleeuweriken, Boerenzwaluwen en Graspiepers, Paapjes en Rietgorzen verbleven tijdens hun tocht óp de akkers of in de gewassen om te fourageren of te rusten. Lijsterachtigen en vinkachtigen trokken in grote groepen over de akkers op de telpost aan en verdwenen richting Z tot ZW. Opvallend was weer de trekrichting van de Roek. Alle exemplaren trokken van O naar W over de akkers.

In het najaar van 1989 worden van een aantal soorten de richtingen wél exact genoteerd. Dit om de gegevens niet allemaal verloren te laten gaan; aan de andere kant om vertrouwd te raken met de werkwijze van de LWVT. Voor de te beschrijven soorten is een keuze gemaakt, welke ieder jaar kan worden herzien of aangepast.

Combinatietrek

In tabel 5 (pag. 35) is een overzicht gegeven van de combinaties van samen-vliegende soorten (kort: combinatietrek) in het najaar van 1988. De gegevens zijn aangevuld met waarnemingen uit 1987. Per telling heeft slechts een vaststelling van het verschijnsel combinatietrek plaatsgevonden; de mate waarin dit gebeurde is niet bijgehouden.

Combinaties die veel zijn waargenomen zijn: Vink-Keep, Vink-Graspieper, Zanglijster-Koperwiek, Koolmees-Pimpelmees, Houtduif-Holenduif en Kauw-Roek. Soorten die vaak combinatietrek vertoonden waren m.n. ganzen, eenden, meeuwen, mezen en vinkachtigen. Soorten die vnl. met soortgenoten doortrokken waren o.a. Sperwer, Watersnip, Wulp, Boomleeuwerik, Merel, Bonte Kraai en Putter.

De factoren die het fenomeen 'combinatietrek' beïnvloeden zijn o.a.

vliegsnelheid en vlieggedrag. Dit hangt met name sterk samen met de bouw van de vleugels. Soorten die met ongeveer dezelfde snelheid vliegen zullen eerder samen worden waargenomen dan soorten met sterk verschillende vliegsnelheden. Nauw verwante soorten vliegen dan ook vaker samen dan niet verwante soorten. Voorbeeld nauw verwante soorten: Kokmeeuw-Stormmeeuw, Zanglijster-Koperwiek, Vink-Keep enz. Daarnaast speelt ook toeval een rol. Vogels die in dezelfde periode trekken of samen van een akker of uit begroeiing opvliegen worden ook eerder samen vliegend gezien (Lensink 1985).

Tabel 5 Combinatietrek. Overzicht van samenvliegende soorten.

Kolgans	Aalscholver, Grauwe Gans, Rietgans, Brandgans
Grauwe Gans	Aalscholver, Kolgans, Rietgans
Wilde Eend	Smient, Pijlstaart
Sperwer	Buizerd
Kievit	Goudplevier, Spreeuw
Kokmeeuw	Stormmeeuw, Zilvermeeuw
Zilvermeeuw	Kokmeeuw, Stormmeeuw, Grote Mantelmeeuw
Houtduif	Holenduif, Kramsvogel, Koperwiek, Spreeuw
Veldleeuwerik	Boomleeuwerik, Koperwiek, Vink, Keep
Boerenwaluw	Huiswaluw, Gele Kwikstaart
Graspieper	Witte Kwikstaart, Koolmees, Spreeuw, Ringmus, Vink, Kneu
Witte Kwikst.	Gele Kwikstaart, Graspieper, Kneu
Kramsvogel	Koperwiek, Vink, Houtduif
Zanglijster	Koperwiek, Ringmus, Vink
Koperwiek	Houtduif, Veldleeuwerik, Merel, Kramsvogel, Zanglijster, Grote Lijster, Spreeuw, Ringmus, Vink, Keep
Koolmees	Graspieper, Pimpelmees, Rietgors
Kauw	Roek, Spreeuw
Spreeuw	Kievit, Watersnip, Houtduif, Graspieper, Koperwiek, Kauw, Ringmus, Sijs
Ringmus	Graspieper, Zanglijster, Koperwiek, Spreeuw, Vink
Vink	Veldleeuwerik, Graspieper, Kramsvogel, Zanglijster, Koperwiek, Ringmus, Keep, Groenling, Kneu, Rietgors
Keep	Veldleeuwerik, Koperwiek, Vink
Groenling	Vink, Barmsijs
Sijs	Spreeuw, Barmsijs
Kneu	Graspieper, Vink, Rietgors
Rietgors	Graspieper, Koolmees, Vink, Kneu

3.4 Fenologie

Door middel van het tellen op een telpost kunnen, naast de soorten en aantallen doortrekkende vogels ook gegevens van de eerste en laatste waarneming van resp. winter- en zomergasten worden verzameld. De eerste en laatste data van een aantal soorten kunnen in onderstaande tabel (tabel 6, pag. 36) worden teruggevonden. In deze tabel wordt hier en daar terugverwezen naar fenologiegege-

vens van 1987 (Van Klaveren 1988). Voor vergelijking van onderstaande gegevens met die uit andere jaren kan verwezen worden naar Jonkers e.a. (1987).

Tabel 6. Fenologiegegevens telpost Corversbos, 1988. (Tussen haakjes waarnemingen van 1987).

<u>Eerste waarneming</u>		<u>Laatste waarneming</u>	
Kleine Zwaan	30-10 (25-10)	Wespendief	14- 9
Wilde Zwaan	5-11	Boomvalk	5-10
Brandgans	2-11 (28-11)	Tortelduif	18- 9
Smient	18- 9	Koekoek	7- 9
Pijlstaart	14- 9	Gierzwaluw	31- 8 (7- 9)
Grote Zaagbek	21- 9	Boerenzwaluw	12-10 (2-11)
Visarend	14- 9 (2-11)	Huiszwaluw	28- 9 (15- 9)
Slechtvalk	14- 9	Gele Kwikstaart	12-10 (5-10)
Goudplevier	27- 8 (11-11)	Gekraagde Roodst.	10- 9
Kramsvogel	28- 8 (28- 9)	Tapuit	7- 9 (30- 9)
Koperwiek	3- 9 (28- 9)	Zwartkop	31- 8
Bonte Kraai	23-10 (26-10)	Tjiftjaf	3-10 (24-10)
Keep	21- 9 (28- 9)	Fitis	25- 9
Sijs	10- 9 (28- 9)	Ortolaan	3- 9

De meeste vogelsoorten werden in de bij de soort passende trekperiode waargenomen. Smient en Pijlstaart waren redelijk vroeg present. Vooral de waarneming van de Grote Zaagbek is bijzonder; het is de tweede bekende september-waarneming voor ons werkgebied. Een andere vroege waarneming was die van een Koperwiek op 3-9. In ons land komt de herfsttrek van de Koperwiek pas eind september op gang (SOVON 1987). In Jonkers et al (1987) wordt 14-9 al een vroege datum genoemd.

De laatste waarnemingen van de zomervogels (2^e kolom) geven nauwelijks bijzonderheden te zien. Wat wel opvalt is, dat van een aantal soorten de laatste datum duidelijk vroeger viel dan in 1987. Een oorzaak hiervoor is niet te noemen. Overigens treffen we dit ook aan in de eerste kolom, zodat het verschijnsel mogelijk het gevolg is van een verhoogde telfrequentie in 1988.

3.5 Bespreking van de doortrek per soort

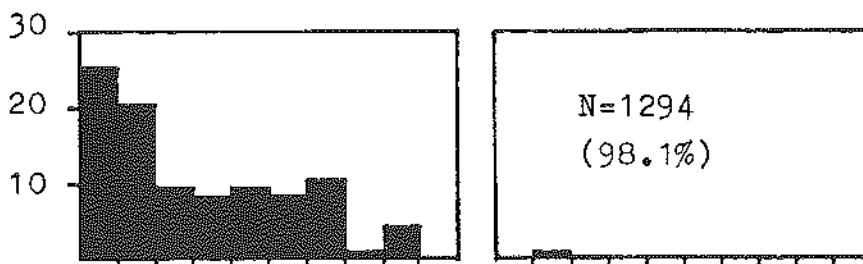
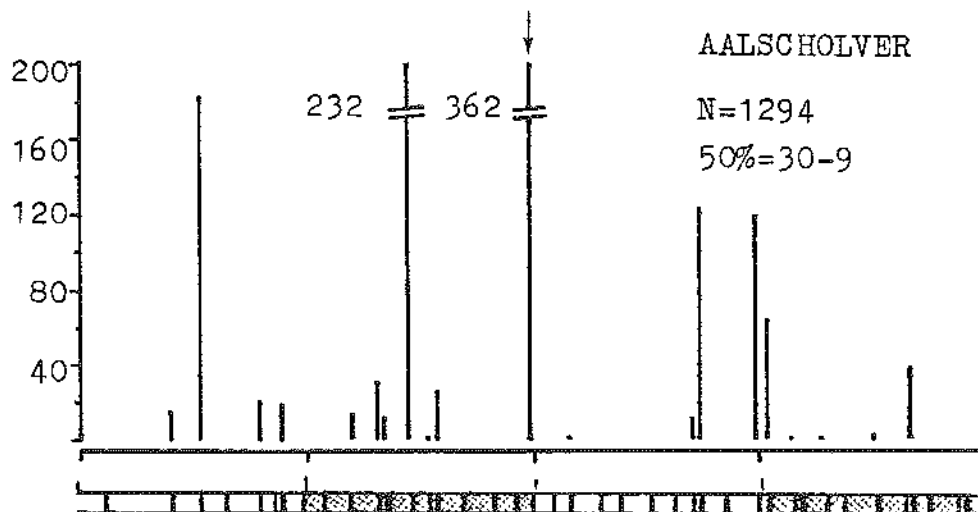
In deze paragraaf wordt per soort een beschrijving gegeven van het verloop van de aantallen over het seizoen en over de ochtend. Dit wordt voor 49 soorten geïllustreerd aan de hand van een tweetal figuren. Van elke soort worden in een korte begeleidende tekst nadere bijzonderheden over de herfsttrek gegeven. Achter de soortnaam wordt, indien van toepassing, de pagina met de begeleidende figuren vermeld. Tevens komt de status van de soort aan de orde.

3.5.1 Roodkeelduiker

Op 16-10 werden 2 ex overvliegend gezien, richting Oost, kwartier (kw) 10. Dit is de tweede oktober-waarneming voor ons werkgebied.

3.5.2 Aalscholver

Evenals in 1987 is de Aalscholver in grote aantallen doorgetrokken.

De meeste exemplaren vlogen over de telpost of over de landgoederen. Er werd o.h.a. een ZW-ZZW-richting aangehouden. De meeste Aalscholwers zijn in september doorgetrokken. De mediaan lag reeds op 30-9; in 1987 viel deze pas op 26-10! Eind oktober was er sprake van een opleving van de trek. De ligging van de twee pieken komt

overeen met die van 1987. De meeste vogels trokken in de vroege ochtend (v.o.), in kw 1 en 2. Doortrekker in vrij groot aantal.

3.5.3 Blauwe Reiger

De Blauwe Reiger is met 6 ex een schaarse doortrekker. De meesten (83.3%) trokken in de late ochtend (l.o.), in een richting met een Oost-component (NO-ZO). Mogelijk wordt trek van Blauwe Japen toch nog onderschat.

<u>14-9</u>	1 ex	kw 19	<u>5-10</u>	1 ex	kw 14
<u>21-9</u>	2 ex	kw 17	<u>26-10</u>	1 ex	kw 20
			<u>30-10</u>	1 ex	kw 6

3.5.4 Knobbelzwaan

Op 14-9 vlogen 4 ex over in kw 12. Zwervers zeker, die verdwaald zijn zeker.

3.5.5 Kleine Zwaan

De aantallen van de Kleine Zwaan vielen tegen in vergelijking met die van 1987. De meeste vogels werden in november gezien.

<u>30-10</u>	1 ex	kw 13,	<u>2-11</u>	4 ex	kw 13,	<u>19-11</u>	8 ex	kw 6
--------------	------	--------	-------------	------	--------	--------------	------	------

De Kleine Zwaan is doortrekker in klein aantal.

3.5.6 Wilde Zwaan

Een nieuwe soort voor de lijst is deze woeste noorderling. Op 5-11 werden 3 ex gezien, kw 6; op 16-11 2 ex in kw 16, richting N.

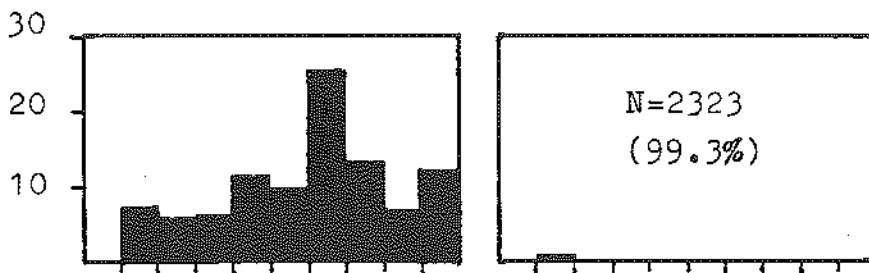
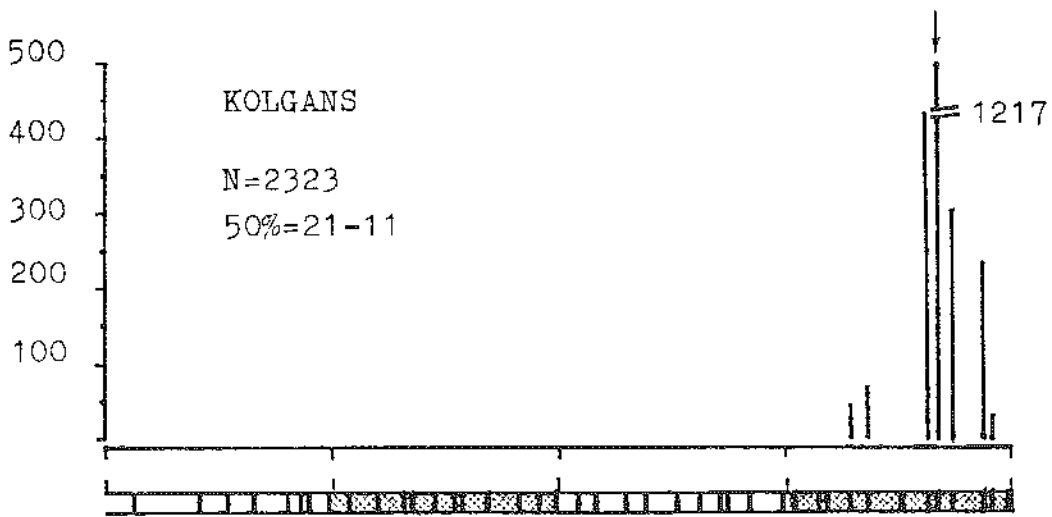
3.5.7 Rietgans

De Rietgans is nog steeds een schaarse doortrekker voor de telpost. Slechts 10 ex werden, samen met Kolganzen gezien op 27-11, kw 5.

3.5.8 Kolganzen (pag. 39)

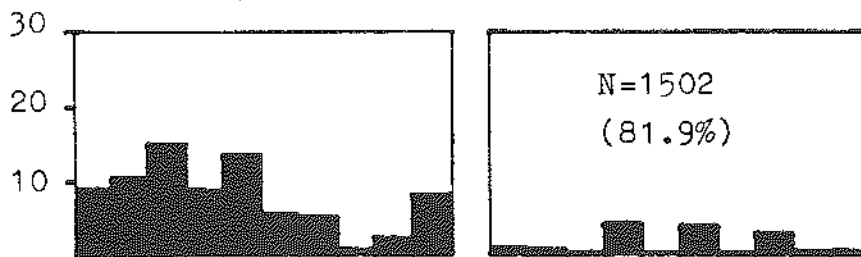
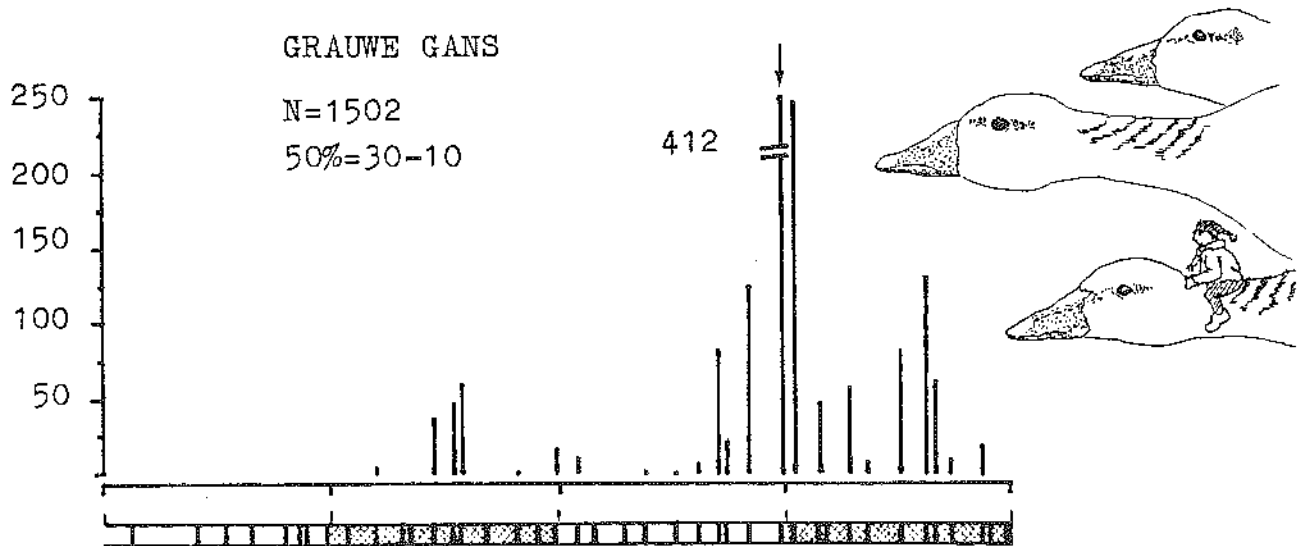
In tegenstelling tot 1987 werden dit najaar zeer veel Kolganzen gezien. Alle Kolganzen werden in november waargenomen. Door een weersverbetering (hogere temp.) veranderde de trekrichting, die eerst overwegend ZW was, eind november in NO. Vrijwel alle Kolganzen werden in de v.o. gezien. Door het zachte weer in oktober valt de mediaan bijna een maand later dan in 1987, nl. op 21-11.

Overigens zouden, bij de beoordeling van ganzentrek in het algemeen, ook de overige wintermaanden betrokken moeten worden.

3.5.9 Grauwe Gans

In 1987 was de Grauwe Gans een doortrekker in zeer groot aantal.

In het najaar van 1988 werden 'slechts' 1505 ex waargenomen. Het grootste aantal Grauwe Ganzen trok in de nacht van 28 op 29-10 over het Gooi. Waarschijnlijk zijn duizenden vogels gedurende de avond en de hele nacht, alsmede in de vroege ochtend over het werkgebied getrokken (mmed. vele waarnemers). Helaas kon op 29-10 de telpost niet bemand worden, waardoor grote aantallen zullen zijn gemist. Gezien de aantallen die over ons werkgebied trekken verdient de huidige status van de Grauwe Gans een aanpassing (doortrekker in zeer groot aantal, i.p.v. in groot aantal, zie Jonkers et al 1987). In het najaar van 1988 trok het merendeel in oktober en november door. De ligging van de mediaan komt sterk overeen met 1987. Een groot deel van de Grauwe Ganzen werd in de v.o., met name tussen kw 1 en 5 waargenomen. Op 16-11 werd een Grauwe Gans gezien met een halsband, vliegend richting ZZW. (Zweedse en Noorse Grauwe Ganzen worden voorzien van een halsband met een letter-cijfer-combinatie).

3.5.10 Brandgans

Tot groot genoegen van de samensteller werden van de Brandgans maar liefst enkele 100-en ex waargenomen. Alle Brandganzen werden in november gezien. De beste dag was 2-11 en de meeste vogels vlogen tussen kw 8 en 10. Deze heetgebakerde gasten werden vnl. vér van de post boven de landgoederen waargenomen en de trekroute was steeds ZW.

<u>2-11</u>	95 ex	kw8,	90 ex	kw 9,	67 ex	kw 10,	24 ex	kw 12,
	40 ex	kw 16						
<u>19-11</u>	108 ex	kw 8	en	<u>27-11</u>	40 ex	kw 5		

3.5.11 Bergeend

Op 16-11 werden twee onvolwassen ex waargenomen in kw 4, vliegend richting W.

3.5.12 Smient

Evenals de Bergeend is ook de Smient een nieuwe soort. Tijdens twee teldagen werden van deze eend groepen waargenomen:

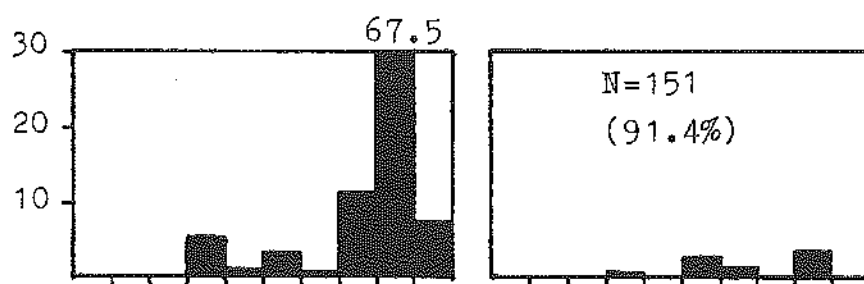
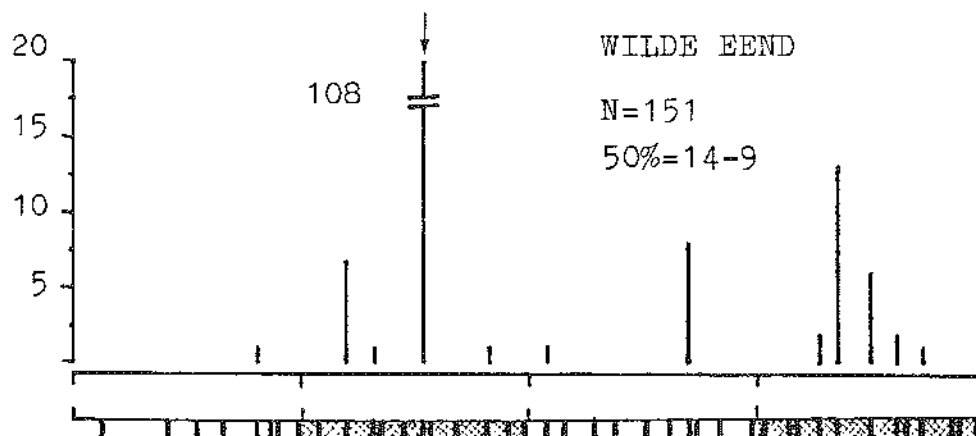
18-9 45 ex kw 4 en 22-10 14 ex kw 16.

Doordat deze fluiteenden vooral 's nachts trekken worden de grote aantallen op de telpost gemist.

3.5.13 Wilde Eend (pag. 41)

In vergelijking met 1987 werden er veel Wilde Eenden waargenomen.

De meeste aandacht trekt de piek op 14-9; toen werden 108 ex in de v.o. geregistreerd. Overigens liggen de waarnemingen zeer verspreid over de maanden. In september en november werden de meeste waarnemingen gedaan. De Wilde Eend werd vnl. in de v.o. gezien (kw 4-10).

Trek vond plaats v er van de telpost over de landgoederen en de oostelijke Vechtpassen, richting ZW of NO. Op 14-9 werden tot enkele 100-en zwemeenden waargenomen, die dezelfde route volgden maar door de grote afstand niet konden worden geidentificeerd.

3.5.14 Pijlstaart (pag. 42)

De trek van de Pijlstaart heeft onze stoutste dromen overtroffen. Maar liefst 120 ex werden tijdens de tellingen waargenomen. Opvallend is dat vrijwel alle vogels van deze flitsende soort in september werden gezien. Bijna 70% trok in de vroege ochtend door.

3.5.15 Slobeend

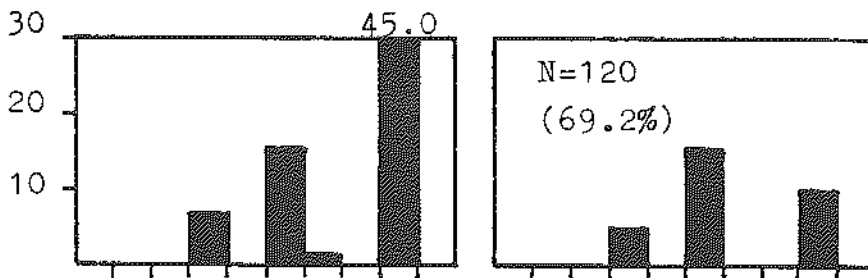
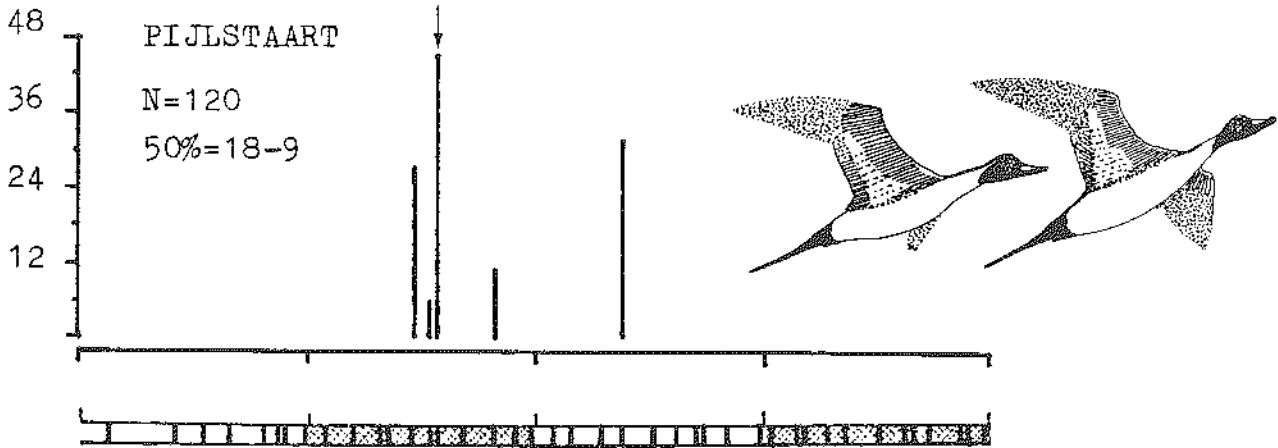
Ook de Slobeend werd in 1987 nog niet waargenomen. Tijdens twee tel-dagen is deze lepelaar geregistreerd: 30-9 25 ex kw 4 en op 12-11 12 ex kw 4. De Slobeend trok ook richting ZW.

3.5.16 Kuifeend

Van de duikeenden is slechts  en soort en  en exemplaar waargeno-men. Op 26-10 werd in kw 18 een Kuifeend gezien, vliegend richting

NO. Op 14-9 evenwel vlogen enkele tientalle duikeenden richting ZW en NO, te ver van de telpost om de soort te bepalen. Mogelijk trekken de meeste duikeenden over de Vechtplassen, of volgen ze een meer westelijk gelegen route vanaf het IJsselmeer.

3.5.17 Grote Zaagbek

Een vroege waarneming van deze soort werd op 21-9 gemeld:
1 ex (♀) in kw 7, vliegend richting W.

3.5.18 Wespendief

Waar die massa's van Falsterbo zijn gebleven is ons een raadsel, maar boven de telpost is slechts één Wespendief waargenomen. Op 14-9 vloog 1 ex over in kw 7, richting WZW. Overigens moet worden vermeld dat, doordat de tellingen alleen in de ochtend werden uitgevoerd een mogelijk groter deel van de roofvogels is gemist.

3.5.19 Bruine Kiekendief

Door reeds in augustus te beginnen met tellen konden meer Bruine Kiekendieven worden geregistreerd dan in 1987. Alle vogels vlogen in een korte periode, tussen 28-8 en 14-9. De richting was overwegend ZW en de meeste ex wonnen hoogte door te gaan schroeven in de omgeving van de telpost.

31-8 1 ♂ en 1 ♀ kw 12

7-9 1 ♀ kw 20

14-9 1 ♀ kw 6, 1 ex kw 7 en 1 ♀ kw 17

Op 28-8 werden 1 ♂ en 1 ♀ waargenomen in kw 22, buiten de teltijd.

3.5.20 Blauwe Kiekendief

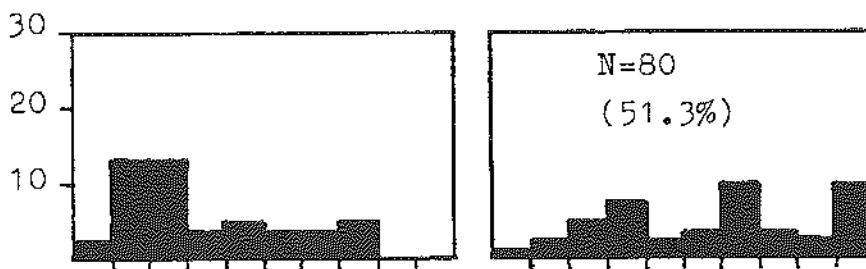
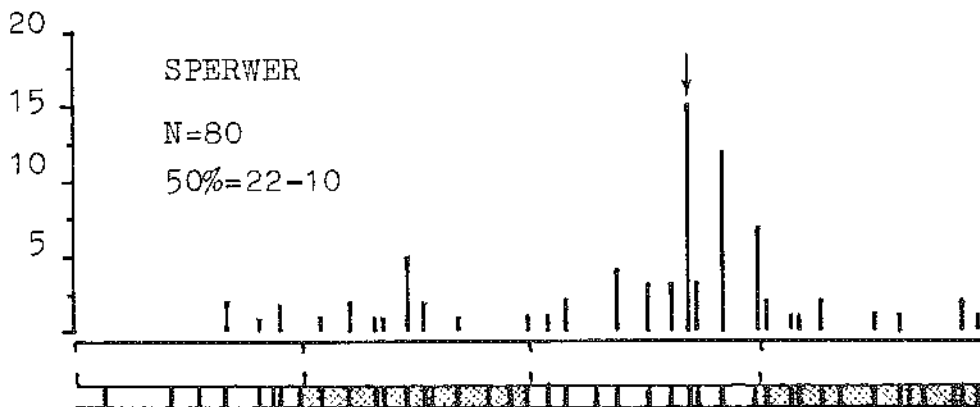
Ondanks een groter aantal teldagen werden van deze roofvogel maar 6 ex waargenomen. Vrijwel alle waarnemingen vielen ná kw 14. Op 23-10 vlogen reeds in kw 4 2 ♀♀ zeer hoog over, richting WZW. De overige vogels trokken richting ZW en waren allen in ♀♀-kleed. De meeste Blaauwe Kiekendieven trokken in oktober over de telpost.

28-8 1 ex kw 18, 12-10 1 ex kw 14, 26-10 1 ex kw 15 en

9-11 1 ex kw 17

3.5.21 Sperwer

Ook de aantallen van de Sperwer vallen achteraf gezien wat tegen.

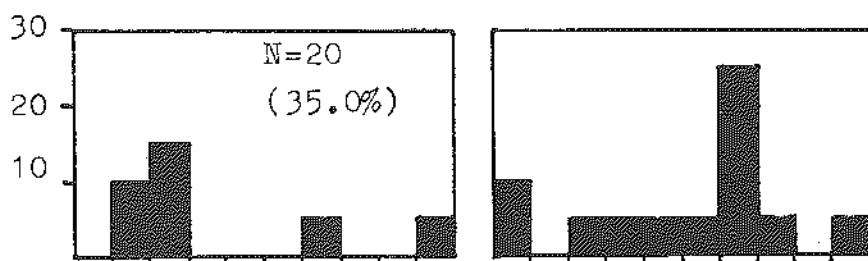
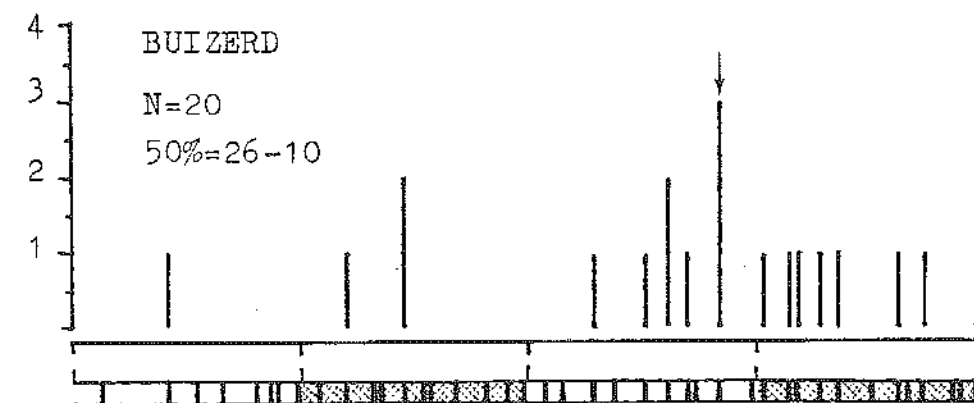

De meeste exemplaren werden in oktober waargenomen, met als topdagen 22 en 26-10. In totaal trok in oktober 62.5% van alle Sperwers door. De figuur geeft een piek in de v.o. in kw 2 en 3 te zien. Mogelijk bevinden zich hieronder ook enkele plaatselijke vogels die van de slaappleats kwamen. Het onderkennen van plaatselijke Sperwers valt niet mee aangezien reeds in kw 1 hoog door-

trekkende exemplaren werden waargenomen. Voorlopig hebben we alle overvliegende Sperwers die niet als plaatselijke beesten konden worden aangemerkt als doortrekker genoteerd. De meeste Sperwers vlogen in een richting tussen Z en W over de telpost.

3.5.22 Buizerd

Buizerden werden beduidend minder waargenomen dan in 1987. Toch zullen grotere aantallen van deze grote piet doortrekken; we hebben dus waarschijnlijk wel exemplaren gemist. Deels wellicht doordat de tellingen op een vrij vroeg tijdstip werden beëindigd (zie Wespendif, p.42). Anderzijds was er minder trek van Buizerden, mogelijk veroorzaakt door het zachte weer. De Buizerd werd vooral in oktober en november gezien, met een maximum van 3 ex op 26-10.

Het merendeel trok in de l.o. door, rond kw 17.

3.5.23 Visarend

De datum 14-9 staat voorgoed in ons geheugen gegrift door de waarneming van 3 Visarenden binnen een half uur:

1 ex kw 9 en 2 ex, vlak na elkaar, kw 10; allen richting ZW. Een vierde exemplaar in kw 10 kon door het tumult niet nader worden gespecificeerd en blijft achterwege.

3.5.24 Torenvalk

Van deze soort werden aanzienlijk meer exemplaren waargenomen dan

in 1987. Dit zal val. het gevolg zijn van het reeds in augustus starten met tellen; 60% trok in augustus door. De meeste Torenvalken passeerden de post tussen kw 11 en 19. De vliegrichting lag vrijwel altijd tussen Z en W. Doortrekker in klein aantal.

3.5.25 Boomvalk

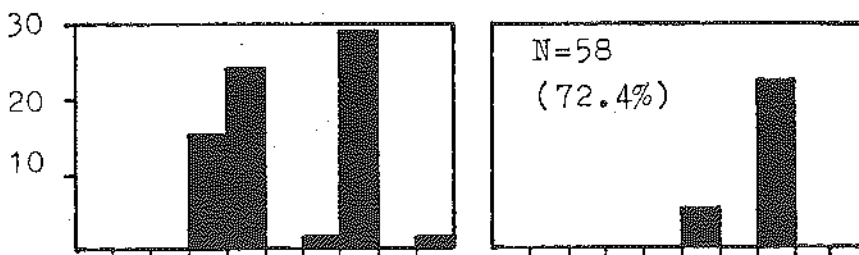
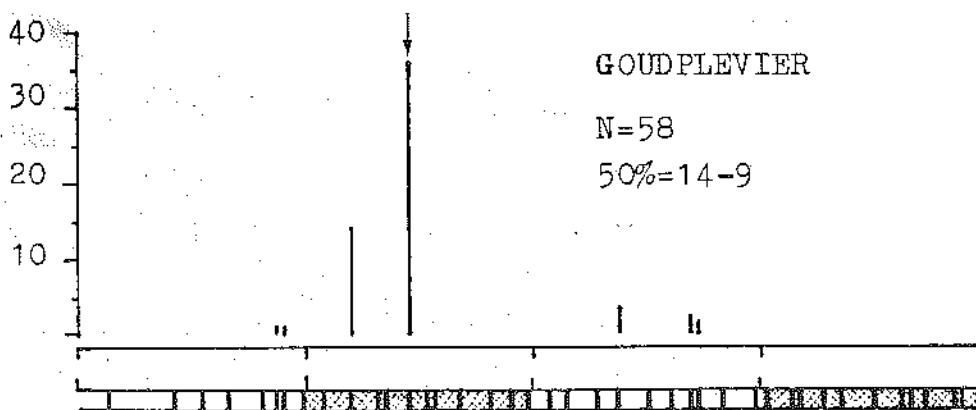
Slechts één Boomvalk kon met zekerheid als trekvogel worden gedefinieerd: 5-10 1 ex kw 19, richting Z.

3.5.26 Slechtvalk

Tot onze grote verrassing trok een tweetal Slechtvalken over de telpost: 14-9 1 ex kw 3 richting W en 5-10 1 ex kw 21 richting ZZW.

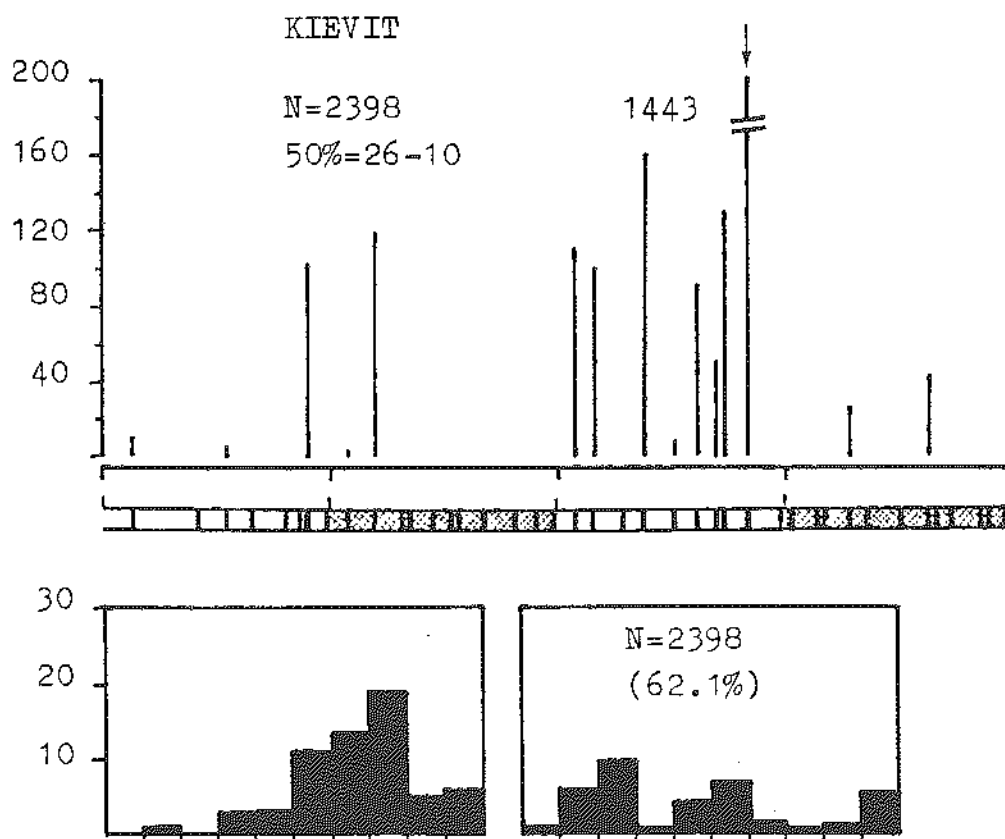
3.5.27 Goudplevier

Ook van deze soort werden in 1988 meer vogels waargenomen dan in 1987. Maar liefst 86% trok in september door. Het doortrekverloop over de ochtend vertoont een aantal pieken, veroorzaakt door enkele groepen en lijkt daardoor weinig relevant. Wel is goed te zien dat de meeste Goudplevieren pas na kw 3 doortrokken. Als trekrichting werd ZW tot W aangehouden.

3.5.28 Kievit

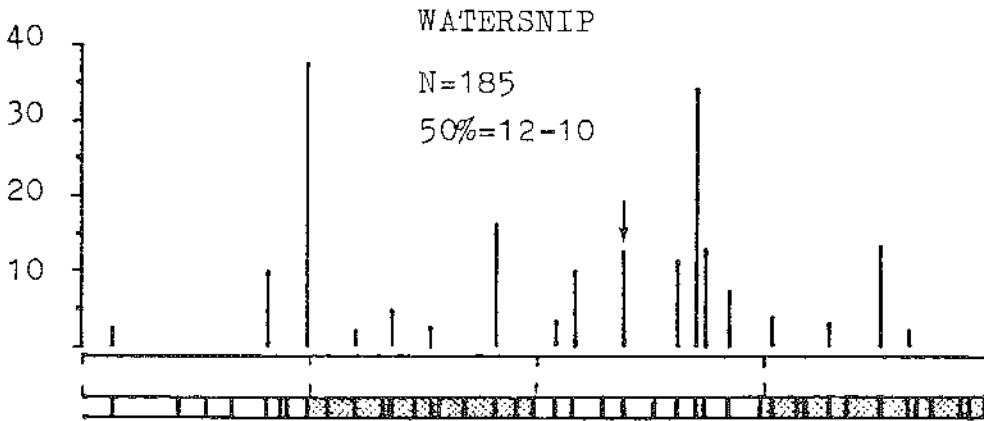
De Kievit was een algemene trekvogel die vooral in groepen werd waargenomen. In de figuur is de piek eind augustus-begin september goed te onderscheiden. Dit verschijnsel van vroegtijdig wegtrekken, ruim vóór de hoofdmoot, wordt ook wel 'voortrek' genoemd. Voortrek wordt m.n. ook bij de Kokmeeuw waargenomen. Het hoofdbestanddeel van de Kieviten trok in oktober (87.2%) met een piek op 26-10 (1443 ex, 60.2%). De Kievit werd evenals in 1987 vooral na kw 5 waargenomen. Evenals Spreeuwen trokken de Kieviten gewoonlijk in breed-front en in een richting tussen W en ZW over de telpost.

Waarschijnlijk door het aanhoudende zachte weer ligt de mediaan bijna een maand later dan in 1987.

3.5.29 Watersnip (pag. 47)

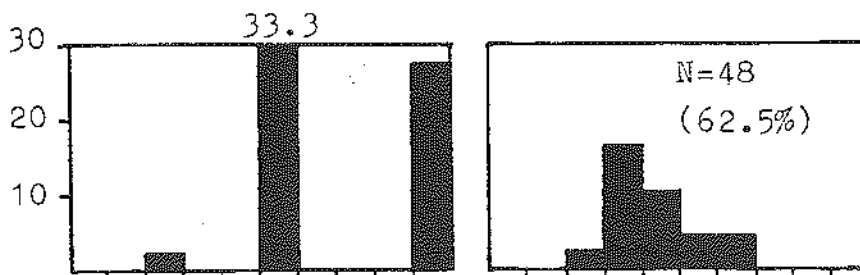
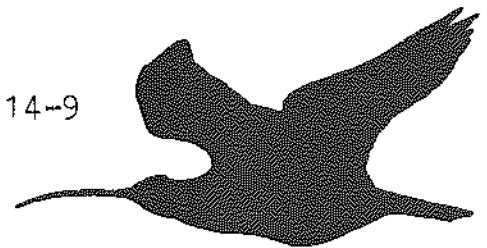
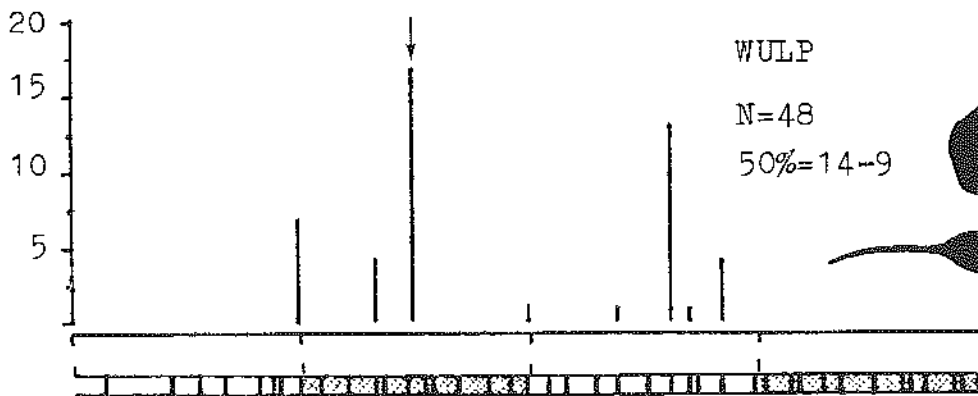
Grote aantallen Watersnippen werden gemeld in augustus (26.5%) en oktober (48.1%). Overigens liggen de waarnemingen zeer verspreid over de vier maanden. Watersnippen werden vnl. na kw 6 waargenomen. De meeste vogels vlogen hoog over. De vliegrichting bevatte gewoonlijk een Z- of O-component. Een groter aantal teluren in 1988 leverde aanzienlijk meer snippen op dan in 1987.

3.5.30 Regenwulp

Nog een natterik, maar wel een leuke. Op 27-8 werd een vlucht van 1 of meer ex waargenomen, kw 17 vliegend richting ZW.

3.5.31 Wulp

In tegenstelling tot 1987 werden in het najaar van 1988 flinke

aantallen Wulpen boven de telpost gezien. Toch, gezien de aantallen die in het najaar in de Eempolders voorkomen (Klippel & Van Leyden 1981 en Kole 1989) is het totaal van 1988 laag te noemen. Opvallend is wel dat de meeste Wulpen in oktober bij oostenwind doortrokken. De mediaan ligt vrij vroeg, in september en de trekperiode is vrij kort, nog geen twee maanden. Duidelijk is dat de meeste Wulpen later in de ochtend doortrekken; pas na kw 5 trokken de meeste vogels door. De trekrichting was overwegend W-WZW.

3.5.32 Witgatje

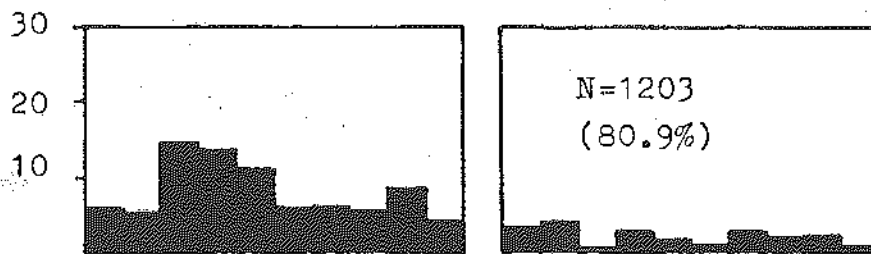
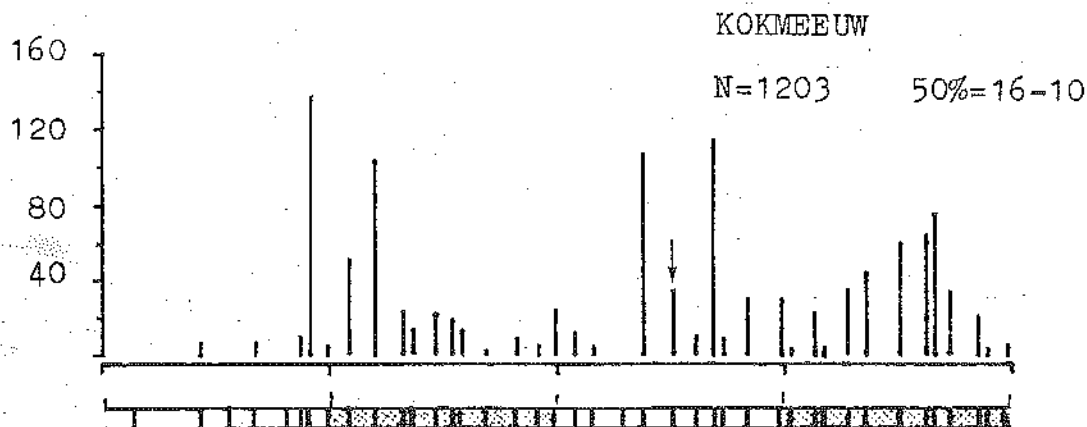
Alle kalkpoepertjes werden in augustus waargenomen:

13-8 2 ex kw 5 en 28-8 1 ex kw 13.

Doordat ze solitair of zeer verspreid over het werkgebied doortrekken zullen de aantallen waarschijnlijk nooit groter worden.

3.5.33 Kokmeeuw

De Kokmeeuw was een algemene trekvogel, evenals in 1987.

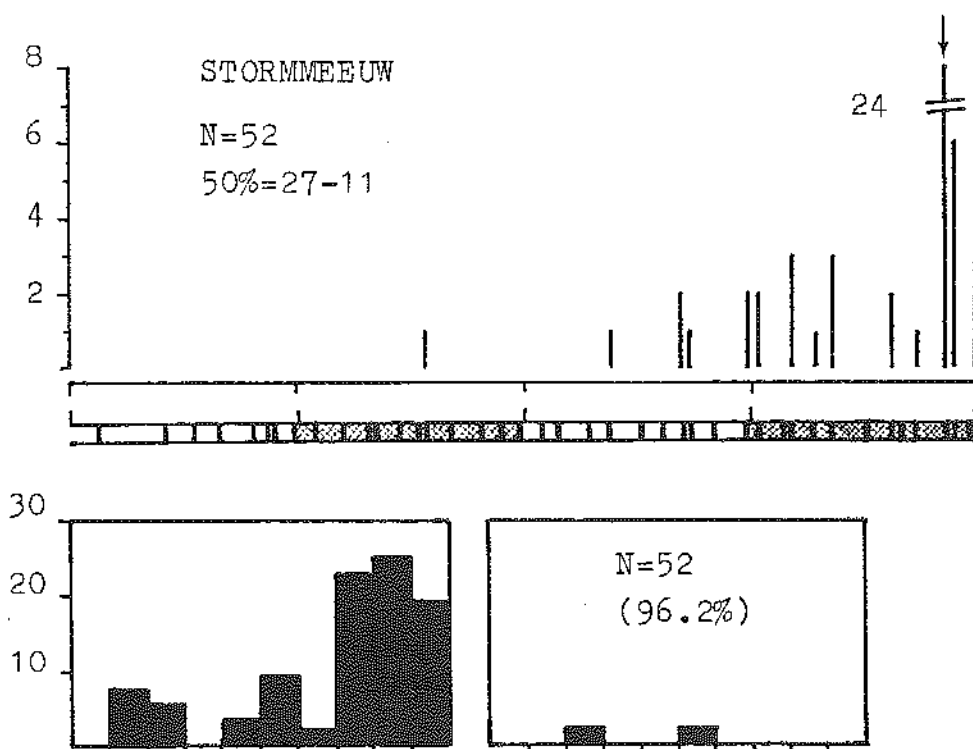

Desondanks werden dit najaar méér schimmelkoppen waargenomen; vooral in oktober en november trokken grote aantallen door. Opvallend is de piek op de overgang van augustus en september (voortrek). De mediaan ligt iets vroeger dan in 1987, veroorzaakt door het reeds in augustus starten met tellen. De piek eind no-

vember wordt waarschijnlijk gevormd door trekvogels uit noordelijker gelegen gebieden, die vluchten voor de streken van Koning Winter. Het patroon in de ochtend komt vrijwel overeen met dat van 1987; de meeste Kokmeeuwen trekken in de vroege ochtend door. Of hieronder veel slaap-/ voedseltrek-beesten vallen is ons nog niet duidelijk geworden.

3.5.34 Stormmeeuw

Ook deze meeuw werd iets vaker waargenomen dan in 1987.

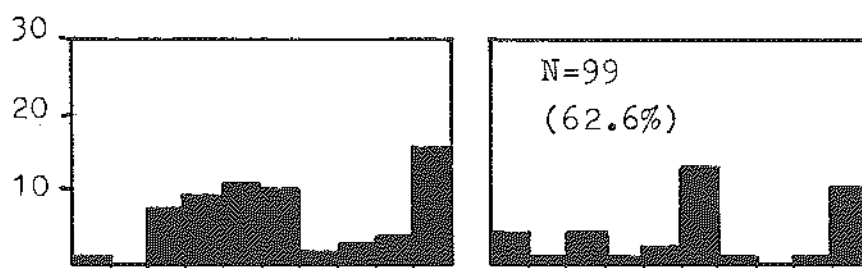
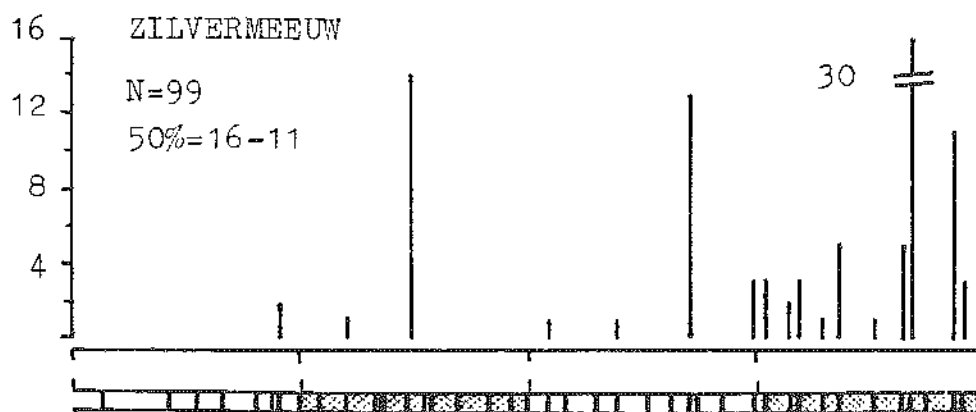

Ook nu lag de hoofdtrekperiode in oktober en november, waarschijnlijk gevormd door trekvogels uit Noord- en Oost-Europa. Het overgrote deel van de Stormmeeuwen trok als solitair exemplaar over de telpost. In de vroege ochtend werden de meeste vogels gezien.

3.5.35 Zilvermeeuw (pag. 50)

In 1987 werden alleen in november Zilvermeeuwen waargenomen; in 1988 echter werd de soort verspreid over alle maanden gezien. De topperiode lag evenwel toch in november (64.6%). De mediaan ligt laat in november. De pieken in september en oktober worden gevormd door twee grote groepen en zijn dus niet relevant. Doortrek vond verspreid plaats over de gehele ochtend, vooral na kw 2.

3.5.36 Grote Mantelmeeuw

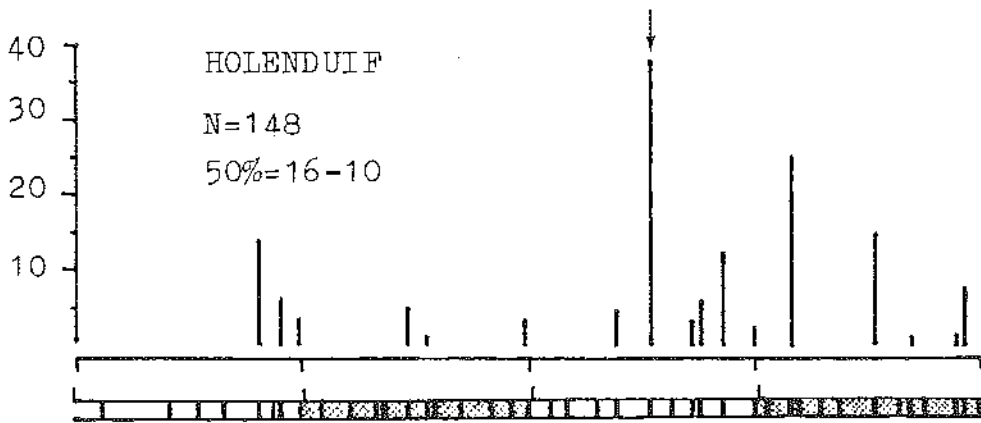
Een nieuwe soort op de lijst, doch wel te verwachten. Komt als wintergast regelmatig in het randmerengebied voor en wordt als zwerver ook in het binnenland wel eens gezien, vnl. in de winter. Vandaar de volgende late waarneming: 21-11 4 ex kw 3.

3.5.37 Holenduif (pag. 51)

De Holenduif werd verspreid over de telperiode waargenomen. De meeste dieren werden evenwel gezien in oktober (44.6%) en november (33.8%). De trekrichting van de Holenduif lag tussen ZZW en ZO. Doortrek vond vooral plaats in de v.o. tussen kw 2 en kw 7. De aantallen zijn nauwelijks te vergelijken met die van de Houtduif. Waar de grote aantallen uit Noord-Europa blijven is niet duidelijk, maar waarschijnlijk ligt het Corversbos op de westgrens van de trekroute over ons land. Doortrekker in vrij klein aantal.

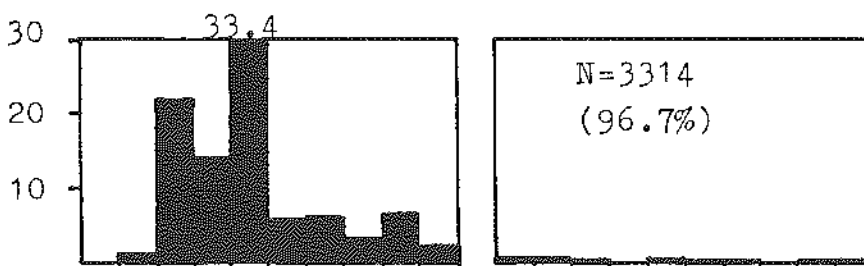
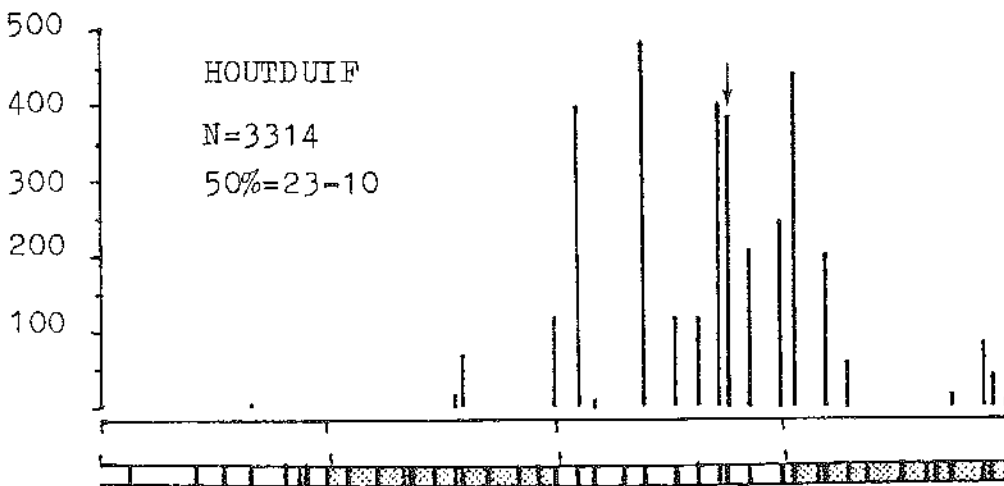
3.5.38 Houtduif (pag. 51)

Evenals in 1987 een algemene trekvogel. De eerste trekvogels werden half september gemeld. De meesten (68.2%) echter trokken in oktober door en ook november was nog een goede maand om trekkende Houtduiven waar te nemen (25.8%). Door de grote aantallen in ok-

(vervolg Houtduif)

tober is de mediaan verschoven van 11-11 naar 23-10. Op 12-10 werd een groep van 420 ex waargenomen. Het overgrote deel van de Houtduiven trok in de v.o. door (96.7%) tussen kw 3 en 5.

De vliegrichting van werkelijk trekkende duiven, komend uit noordelijke richting, was ZW, Z of ZO. Soms zelfs O tot NO afbuigend (dit fenomeen is ook op landelijke schaal bekend en wordt veroorzaakt doordat duiven een koerscorrectie uitvoerden). Andere groepen vlogen, komend uit O richting W. Houtduiven die van NO naar ZW vlogen, en later weer terug, werden als plaatselijk aangemerkt.

3.5.39 Turkse Tortel

Van deze oosterse migrant werden tijdens twee data exemplaren geteld, nl.: 16-11 1 ex kw 16 en 19-11 2 ex kw 7. Voedseltrek over de telpost wordt niet of nauwelijks opgemerkt. De vliegrichting van de soort was overwegend Z-ZZO.

3.5.40 Tortelduif

Door eerder te starten met tellen dachten we ook deze soort te kunnen zien. Het is prettig voor degene van wie het idee uitging, dat we inderdaad enkele tortels 'hadden': 24-8 1 ex kw 17, 7-9 1 ex kw 16 en 18-9 1 ex kw 10; allen richting ZW-ZZW.

3.5.41 Koekoek

Op 7-9 klokslag...kw 12 kon een zwijgzame Koekoek worden geregistreerd, vliegend met een tijdloze charme richting ZO.

3.5.42 Gierzwaluw

Augustus is een prima maand gebleken voor het tellen van Gierzwaluwen op trek. Tijdens drie teldagen werden 9 ex waargenomen: 4-8 1 ex kw 10, 5 ex kw 15, 1 ex kw 19
28-8 1 ex kw 13 en 31-8 1 ex kw 5.

De meeste vogels hielden een ZZW-ZW gerichte trekroute aan. Dat Gierzwaluwen reeds in juli trekken is bekend. Misschien dat de vrouwen van de tellers met dit gegeven te overtuigen zijn van de trekbehoefte van de teller en de 'noodzaak' reeds in juli te starten met tellen.

3.5.43 Zwarte Specht

Hoewel gerichte trek van Zwarte Spechten in ons land nauwelijks wordt waargenomen hebben we het enige, zwervende exemplaar toch als trekvogel meegenomen. Maar alléén omdat we weten dat die

Zwarte Spechten uit de duinen toch érgens vandaan moeten zijn gekomen. 14-9 1 ex kw 10 richting Z.

3.5.44 Grote Bonte Specht

Een schaarse trekvogel, de grote bonte houthakker, maar mogelijk ook onderschat. De meeste spechten hielden een vliegrichting tussen Z en ZZW aan. Een enkele keer werd zelfs hoogte gewonnen door te schroeven. 28-8 2 ex kw 9, 1 ex kw 11; 3-9 1 ex kw 7 en 16-11 1 ex kw 4. Doortrekker in klein aantal.

3.5.45 Kleine Bonte Specht

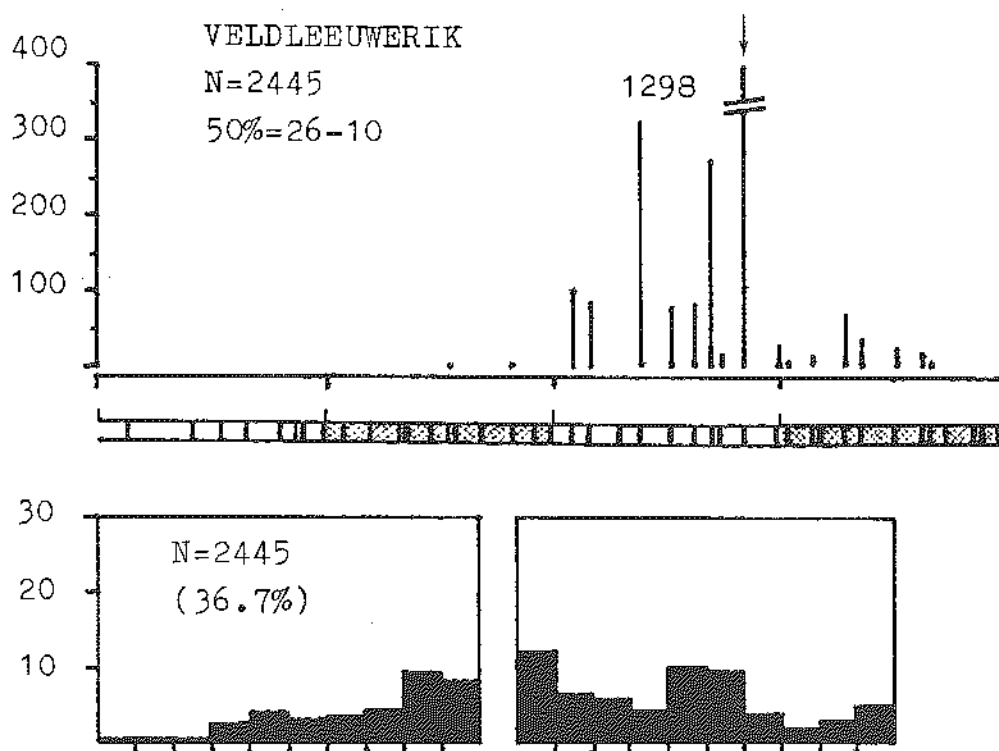
Op 3-9 werd één ex waargenomen, vliegend richting Z. Trekkende kleine bonte houthakkers worden mogelijk niet voldoende opgemerkt doordat ze door de bossen en bosranden vliegen.

3.5.46 Boomleeuwerik

In vergelijking met 1987 werden aanzienlijk minder Boomleeuweriken waargenomen. Evenals in 1987 trok deze soort in oktober en november door. De meeste vogels vlogen vrij laat in de ochtend over de telpost. 12-10 1 ex kw 10; 26-10 1 ex kw 6; 5-11 1 ex kw 13 en 9-11 1 ex kw 13. Enkele exemplaren verbleven eerst met Veldleeuweriken op de akkers. De vliegrichting lag tussen ZZW en ZO.

3.5.47 Veldleeuwerik (pag. 54)

Van de akkerkruiper werden in 1988 als trekvogel zeer veel exemplaren waargenomen. Zelfs bijna 1000 ex meer dan in 1987! De soort trok evenals in 1987 weer vanaf de eerste teldatum in oktober. Gedurende deze maand vloog tevens het leeuwendeel van de Veldleeuwerik over de telpost, nl. 93.3%. Schokkend was de ontdekking dat de mediaan op één dag na op dezelfde datum lag als in 1987. Blijkbaar heeft de Veldleeuwerik dus een zeer vast trekpatroon! Het doortrekverloop in de ochtend vertoont grote overeenkomsten met 1987. De meeste exemplaren trokken vanaf kw 5, maar het hoogtepunt lag meer rond kw 11. De zeer vroeg trekkende beesten hadden de nacht op de akkers doorgebracht. De Veldleeuwerik trok gewoonlijk richting ZZW-ZW door.

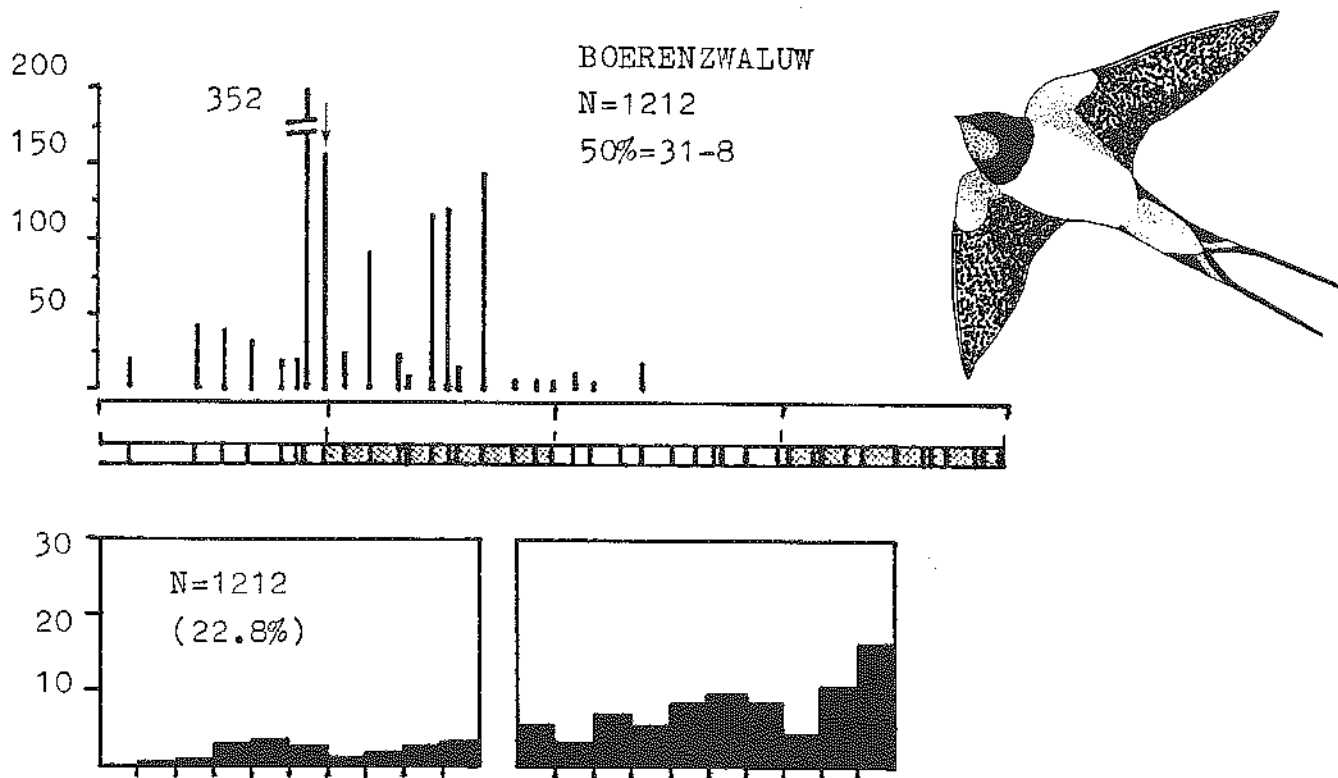
3.5.48 Oeverzwaluw

De Oeverzwaluw is een moeilijk te registreren trekvogel. Wat hiervan de oorzaak is is niet bekend. Misschien dat veel vogels zeer hoog of juist 's nachts trekken. Wellicht wordt een andere route gekozen dan over de telpost. Het tellen van overvliegende Oeverzwaluwen vergt ook het uiterste van de teller, aangezien ze vaak werden waargenomen bij zonnig weer met weinig bewolking, waarbij de vogels zeer hoog overvlogen. 28-8 1 ex kw 6, min. 2 ex kw 12; 11-9 3 ex kw 14 en 25-9 1 ex kw 2. Allen richting ZZW-ZW.

3.5.49 Boerenzwaluw (pag. 55)

In augustus en september trekt het merendeel van de Boerenzwaluwen in Nederland door (Van Klaveren 1988). Daarom zijn we in het najaar van 1988 reeds in augustus begonnen met tellen. Dit heeft geresulteerd in onverwachte aantallen van deze soort. In augustus trok maar liefst 56.4% door en in september werd toch nog 40.9% geregistreerd. Na 21-9 werden nog slechts enkele exemplaren waargenomen. Topdagen waren m.n. 28-8, 31-8 en 21-9 (resp. 352, 161 en 142 ex). Het was duidelijk dat de aantallen van 1987 geen goed beeld opleverde van het verloop over de ochtend. Uit de tellingen

van 1988 is gebleken dat de Boerenzwaluw meer een dagtrekker is. De grootste aantallen werden pas na kw 10 waargenomen. Verschillende tellers bleven zelfs nog na kw 20 staan om de grote aantallen die bléven komen op te vangen; helaas konden deze aantallen niet bij de verwerking van de telresultaten worden gebruikt.

De trekrichting van de meeste zwaluwen was Z-ZW. Niet zelden werd ook afgebogen naar ZO. Een enkele maal zochten groepen de mais op om te rusten.

3.5.50 Huiszwaluw (pag. 56)

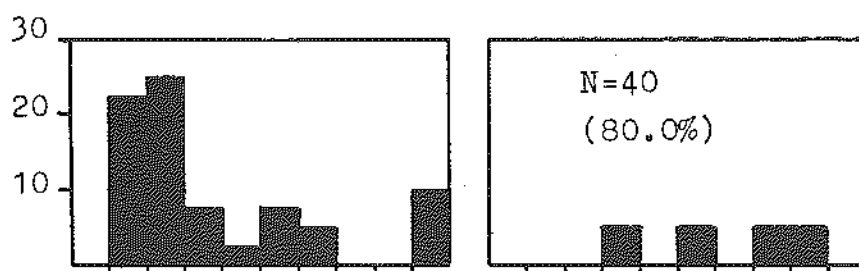
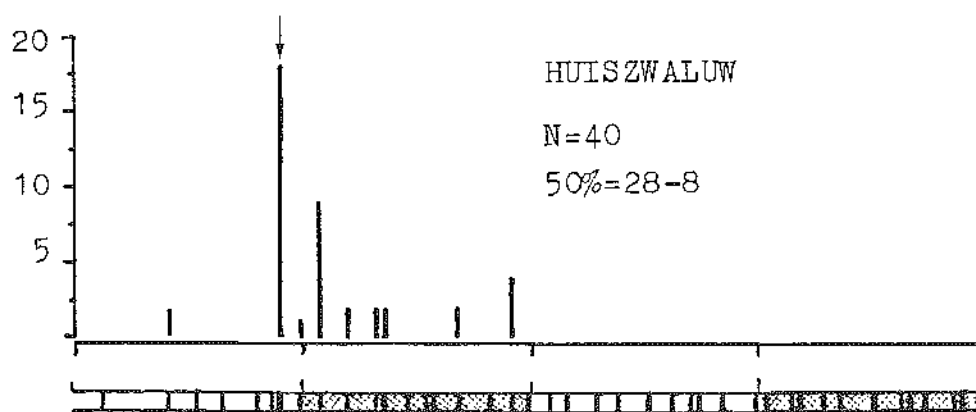
Ook met deze soort hebben we geprofiteerd van het in augustus starten met de tellingen. De Huiszwaluw wordt als trekvogel mogelijk nog onderschat want de aantallen blijven zeer klein. De soort trok vnl. in augustus en september door met een piek op 28-8 (18 ex, 45%). De meeste vogels vlogen in kw 2 en 3 over de telpost. De vliegrichting was overwegend ZZW-ZW.

3.5.51 Duinpieper

Op 31-8 vloog één exemplaar over de telpost in kw 19, richting ZW.

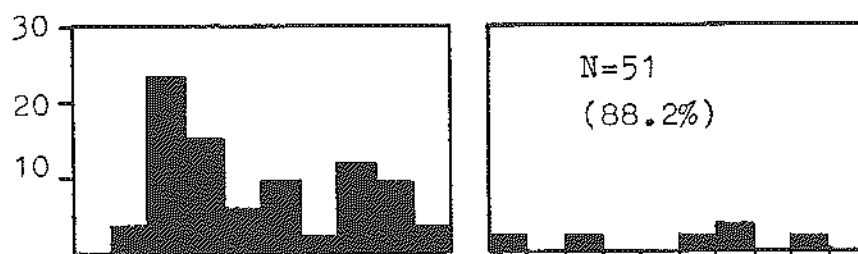
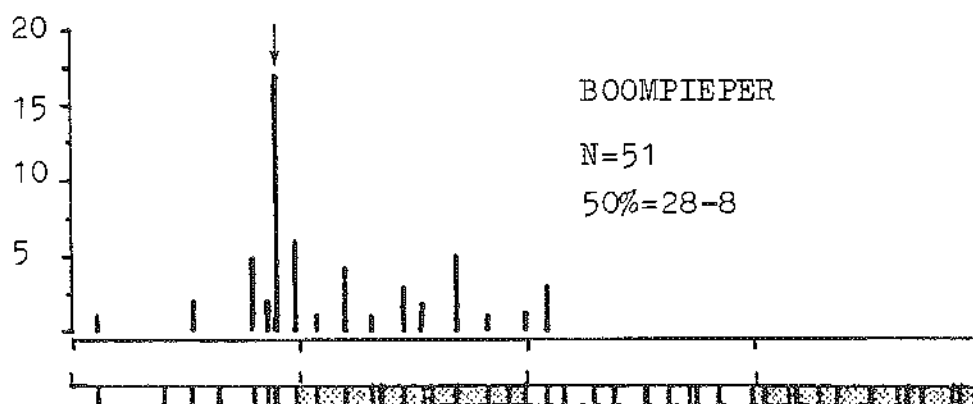
3.5.52 Boompieper (pag. 56)

Het resultaat van het vroeger starten met tellen was ook bij de

(vervolg Boompieper)

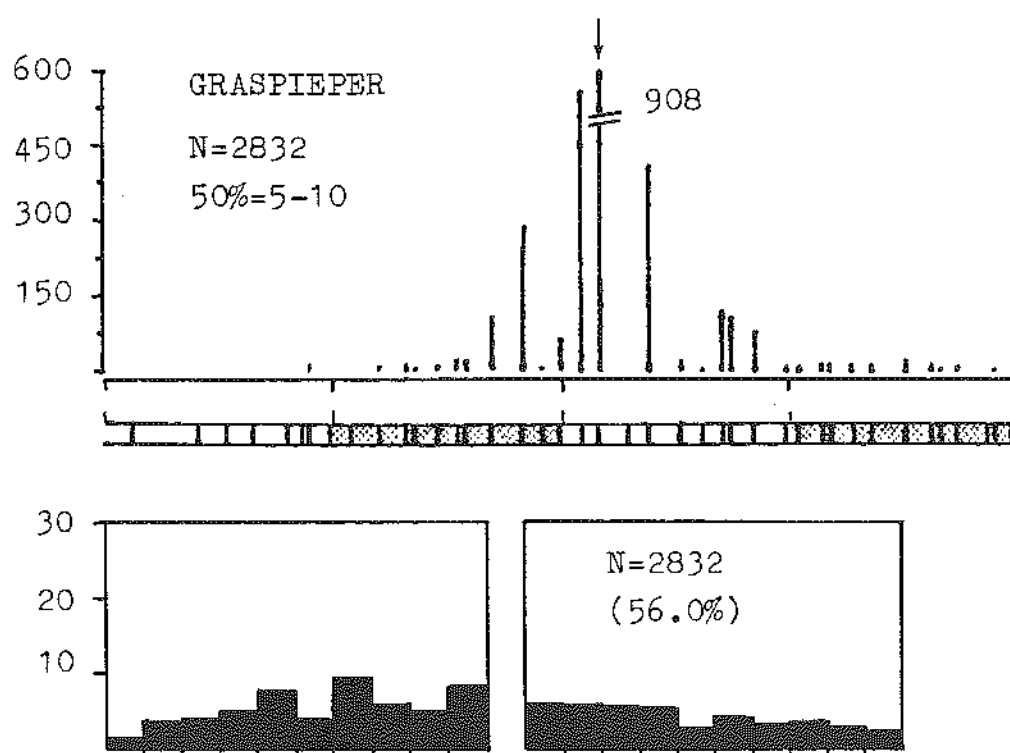
Boompieper positief. Werden in 1987 in totaal 10 ex waargenomen, in 1988 werden alleen al in augustus 32 Boompiepers gezien (62.7%).

De mediaan ligt daarom ook zeer vroeg (eind augustus). Ook september leverde nog belangrijke aantallen op (31.4%). De Boompieper was met recht een vroegeling. De meeste vogels (88.2%) trokken tussen kw 2 en kw 9, met een piek in kw 3. Enkele ex overnachtten op de akkers. Boompiepers trokken meestal solitair, richting ZZW.

3.5.53 Graspieper

De Graspieper was evenals in 1987 een algemene doortrekker. Doch, evenals bij de Veldleeuwerik werden nu maar liefst 1000 ex méér waargenomen dan in 1987. Het doortrekpatroon van de Graspieper toont een zeer fraai beeld. Een trage start in september wordt gevolgd door een vrij steile toename tot een maximum op 5-10 (908 ex, 32.1%); vervolgens nemen de aantallen vrij snel weer af tot kleine aantallen in de maand november. Verbluffend is het dat dit patroon op dezelfde wijze is opgebouwd als in 1987 en dat de mediaan óók op 5-10 is gelegen! Wat dit betreft lijkt de Graspieper dus, als trekvogel, in meer opzichten op de Veldleeuwerik!

Ook het doortrekverloop over de ochtend is te vergelijken met dat van 1987: een trage start met een piek rond kw 7 en daarna direct een geleidelijke daling. Ook de Graspieper heeft blijkbaar een zeer strak trekpatroon. De vliegrichting was overwegend ZZW-ZW, soms onderbroken door fourageren op de akkers.

3.5.54 Waterpieper

Water- en Oeverpieper worden door ons strikt gescheiden gehouden. Bij het onderkennen door de wetenschap van de Water- en Oeverpieper als twee aparte soorten hebben we hiermee alvast het voortouw ge-

nomen. De Waterpieper werd vaker waargenomen dan in 1987. Diverse malen werd pleisteren (en overnachten) vastgesteld. De vliegrichting was overwegend W-WZW, een enkele keer N.

<u>7-9</u> 1 ex kw 8	<u>2-11</u> 1 ex kw 4 en 1 ex kw 8
<u>3-10</u> 1 ex kw 18	<u>6-11</u> 1 ex kw 10
<u>22-10</u> 1 ex kw 18	<u>16-11</u> 1 ex kw 5 en 1 ex kw 17
	<u>27-11</u> 1 ex kw 6

3.5.55 Oeverpieper

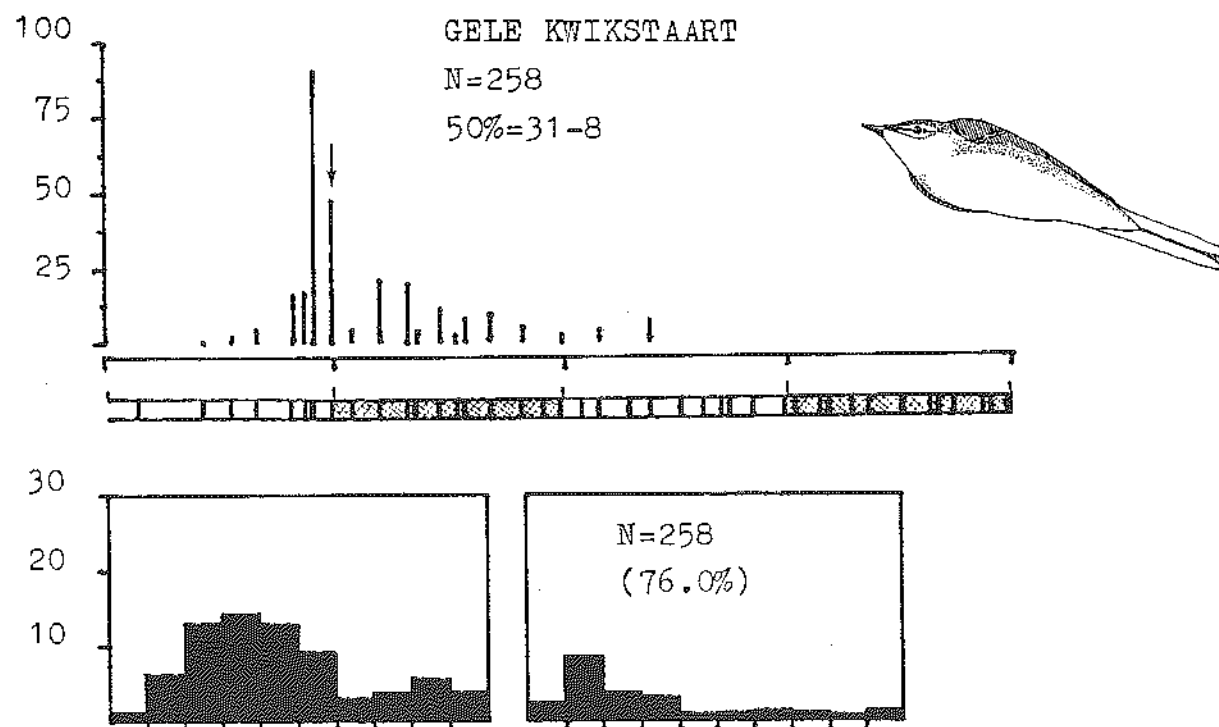
Tijdens drie teldagen werd de kantepoeper waargenomen:

11-9 1 ex kw 4; 30-10 1 ex kw 13 en 30-11 1 ex kw 3

Ook van de Oeverpieper werd pleisteren vastgesteld. De vliegrichting was meer ZW (zie Waterpieper).

3.5.56 Gele Kwikstaart

Grote aantallen citruspiepers werden door ons in 1988 geregistreerd.

Aangenaam verrast als we waren namen we 258 ex waar, tegen 10 ex in 1987. Uit de figuur blijkt duidelijk dat de kwikken al in augustus doortrokken. Een piek reeds eind augustus, met een vroege ligging van de mediaan. Overigens maakte augustus 60.9% uit van het totaal. Ook september was met bijna 35% niet mis. Het overgrote deel van deze soort trok in de v.o. over de telpost. Hierdoor ver-

toont de Gele Kwikstaart qua doortrekpatroon veel overeenkomsten met de Boompieper. De trekrichting lag tussen ZW en ZZW. Het vaststellen van de doortrek van de Noordse Gele Kwikstaart (*M.f. thunbergi*) in de herfst is nogal moeilijk, maar zonder twijfel bevinden zich tussen de Gele Kwikken ook exemplaren van deze noordelijke ondersoort. Wanneer 'Gele Kwikstaarten' overvliegen zijn kenmerken moeilijk te onderscheiden. Toch kan het de moeite lonen hier in de toekomst beter op te letten.

3.5.57 Grote Gele Kwikstaart

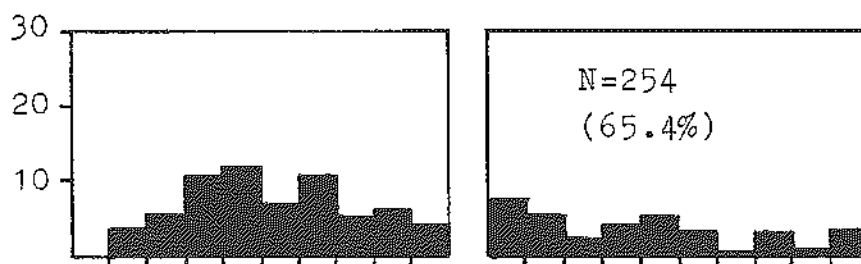
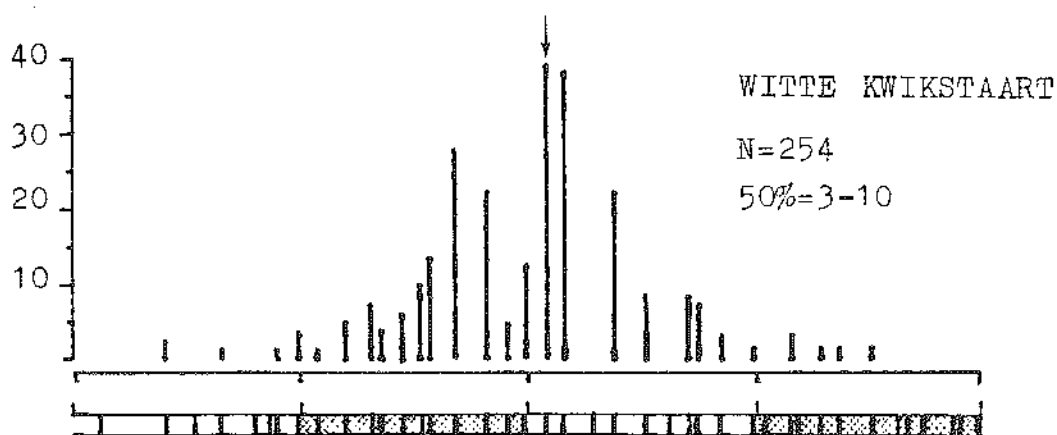
Maar liefst 17 ex zijn in 11 teldagen waargenomen (1987: 2 ex). Doortrek bleef beperkt tot september (8 ex, 47.1%) en oktober (9 ex, 52.9%). De data waren:

<u>10-9</u>	1 ex kw 2, 1 ex kw 8	<u>3-10</u>	1 ex kw 9
<u>11-9</u>	1 ex kw 6	<u>5-10</u>	1 ex kw 19
<u>14-9</u>	2 ex kw 14	<u>12-10</u>	1 ex kw 6, 1 ex kw 11,
<u>17-9</u>	1 ex kw 8		1 ex kw 17, 1 ex kw 18 en
<u>21-9</u>	1 ex kw 13		1 ex kw 20 (dus 5 ex!)
<u>30-9</u>	1 ex kw 2	<u>22-10</u>	1 ex kw 17
		<u>30-10</u>	1 ex kw 2

Doortrek vond in vrijwel gelijke mate plaats in zowel de v.o. als de l.o. De trekrichting was steeds ZZW-ZW.

3.5.58 Witte Kwikstaart (pag. 60)

Wat voor Boerenwaluw, Boompieper en Gele Kwikstaart geldt, geldt ook in zekere mate voor de Witte Kwikstaart: op tijd starten met tellen, liefst in augustus. Desalniettemin leverde augustus dit jaar niet veel op. In september daarentegen werden grote aantallen waargenomen; een piek ligt op 21-9 (28 ex). In oktober echter werden de meeste exemplaren geregistreerd (129 ex, 50.8%). Overigens vertoont het doortrekpatroon hetzelfde verloop als in 1987; ook de mediaan ligt op dezelfde datum (3-10). Hoe het komt dat er juist in 1988 zoveel Witte Kwikken zijn gemeld is niet bekend, want dit kan niet alleen liggen aan een groter aantal teldagen. Het doortrekpatroon in de ochtend vertoont een gepiektheid rond kw 5 en kw 11 en lijkt veel op dat van 1987. De Witte Kwikstaarten trokken voornamelijk richting ZW-ZZW.

3.5.59 Pestvogel

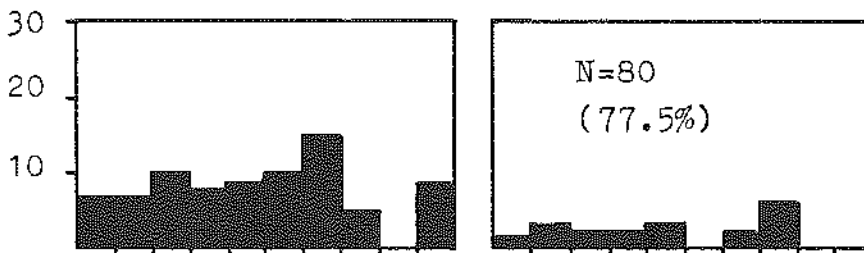
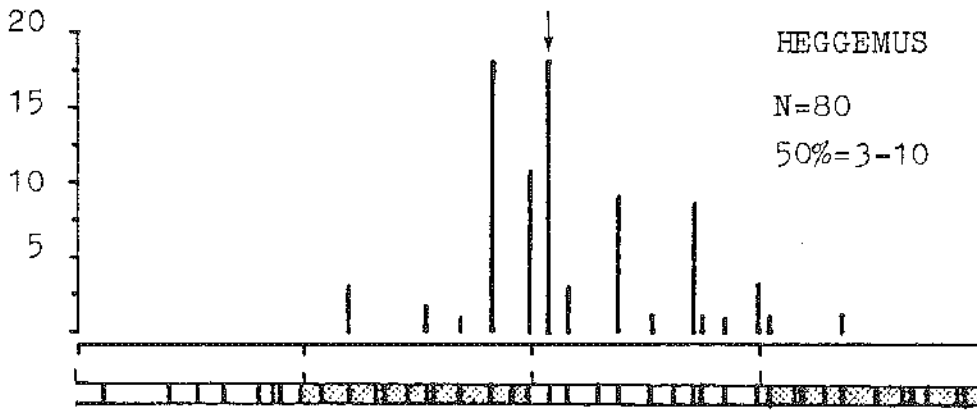
Bang voor het naderend onheil aanschouwden we een overvliegend exemplaar op 16-11, kw 7. Gelukkig verdween deze vogel van het noodlot met razende vaart in NO-richting. Alle tellers van deze dag zijn nog in goede gezondheid.

3.5.60 Winterkoning

Op 14-9 werd in kw 1 1 ex waargenomen in de houtsingel. In welke mate de Winterkoning trekvogel is blijft waarschijnlijk nog een raadsel (zie ook Jonkers e.a. 1987).

3.5.61 Heggemus (pag. 61)

Het doortrekpatroon van de Heggemus heeft veel overeenkomsten met dat van de Witte Kwikstaart. Vanaf begin september namen de aantallen sterk toe tot eind september/begin oktober. Na 3-10 namen de aantallen weer vrij geleidelijk af tot begin november. Ook de mediaan ligt net als bij de Witte Kwikstaart op 3-10. Het verloop over de ochtend toont een zwakke toename tot kw 7, waarna de aantallen weer geleidelijk afnemen. Het grootste deel (77.5%) trok in de v.o. Heggemussen trokken vnl. solitair en richting Z-ZZW.

3.5.62 Roodborst

Gewoonlijk worden Roodborsten niet overvliegend waargenomen. Daardoor is het moeilijk de plaatselijke vogels en de trekkers van elkaar te onderscheiden. Tijdens 11 teldagen werden 17 ex waargenomen. De meeste exemplaren verbleven in de houtsingel of in de omgeving. Op 30-10 werd 1 ex in de mais gezien. De meeste exemplaren werden in kw 1 waargenomen (84.2%).

28-8	2 ex	kw 1	30-9	1 ex	kw 2	30-10	1 ex	kw 14
21-9	3 ex	kw 1	16-10	3 ex	kw 1	6-11	2 ex	kw 1
25-9	2 ex	kw 1	22-10	2 ex	kw 1	9-11	1 ex	kw 1
28-9	1 ex	kw 1	23-10	1 ex	kw 1			

3.5.63 Gekraagde Roodstaart

Op 10-9 werd 1 ex waargenomen in de houtsingel in kw 1.

3.5.64 Paapje

Half augustus verbleven enkele Paapjes in de mais. Slechts drie ex komen in aanmerking als trekvoegel:

<u>13-8</u>	1 ex	kw 11	en	<u>17-8</u>	2 ex	kw 17
-------------	------	-------	----	-------------	------	-------

3.5.65 Tapuit

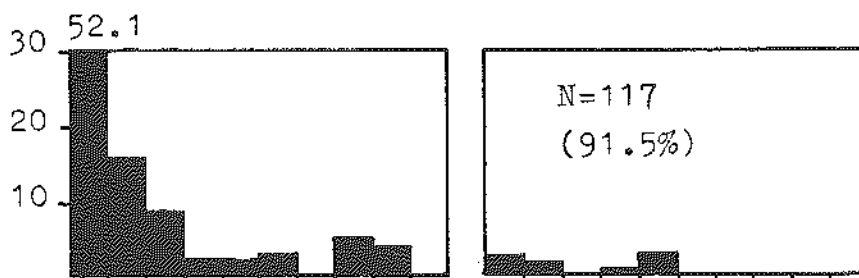
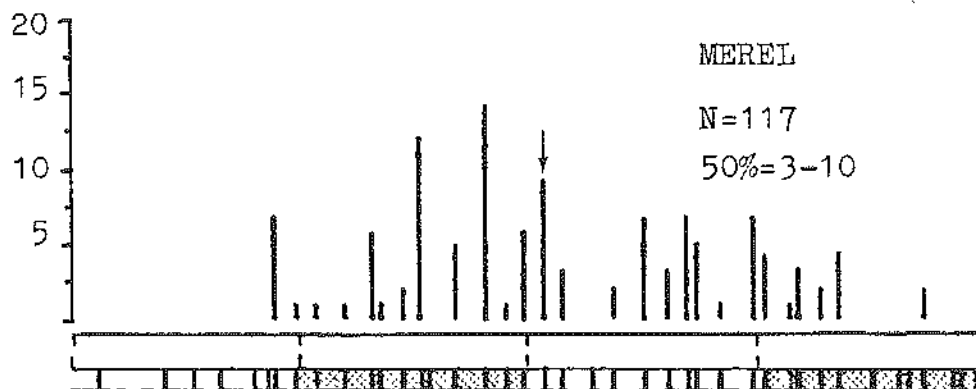
Op 7-9 werden 2 ex in kw 16 op de akkers gezien. Ze zijn later doorgetrokken.

3.5.66 Beflijster

Eén gekraagde ratelaar werd op 26-10 waargenomen, overvliegend richting ZZW.

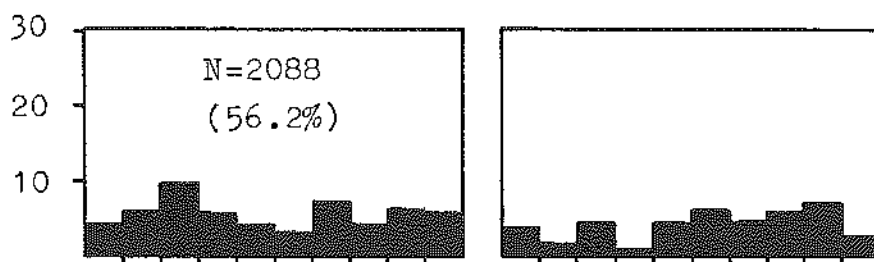
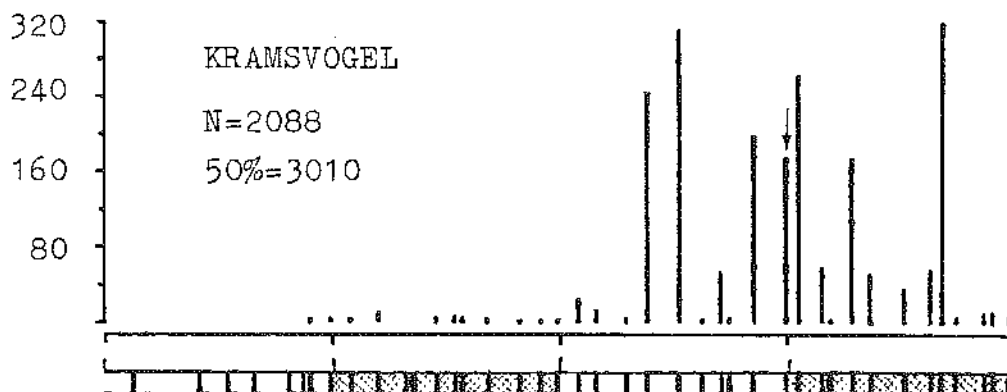
3.5.67 Merel

De Merel werd verspreid over de telperiode waargenomen. De eerste vogels verschenen eind augustus/begin september. Het doortrekpatroon vertoont twee pieken, nl. eind september en eind oktober en komt sterk overeen met dat van 1987. De mediaan ligt drie weken eerder dan in 1987, wat waarschijnlijk veroorzaakt is door een groter aantal tellingen in september. De Merel trok vroeg in de ochtend (91.5%); de meeste exemplaren vlogen ons om de oren, de houtsingel in en werden later fouragerend op de sportvelden en langs de bosranden gezien. De trekrichting was vnl. ZW-ZZW.

3.5.68 Kramsvogel (pag. 63)

De eerste tjakker werd op 28-8 waargenomen. De belangrijkste aan-

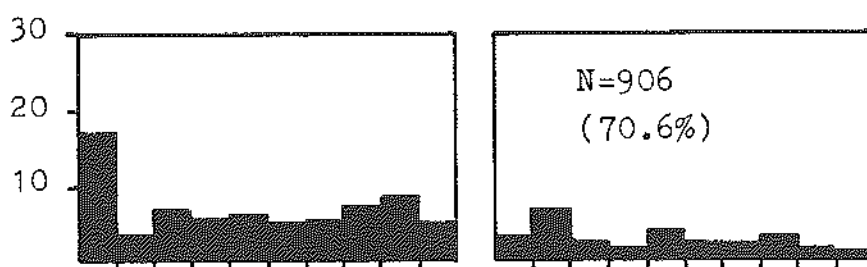
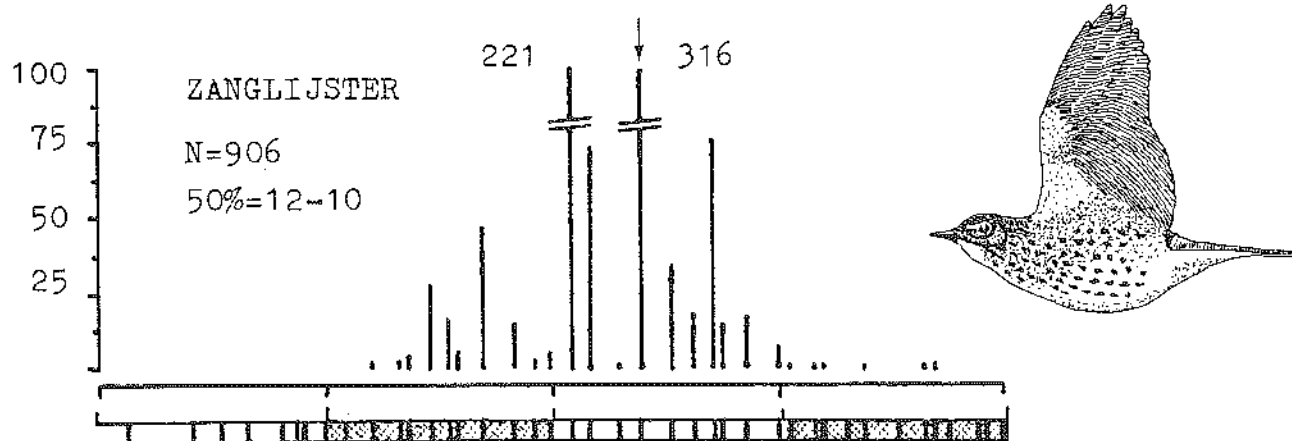
tallen trokken van 12-10 tot 21-11 door. De mediaan valt op vrijwel dezelfde datum als in 1987. In langgerekte slierten trokken de krammen over; juist dit najaar vaak óver de telpost richting ZW en regelmatig afbuigend naar ZO. In oktober en begin november hebben Kramsvogels in het graan overnacht. De waarnemingen liggen verspreid over de ochtend, met (evenals in 1987) een piek in kw 3 en rond kw 9. Dit najaar werden ook veel Kramsvogels van kw 15 tot 19 waargenomen. Toch blijft de vroege ochtend de voorkeur houden.

3.5.69 Zanglijster (pag. 64)

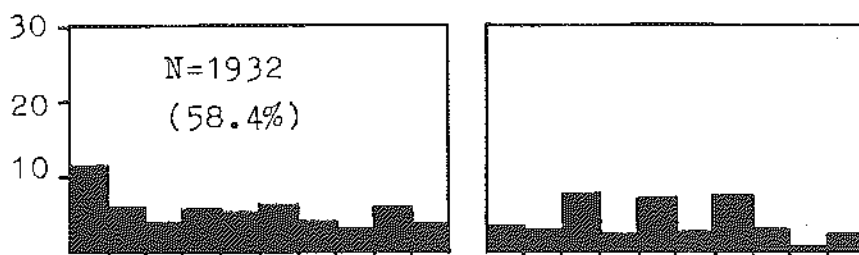
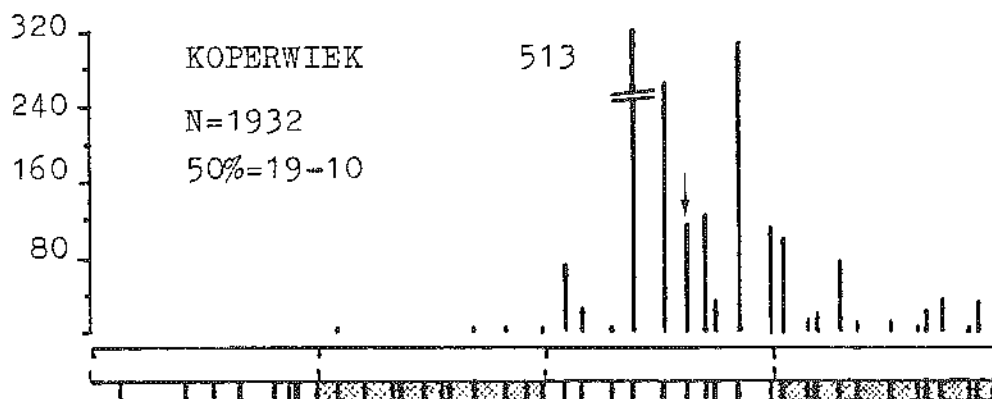
Een fraai doortrekpatroon zien we bij de sipper. Een vrij snelle start begin september, even onderbroken door een korte inzinking eind september eindigt bij een aantal pieken-begin oktober-met spectaculaire dagtotalen. Na een laatste piek op 22-10 dalen de aantallen zeer snel en worden er nog maar kleine groepjes en solitair waargenomen tot half november. De mediaan ligt net twee dagen eerder dan in 1987, maar dit wordt veroorzaakt doordat de hoofdtrekperiode iets vroeger ligt dan in 1987. M.a.w. de Zanglijsters zijn twee weken eerder weggetrokken. Wanneer we het doortrekverloop over de ochtend bekijken dan zien we weer een grote overeenkomst met dat van 1987. In 1988 trok 70.6% van de sippers in de v.o., met een flinke piek in kw 1 (vogels invallend na nachttrek waarschijnlijk). Tussen kw 11 en kw 20 gebeurde weinig schokkends meer, de aantallen werden

geleidelijk kleiner. Zanglijsters trokken vnl. richting Z-ZW. Ook deze soort overnachtte op de akkers.

3.5.70 Koperwiek

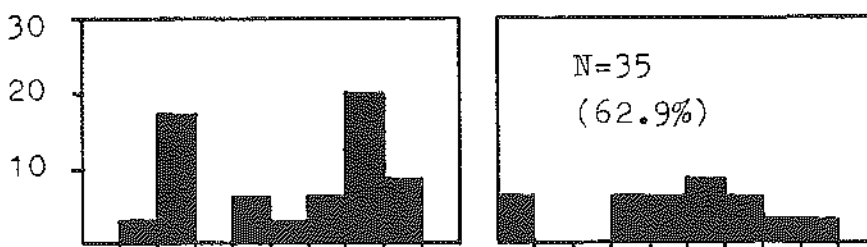
Het aantal Koperwieken dat in het najaar van 1988 is doorgetrokken bedraagt bijna 700 vogels minder dan in 1987. Dit betekent dat we goede dagen hebben gemist óf dat er minder roodoksel langs de tel-post zijn getrokken. Toch was de Koperwiek een algemene trekvogel.

De soort was al zeer vroeg in het jaar van de partij; op 3-9 werd zowaar het 1^e exemplaar waargenomen. Op 21-9 werden vervolgens de voorlopers van de meute gesignaleerd. De grote groepen kwamen tussen 12-10 en 2-11 door. De mediaan lag op 19-10, ook iets vroeger dan in 1987. De Koperwiek trok door tot ver in november, maar in veel kleinere aantallen, een beeld dat ook overeenkomt met dat van 1987. In vergelijking met de Zanglijster trekt de Koperwiek veel langer, in grotere aantallen door gedurende de ochtend. De 'start' is goed en boedt nauwelijks aan waarde in tussen kw 2 en kw 18. Daarmee is de Koperwiek meer een late ochtend-trekker dan de Zanglijster. Dit blijkt ook uit de cijfers: 58.4% trekt door in de v.o., tegen 70.6% van de Zanglijster. De vliegrichting lag tussen ZO en ZW in. Ook de Koperwiek sliep tussen het jonge graan.

3.5.71 Grote Lijster

Een schaarse ratelaar, waar weinig hoogte van te krijgen is. Trekt in kleine aantallen door van begin oktober tot half november en lijkt hierin iets op de Kramsvogel. De kleine aantallen en het verspreid doortrekken in de ochtend maken de vogel weinig spectaculair, een gewone vogel dus. Goed om de teller even tot rust te laten komen. Maar wel actief te houden, doordat plaatselijke lijsters het beeld kunnen vertroebelen! Vliegrichting meestal W, minder naar ZW, soms invallend in de boomtoppen.

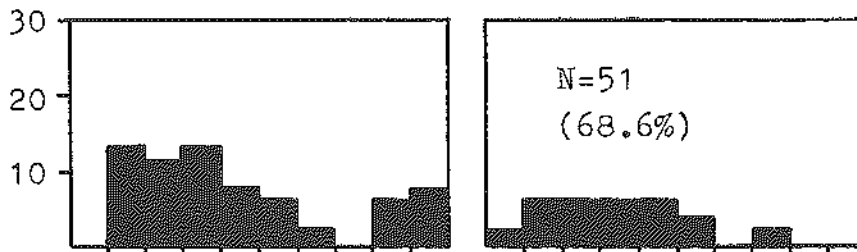
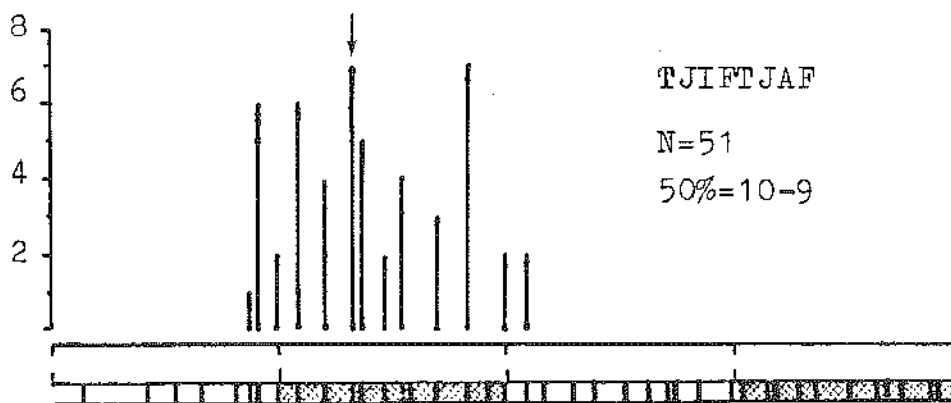

3.5.72 Zwartkop

Het geluk was met de tellers want op 31-8 konden ze weer een nieuwe soort aan de lijst toevoegen; 1 ex kw 9, in de houtsingel.

3.5.73 Tjiftjaf

In het vroege najaar een regelmatige trekvogel. Maar liefst 78.4% trok in september door. De vogels werden solitair, getweeën of met mezen in de houtsingel en in de mais gezien. Het merendeel trok in de v.o., tussen kw 2 en 5 langs de telpost. Helaas is vergelijking met 1987 door te kleine aantallen niet mogelijk.

3.5.74 Fitis

Waar zijn al die reusachtige aantallen uit Scandinavia gebleven? De meesten zullen 's nachts de grote stap wagen. Slechts 6 ex werden op de telpost gesignaleerd:

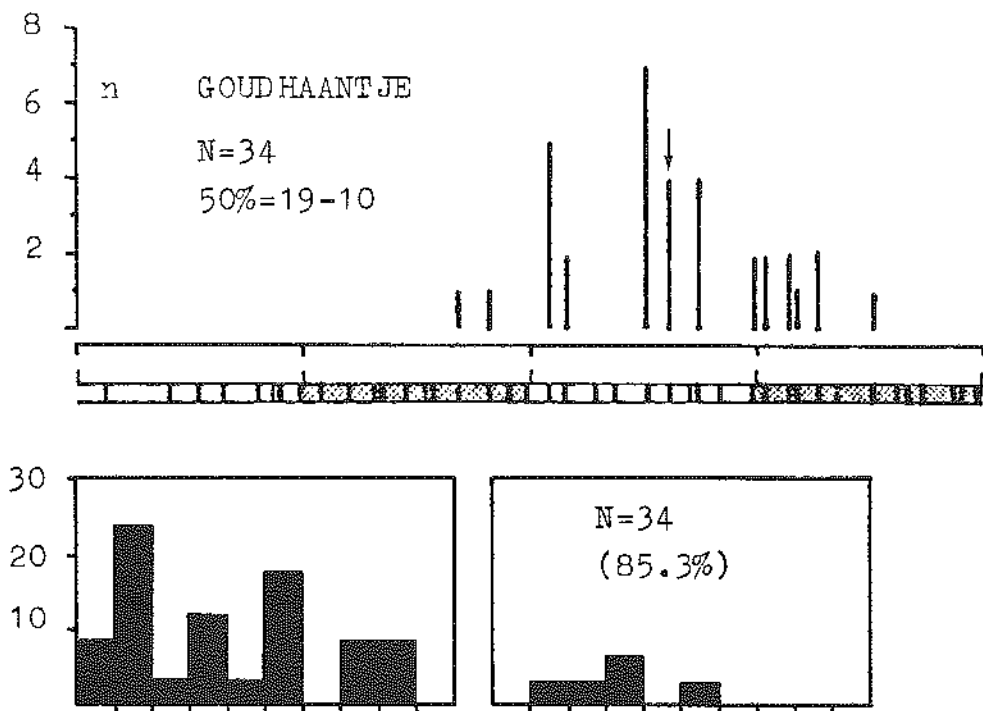
<u>27-8</u>	1 ex	kw 4	<u>31-8</u>	1 ex	kw 3
<u>28-8</u>	1 ex	kw 2,	<u>10-9</u>	1 ex	kw 6
	1 ex	kw 8	<u>25-9</u>	1 ex	kw 14

De meeste exemplaren trokken dus door in augustus en in de v.o.

3.5.75 Goudhaantje (pag. 67)

De hoofddoortrekperiode van dit edelzangertje ligt tussen begin oktober en begin november, met als top 16-10 met 7 ex (20.1%) en een

mediane datum van 19-10. Een echte oktober-vogel, want 70.6% trok gedurende deze maand door de houtsingel en de maïs. Een vroege verschijning ook, want 85.3% trok in de eerste tien kwartieren door.

3.5.76 Vuurgoudhaantje

Tijdens twee teldagen werd een Vuurgoudhaantje waargenomen:

28-8 1 ex kw 4 en 3-10 1 ex kw 9.

Deze vogels verbleven in de houtsingel bij de telpost.

3.5.77 Staatmees

Zwervende Staatmezen worden door ons ook als trekvogels beschouwd.

Een vijftal groepjes zijn bij de telpost gesignaleerd:

25-9 9 ex kw 6   9-10 min. 3 ex kw 8   5-10 8 ex kw 10

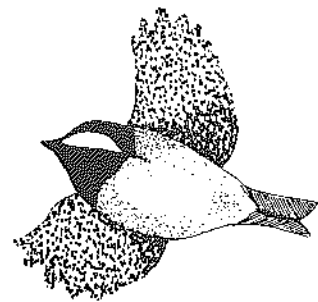
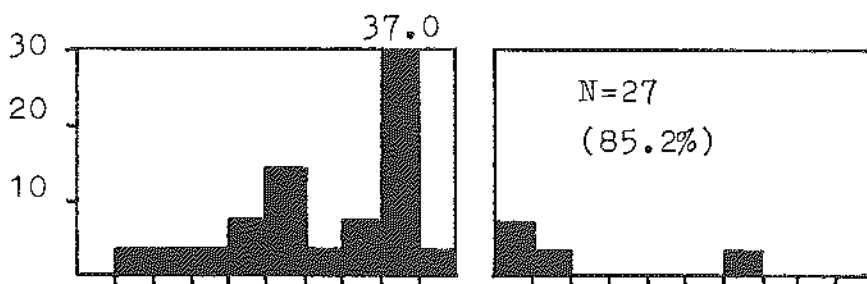
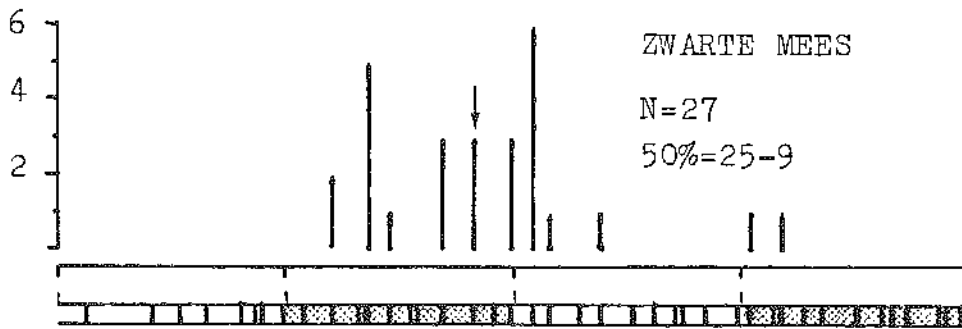
28-9 min. 2 ex kw 10   12-10 5 ex kw 9

De meeste Staatmezen trokken door de houtsingel, tussen kw 6 en 10.

3.5.78 Zwarte Mees (pag. 68)

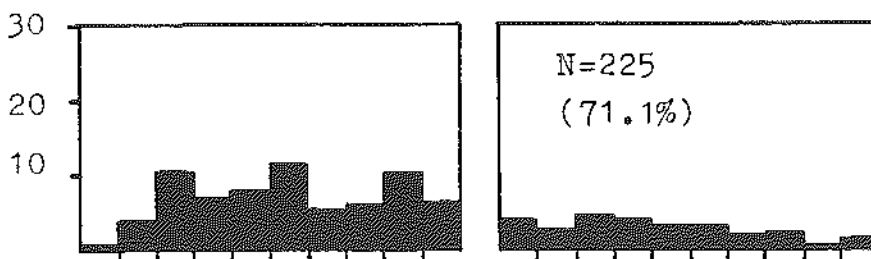
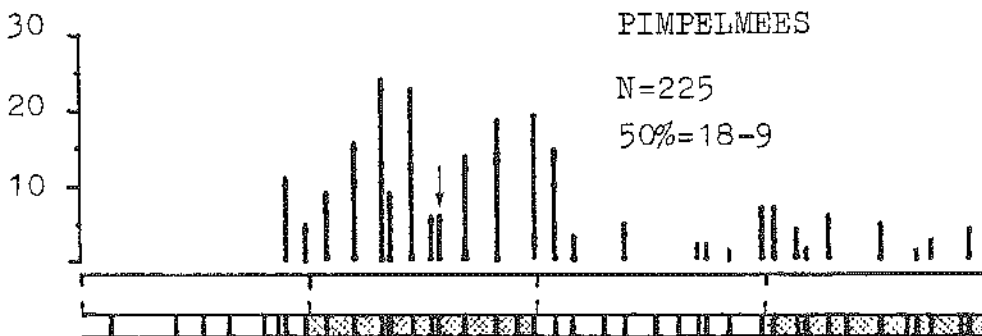
Reeds begin september werden door ons de voorlopers van een kleine invasie van deze kleine mees waargenomen. Toch zijn de aantallen laag gebleven en werden in totaal slechts 27 ex op de telpost geregistreerd, iets meer dan in 1987. De Zwarte Mees trok vooral in september door (63.0%), maar tot begin november werden solitaire

vogels waargenomen. De meeste exemplaren trokken in de v.o. door (85.2%) en hielden daarbij sterk de bosranden in het vizier. Enkele staken ook, richting ZW de akkers over.

3.5.79 Pimpelmees

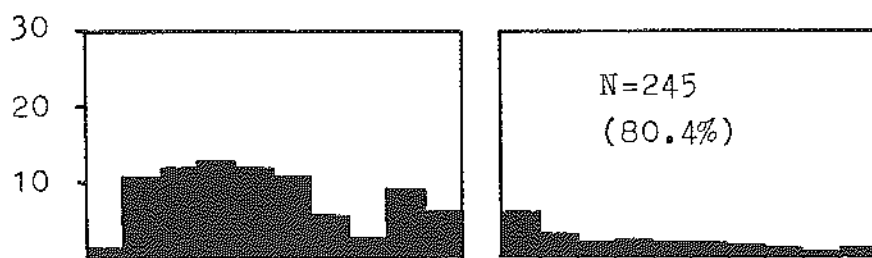
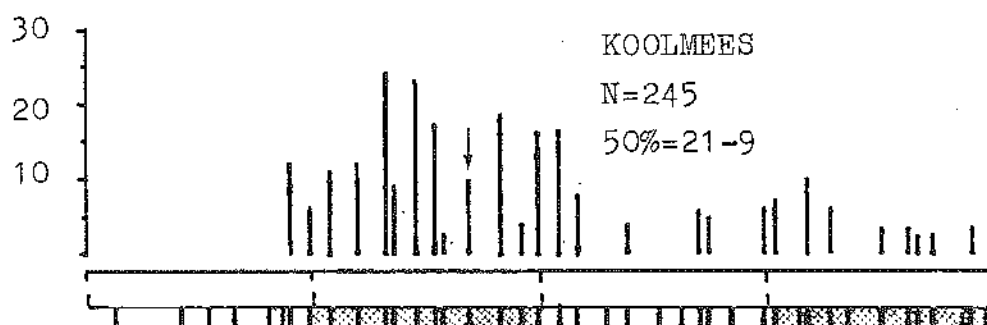
Ook de Pimpelmees toonde een invasieachtig optreden in het land dit najaar. Dit komt geweldig tot uiting in de aantallen. Vanaf eind augustus werden kleine groepjes tot een dagmaximum van 24 ex op 10-9 waargenomen. Door deze vroege start in het najaar valt de mediaan meer dan een maand eerder dan in 1987.

September bleek ook de beste maand met 64% te zijn. Tot eind november trokken kleine groepen door, gewoonlijk door de houtsingels, maar ook door de mais, richting Z of ZW. De Pimpelmezen werden vooral in de v.o. waargenomen; na kw 10 namen de aantallen geleidelijk af. Dit komt overeen met de resultaten van 1987.

3.5.80 Koolmees

Evenals de Pimpelmees is ook de Koolmees in grotere aantallen doorgetrokken dan in 1987. Vooral in september werden veel Koolmezen gezien in de houtsingels, de mais en de bosranden (59.6%). In oktober en november bleven de aantallen klein. In 1987 lag het zwaartepunt van de trek juist op oktober en november. Hierdoor ligt de mediaan van 1987 een maand later dan die van 1988. Meer nog dan de Pimpelmees werden Koolmezen in de v.o. waargenomen (80.4%). Voor de Koolmees geldt, evenals voor de Pimpelmees, dat een groei van de aantallen mede veroorzaakt is door een nauwkeurigere registratie van deze trekvogels. Evenals de Pimpelmees doortrekker in vrij klein tot vrij groot aantal.

3.5.81 Boomkruiper

Op 30-9 werd 1 ex in kw 7 in de houtsingel waargenomen.

3.5.82 Vlaamse Gaai

Een soort die ongetwijfeld nog wordt onderschat. Het blijft moeilijk om trekvogels van plaatselijke gaaien te onderscheiden. Veel vlieg-

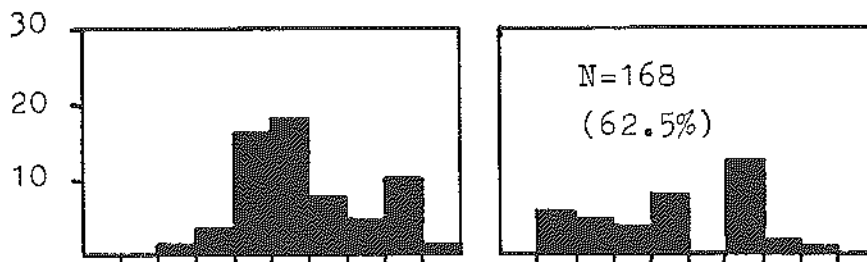
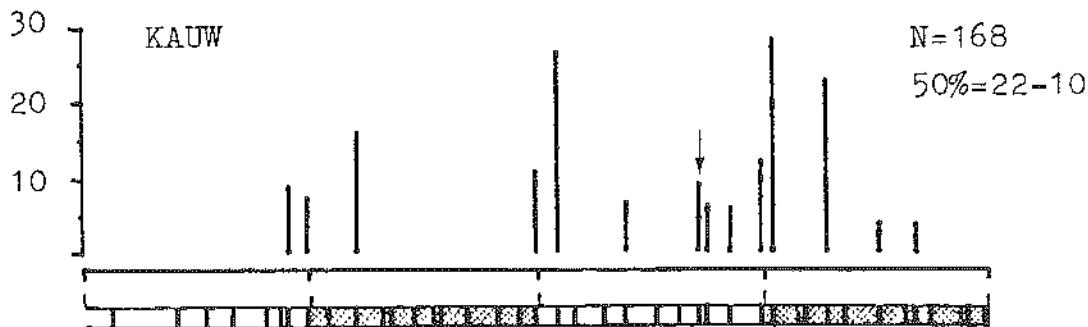
bewegingen vinden plaats over en door de bosranden. De volgende waarnemingen zijn bekend geworden:

5-10 2 ex kw 18, 1 ex kw 20   5-11 1 ex kw 4
12-10 1 ex kw 15   6-11 1 ex kw 5

Opvallend is dat deze waarnemingen (evenals in 1987) allen in oktober en november vallen.

3.5.83 Kauw

De Kauw werd vooral in de maanden oktober en november als trekvoegel geregistreerd (resp. 39.9% en 35.1%). In 1987 trokken de meeste Kauwen in november door, waardoor de mediaan van 1988 drie weken vroeger ligt dan in 1987. De dagtotalen stijgen niet uit boven 28 ex op 2-11. De Kauw werd vooral in kw 5 en 6 waargenomen; in de v.o. werden de meeste vogels gemeld (62.5%). De piek van kw 17 wordt vnl. gevormd door een groep van 15 ex op 7-9. De vliegrichting was steeds ZZW-ZW, vnl. over de bosrand van Gooilust.

3.5.83a Noordelijke Kauw (C.m.monedula)

Op twee teldagen werden exemplaren van deze noordelijke ondersoort van de Kauw gemeld: 3-10 2 ex kw 12 en 2-11 2 ex kw 6

Gezien de aantallen die op de akkers verbleven moet het aantal doortrekkers veel groter zijn geweest dan deze resultaten tonen.

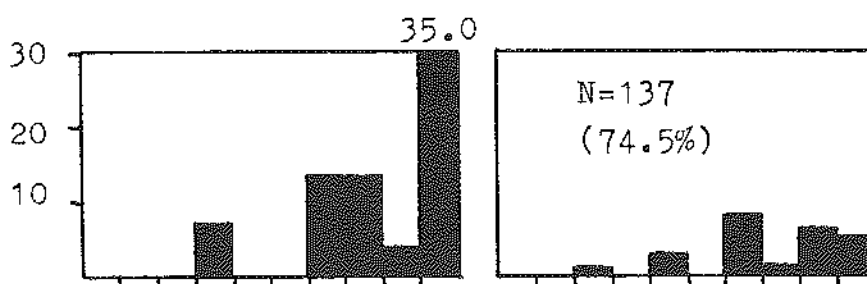
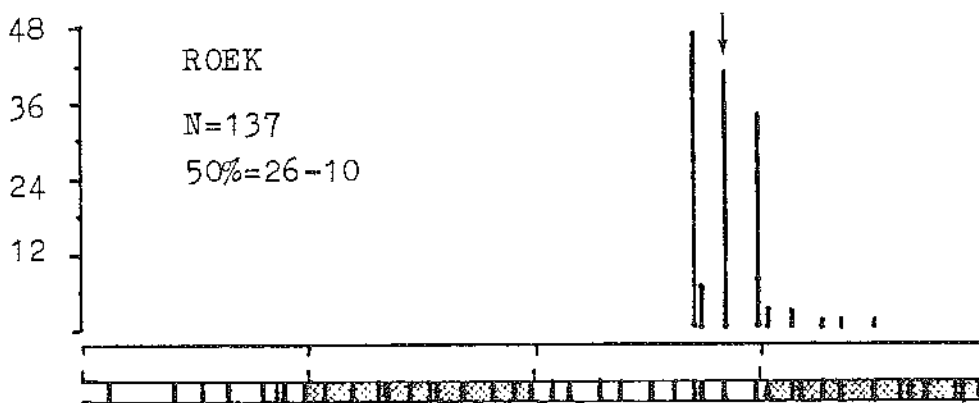
3.5.83b Oosteuropese Kauw (C.m.soemeringii)

Een zeer vroeg exemplaar van deze tweede ondersoort van de Kauw

werd op 30-9 waargenomen in kw 7. Gewoonlijk wordt deze soort pas in november gezien. De vogel vloog over de bosrand van Gooilust.

3.5.84 Roek

Grote aantallen broeken verschenen reeds eind oktober aan de einder in het oosten. In 1987 was de vogel een echte novembergast. In 1988 werd maar liefst 93.4% in oktober gezien! De meeste Roeken trokken in westelijke richting door, komend uit het oosten; een vliegroute die ook in 1987 werd vastgesteld en bij geen andere vogelsoort zo sterk wordt aangehouden als bij de Roek. De eerste beesten werden pas rond kw 7 gezien; de meesten trokken in de v.o. door (74.5%). Het is opvallend dat, evenals bij de Veldleeuwerik overigens, de eerste grote groepen in oktober verschenen bij een heersende oostenwind. Vóór de wind dus. Een aantal malen streken Roeken neer op de akkers 'om bij te tanken'.

3.5.85 Zwarte Kraai

Tijdens vier teldagen werden zwervende kraaien waargenomen die voor een notatie in aanmerking kwamen. Gewoonlijk is deze kraaiachtige geen echte trekvogel, zoals bv. Kauw en Roek.

4-8 4 ex kw 11

24-8 2 ex kw 7, 1 ex kw 9

20-8 1 ex kw 15, 1 ex kw 18

3-9 5 ex kw 14, 2 ex kw 15

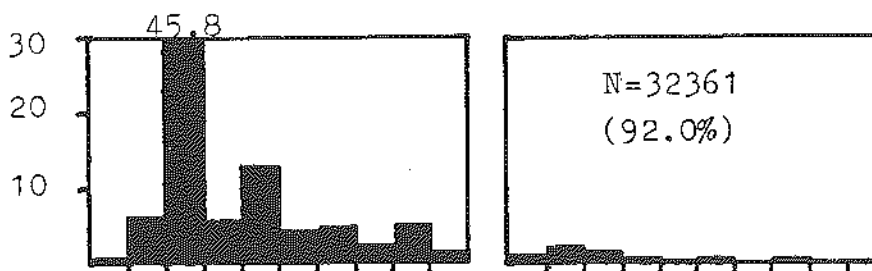
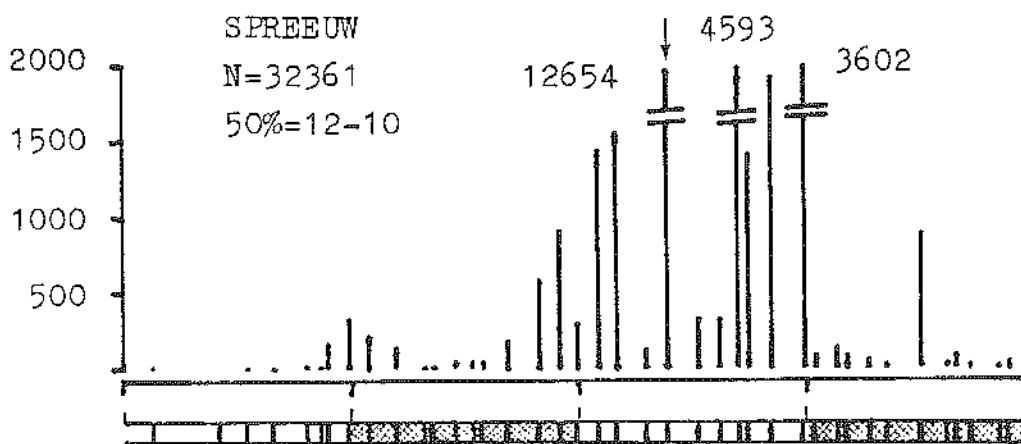
3.5.86 Bonte Kraai

De Bonte kraai is een schaarse trekvogel over dit deel van het werkgebied. Tijdens vijf teldagen werden 8 ex gezien. De meesten trokken door in de v.o.: 23-10 1 ex kw 4 5-11 2 ex kw 15
26-10 2 ex kw 8 12-11 2 ex kw 6

Op 2-11 trok 1 ex zeer hoog over in kw 2. Dit moet haast betekenen dat de vogel reeds in het donker is vertrokken of zelfs 's nachts is doorgevlogen.

3.5.87 Spreeuw

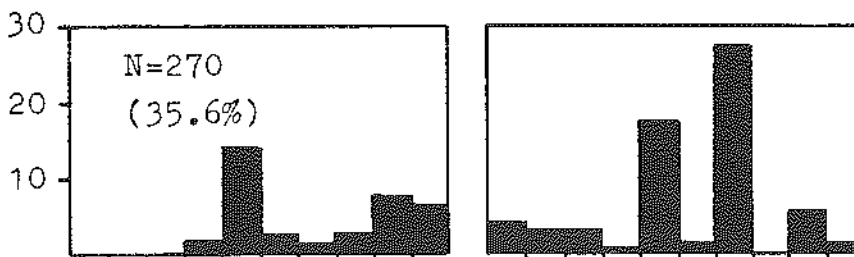
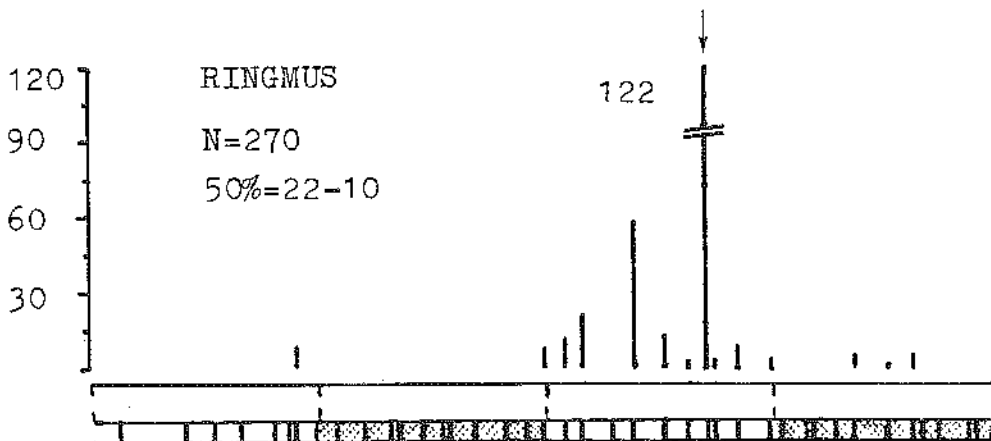
Handen in het haar, verschrikte gezichten. Dat leverde een groep op van naar schatting 10000 Spreeuwen, die op 12-10 over de tel-post zoefde en de hemel vulde van horizon tot horizon. Daarmee valt de sprotter in de categorie doortrekker in zeer groot aantal. Het doortrekpatroon vertoont prachtig hoe deze vogel in 1988 de telpost is gepasseerd. Eind augustus/begin september een korte voortrek van naar verluid Midden-Europese Spreeuwen. Daarna een snelle opwaartse lijn vanaf eind september, die aanhield tot 12-10, maar vervolgens nog indrukwekkende pieken vertoonde tot eind oktober. Een enorme afname toont de figuur in begin november, met een nagekomen groep op 16-11. In oktober trok 86.4% van de Spreeuwen door.

Ook zonder de groep van 12-10 is oktober nog goed voor 80.5%. Door de waarnemingen op 12-10 valt de mediaan bijna drie weken eerder dan 1987. De Spreeuw verlaat al vroeg z'n slaappleats; reeds in kw 1 worden de eerste exemplaren gezien. De piek ligt tussen kw 3 en kw 5; 92.0% trek door in de v.o. (zonder 12-10 88.5%). Het verloop over de ochtend van 1987 vertoont grote overeenkomsten met dat van 1988. De Spreeuw trok in brede fronten over de telpost in een richting gelegen tussen ZW en WZW. (Zie afbeelding pag. 31).

3.5.88 Ringmus

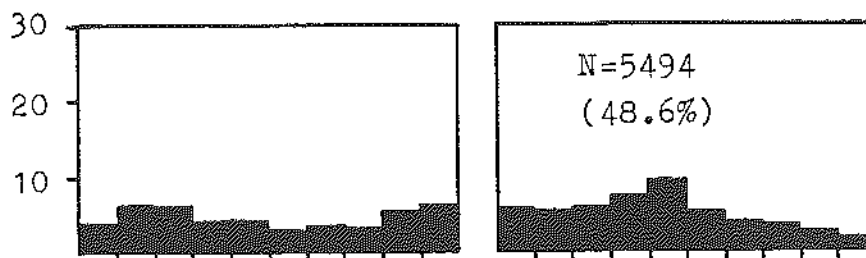
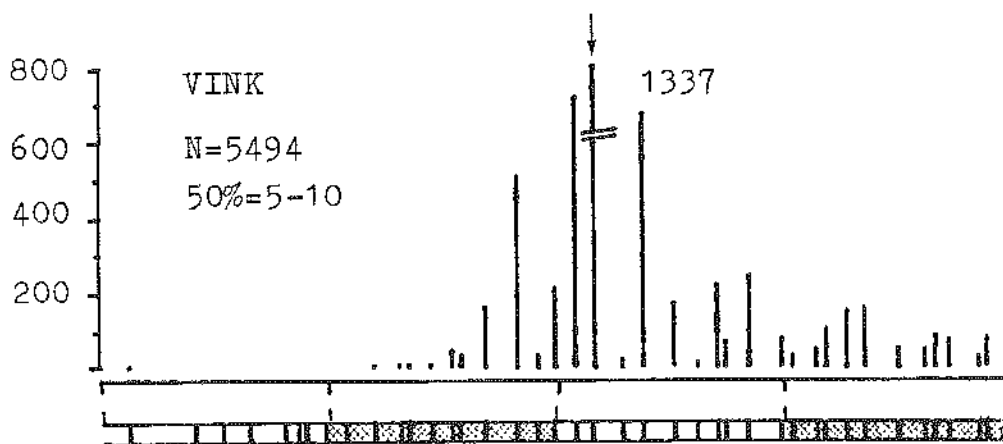
De vleknek werd als doortrekker vnl. waargenomen tussen 30-9 en 30-10. De hoofddoortrekperiode is dus zeer kort en valt samen met die van de Houtduif, Veldleeuwerik, Goudhaan en Keep. De mediaan ligt op dezelfde datum als 1987 (22-10). Een topdag als op 22-10 met 122 ex is tot nu toe nog niet gemeld. Evenals in 1987 kwam de trek in de ochtend traag op gang. Pas in kw 15 en 17 werden de grootste aantallen bereikt. De trekrichting was vnl. ZZW-ZW en kleine groepjes hebben rond de telpost overnacht. In Jonkers e.a. (1988) wordt de Ringmus niet als trekvogel geklassificeerd. Naar onze bevindingen zou deze soort onder de nominatie doortrekker in vrij klein tot vrij groot aantal kunnen gaan vallen.

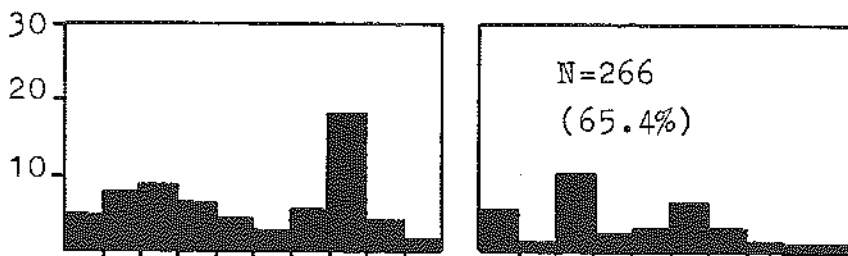
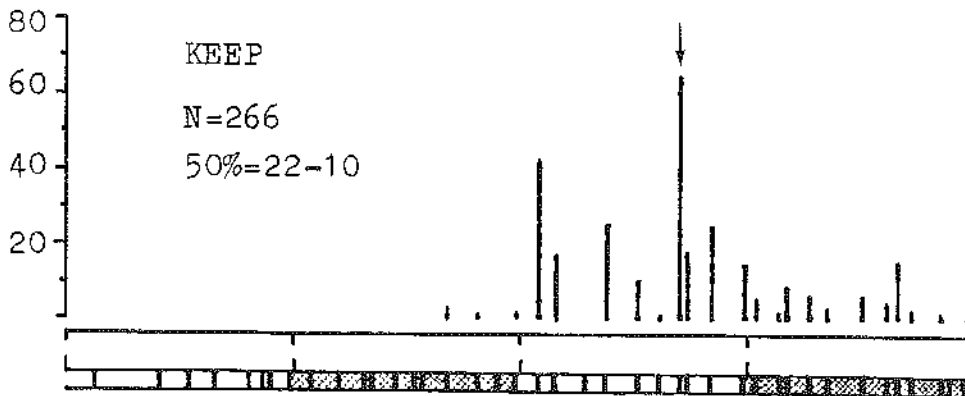
3.5.89 Vink

De Vink is een algemene trekvogel, die, evenals in 1987 z'n top vond in oktober. In deze maand trok 65.1% van het totaal door. Het doortrekpatroon vertoont een snelle opgaande lijn vanaf half september, met een piek op 5-10, tevens de mediane datum. Daarna neemt het aantal trekkende Vinken gestaag af, maar tot 28-11 blijven redelijke aantallen doorkomen. Toch werden meer dan 2000 Vinken minder waargenomen dan in 1987. Zeker is, dat we goede dagen hebben gemist; eind oktober zijn, op dagen dat niet is geteld, m.n. tienduizenden Vinken in Flevoland en bij de Hollandse Brug gezien (mmed. div. waarnemers). Het doortrekpatroon in de ochtend vertoont een vrijwel constante lijn met zwakke pieken in kw 2 en 3, kw 10 en kw 15. Dit patroon komt vrijwel overeen met dat van 1987. De trekrichting was vnl. ZW. Overigens werden ook koerscorrecties tussen O en NO waargenomen. Vinken werden regelmatig in de begroeiing en op de akkers gezien, waar ze rustten en fourageerden.

3.5.90 Keep (pag. 75)

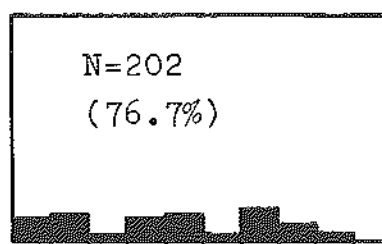
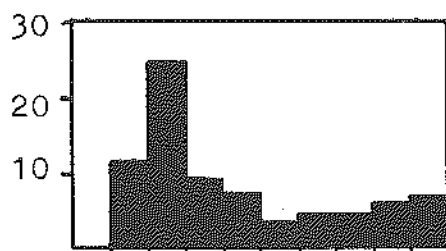
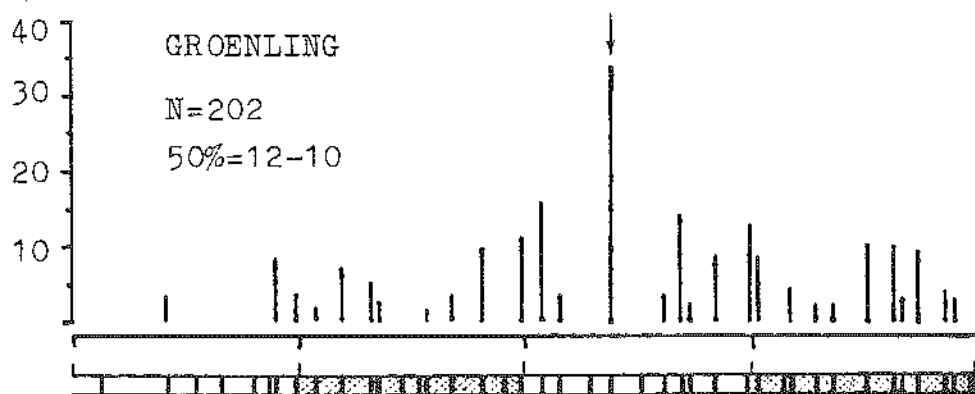
In tegenstelling tot 1987 zijn in 1988 beduidend minder Kepen doorgetrokken. In november van 1987 werden zelfs op een dag meer Kepen waargenomen dan gedurende de hele telperiode in 1988. De Keep trok van begin oktober tot eind november over de telpost. Met een top

begin en eind oktober heeft de Keep een wat saai doortrekverloop. Het aandeel in oktober (79.7%) was echter hoger dan in 1987, toen juist meer Kepen in november werden gezien. Hierdoor ligt de mediaan ook vroeger. De Keep vertoont een iets onregelmatiger doortrekpatroon voor de ochtend. De pieken van kw 3 en 8 zijn ook terug te vinden in het patroon van 1987! Na kw 13 namen de aantallen duidelijk af. Meer nog dan de Vink trokken Kepen richting ZW. De soort werd minder aan de grond gezien dan de Vink.

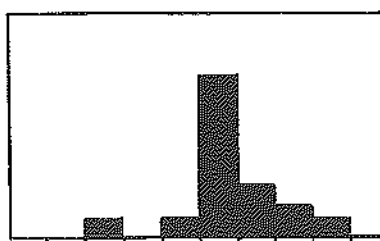
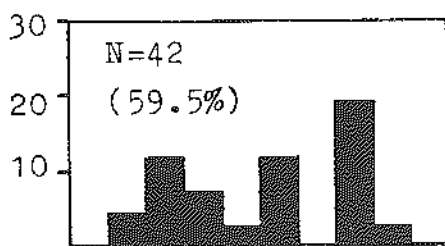
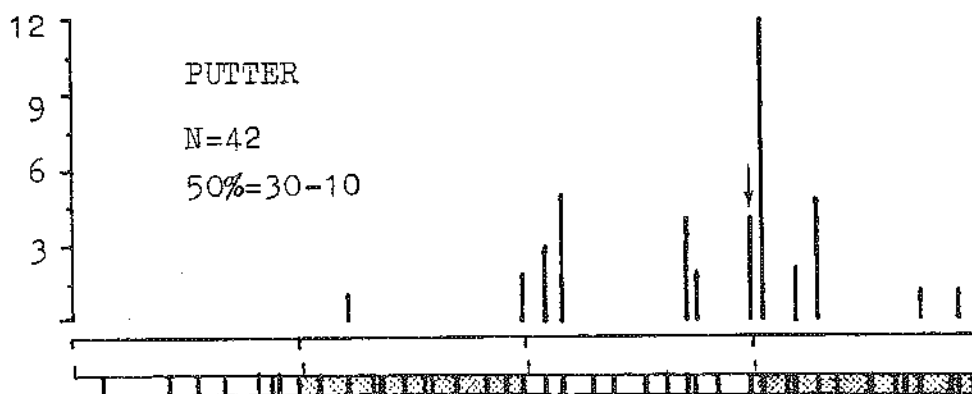
3.5.91 Groenling (pag. 76)

De Groenling is in grote getale over de telpost getrokken. Opvallend is dat deze soort reeds begin september regelmatig als trekvogel werd gemeld. Het lijkt een soort voortrek, een verschijnsel dat we bv. ook bij Kieviten en Kokmeeuwen kunnen waarnemen. Na half september namen de aantallen gestaag toe tot een maximum op 12-10, tevens mediane datum. Na deze piek neemt het aantal doortrekkende Groenlingen langzaam af, maar blijft op niveau tot eind november. Evenals in 1987 werd de Groenling vooral in de v.o. veel gezien; in 1988 zelfs 76.7%, met een piek in kw 3. De vliegrichting van de Groenling lag tussen ZZW en Z. Overigens werden ook bij de Groenling koerscorrecties in oostelijke richtingen waargenomen.

3.5.92 Putter

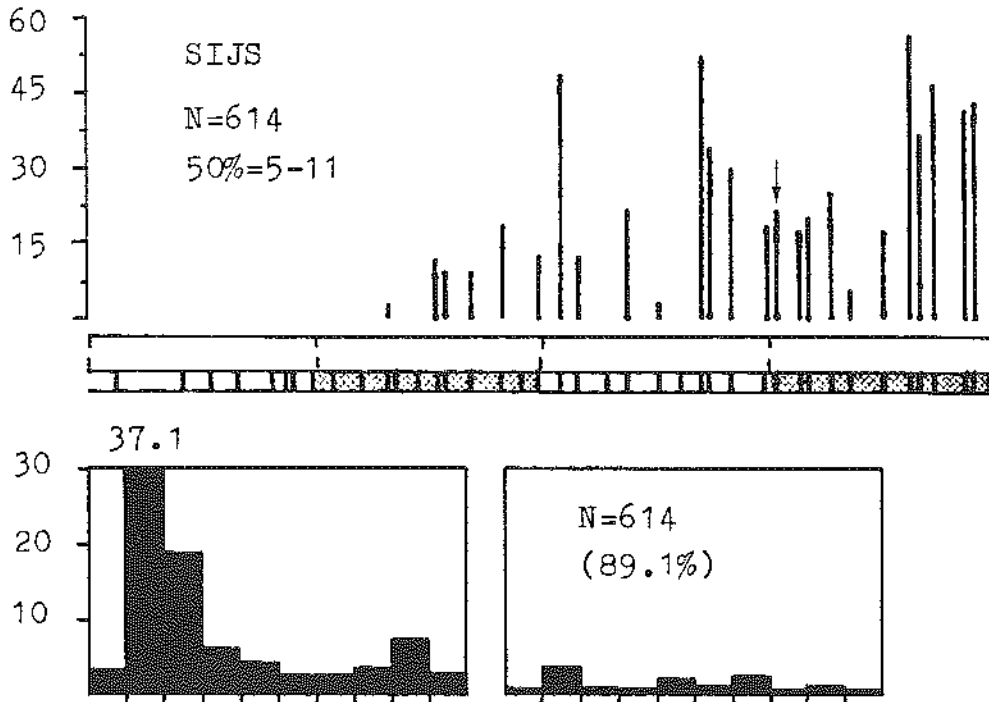
De pieter was een schaarse doortrekker i.t.t. 1987 toen grotere aantallen de telpost passeerden. Het doortrekpatroon wordt bepaald door de aantallen in de periode tussen eind september en half november, met een duidelijke piek op 2-11 en lijkt hierin op het patroon van 1987. Het verloop over de ochtend is totaal verschillend met dat van 1987. De trek speelde zich vnl. af in de v.o. tussen kw 2 en 8 en in de l.o. rond kw 16. De meeste Putters trokken

richting ZW, maar regelmatig werden ook exemplaren gemeld die naar NO vlogen.

3.5.93 Sijs

De Sijs is in ons werkgebied een doortrekker in wisselend aantal.

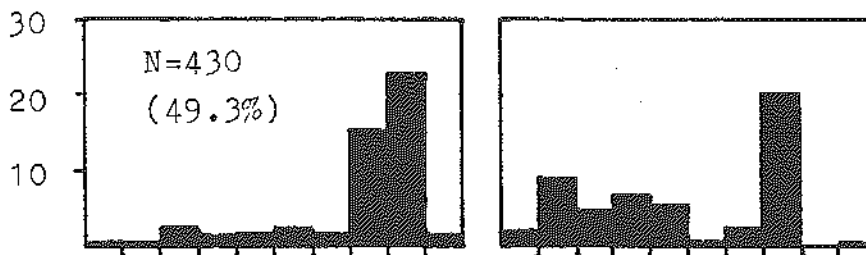
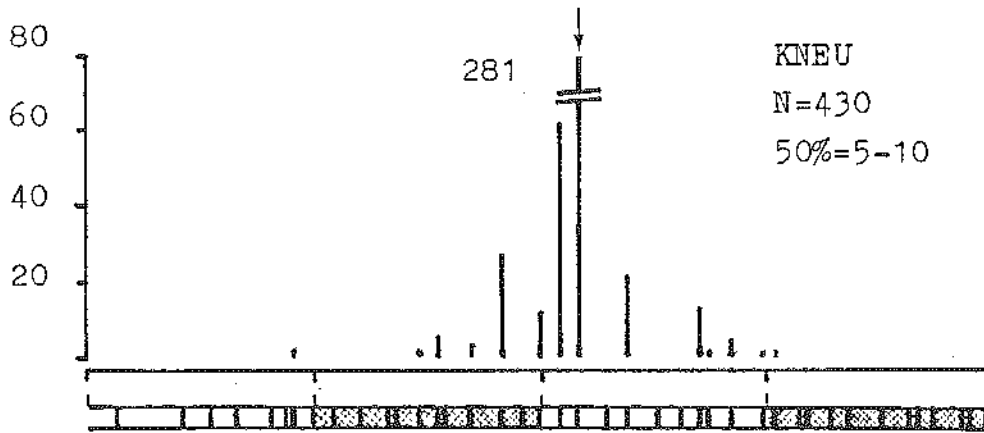

Dit blijkt ook min of meer uit de telresultaten van de afgelopen twee jaren. In 1987 werden 375 ex geteld, in 1988 zelfs 614 ex. Het doortrekpatroon van 1988 komt sterk overeen met dat van 1987. Vanaf half september nemen de aantallen voortdurend toe, zelfs tot aan de laatste teldag. De pieken van begin en eind oktober en van half november vinden we ook in het patroon van 1987 terug. De mediaan ligt één tot twee weken later dan in 1987. De Sijs trekt reeds vroeg in de ochtend door. Opvallend is de piek in kw 2 en 3; na het derde kwartier blijven de aantallen laag en vrij constant. De vliegrichting die werd aangehouden was overwegend ZW.

3.5.94 Kneu (pag. 78)

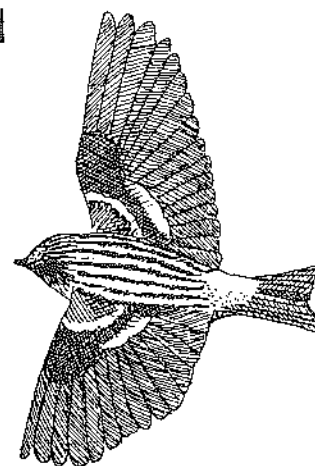
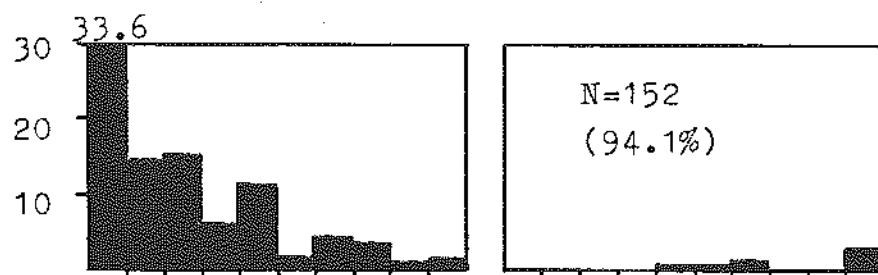
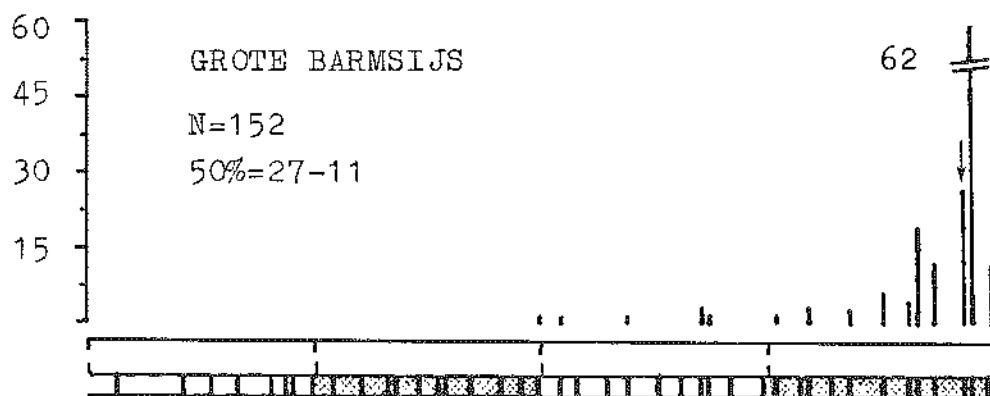
Gedurende een korte periode trekken grote aantallen Kneuen door. Van eind september tot eind oktober, dus iets langer dan een maand vindt de belangrijkste doortrek plaats. Deze periode viel precies samen met die in 1987; zo ook de mediane datum. Net als de Veldleeuwerik heeft de Kneu blijkbaar een zeer vast trekpatroon! De

aantallen zijn aanzienlijk groter dan in 1987; er werd zelfs een dagmaximum van 281 ex gemeld! De Kneu trekt pas laat in de ochtend in grotere aantallen door. Daardoor werden de meeste exemplaren in kw 8 en 9 en zelfs tot in kw 18 waargenomen. De Kneu vliegt meestal zeer geconcentreerd en doelbewust richting ZW en werd maar een enkele keer op de akkers gezien. Doortrekker in vrij groot aantal.

3.5.95 Grote Barmsijs (pag. 79)

Begin november begonnen de eerste tekenen van een invasie zich aan te kondigen. Grote aantallen werden tot diep in november waargenomen en omdat de mediaan zeer laat ligt (27-11) zullen ook in december nog veel Barmsijsen zijn doorgetrokken. Dit blijkt overigens ook uit waarnemingen uit december (mmed. div. waarnemers). Het aantal waarnemingen van 1987 steekt fors af tegen die van 1988. Een topdag werd bereikt op 28-11 toen 62 ex de telpost passeerden. De Barmsijs trok evenals de Sijs vroeg in de ochtend door; in de l.o. zijn nauwelijks exemplaren waargenomen. Maar liefst 94.1% werd in de v.o. geregistreerd, met een piek in kw 1. De vliegrichting die werd aangehouden was overwegend ZZW, met enkele afwijkingen naar O en N.

3.5.96 Kruisbek

Tijdens twee data werden Kruisbekken waargenomen:

27-8 3 ex kw 15 en 16-11 1 ex kw 6.

3.5.97 Goudvink

Van de Goudvink als trekvogel in het werkgebied is maar weinig bekend. Wel zijn zwervende vogels waargenomen. Vrij laat in de telperiode zijn 5 Goudvinken de telpost gepasseerd.

12-10 3 ex kw 4; 22-10 1 ex kw 3 en 23-11 1 ex kw 5

De vogels kwamen uit het noorden aanvliegen en enkelen streken even neer in de houtsingel, om daarna hun tocht te vervolgen richting Z-ZZW. Doortrekker in zeer klein aantal.

3.5.98 Appelvink

Ook de Appelvink is geen spectaculaire trekvogel. Desondanks moeten op gezette tijden verplaatsingen van vogels uit noordelijke en oostelijke streken plaatsvinden. Tijdens zes teldagen werden in totaal 11 Appelvinken waargenomen, allen in oktober en november.

3-10 1 ex kw 12   26-10 3 ex kw 12   2-11 2 ex kw 2

22-10 1 ex kw 13   30-10 2 ex kw 2   5-11 1 ex kw 2

De vliegrichting was telkens Z-ZO. Doortrekker in zeer klein aantal.

3.5.99 IJsgors

De IJsgors werd tijdens 2 data als trekvogel gemeld:

3-10 1 ex kw 7 en 28-11 1 ex kw 6, neerstrijkend en later doortrekkend. Is het toeval dat in 1987 op vrijwel dezelfde data en op dezelfde tijdstippen ook twee IJsgorzen werden waargenomen?

3.5.100 Sneeuwgorz

De Sneeuwgorz is iets minder vaak waargenomen dan in 1987, doch met 5 ex komen we er zo voor het binnenland niet gek vanaf. Alle vogels werden in november gezien en vlogen in een zuidelijke- of noordelijke richting.

16-11 2 ex kw 2 en 1 ex kw 15; 19-11 1 ex kw 6

Op 21-11 verbleef 1 ex op de akkers en verdween in kw 8 richting NO.

3.5.101 Geelgorz

Maar liefst 3 Geelgorzen passeerden de telpost, tegen 1 ex in 1987: 26-10 1 ex kw 15; 30-10 1 ex kw 10
Op 23-11 streek 1 ex in kw 7 neer op de akkers.

3.5.102 Ortolaan

Of we het najaar van 1988 wat betreft Ortolanen ooit nog zullen evenaren of op z'n minst zullen benaderen, dat moeten we maar afwachten. Tijdens drie teldagen werden maar liefst 8 ex waargenomen. Een deel hiervan streek neer op de akkers of in de houtsingel of verbleef enige tijd in de mais.

17-8 2 ex kw 10; 31-8 2 ex kw 14;

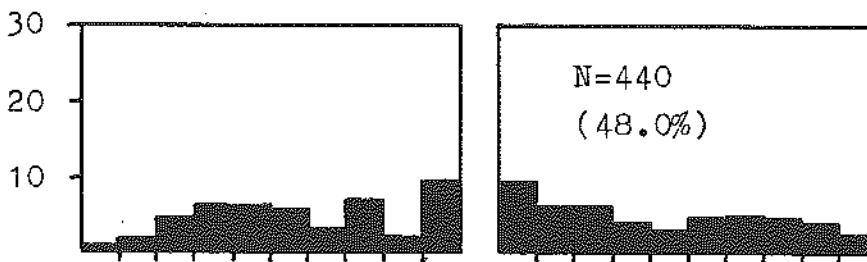
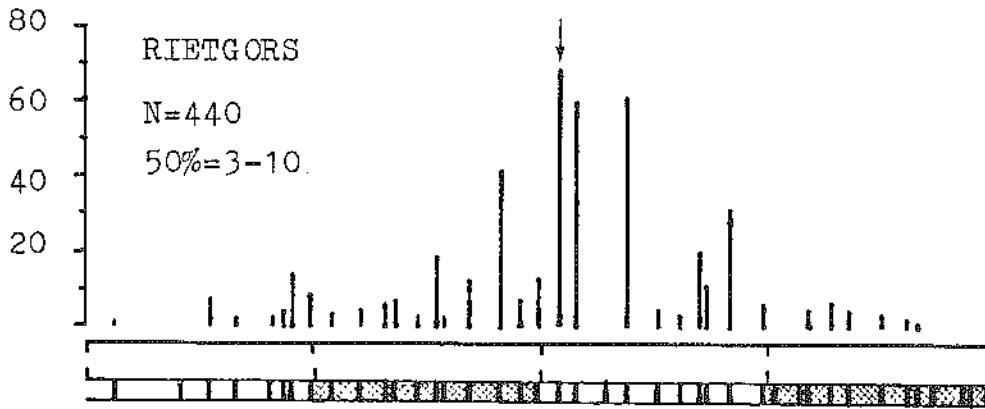
3-9 1 ex kw 12 en 3 ex kw 16

De vliegrichting van enkele exemplaren was ZW-ZZW.

3.5.103 Rietgorz (pag. 81)

De Rietgorz was een algemene trekvogel, die tijdens vrijwel elke teldag werd waargenomen. Een groot deel van de vogels verbleef enige tijd in de mais of op de akker en trok in de loop van de ochtend door. De trek zette reeds half augustus in en bleef op hetzelfde niveau tot half september. Daarna volgde een snelle stijgende lijn met een top rond 3-10, vervolgens een daling van de aantallen, gevolgd door een nieuwe piek op 26-10. November stelde qua aantal-

len niet veel meer voor. Een zelfde gepiektheid vinden we in het patroon van 1987! Ook het doortrekverloop van de ochtendtrek komt in sterke mate overeen. De ochtendtrek zette vroeg in, maar kwam pas in kw 4 en later rond kw 10 op z'n hoogtepunt. De trekrichting was over het algemeen ZW-WZW.

Slot

Bij het verschijnen van het verslag van deze, tweede, herfsttrek-telling van trekvogels boven het Corversbos te Hilversum zijn de activiteiten rond de telling van 1989 net beëindigd. Ook in 1989 heeft een groot aantal tellers het pad naar de telpost gevonden. Via de Korhaan, het contactorgaan van de VWG, worden alle medede-lingen van de telgroep bekend gemaakt. Intussen is besloten om, naast de simultaantellingen, een aantal dagen in de week als vaste teldagen te bestempelen, zodat iedereen weet waar hij of zij aan toe is. Daardoor is automatisch een kleine groep vaste tellers gevormd die, gezien het grote aantal belangstellenden in 1988 en 1989 hopelijk nog zal groeien.

Intussen is ook het plan opgevat om de telgroep een vast karakter te geven binnen de vogelwerkgroep en éénmaal per jaar tijdens een werkavond een bijeenkomst voor alle tellers en belangstellenden te organiseren om de plannen voor het komende seizoen en de ervaringen van de laatste telling te bespreken.

Voorjaars- of zomeravondtellingen zullen waarschijnlijk op korte termijn nog niet plaats gaan vinden, simpel vanwege het feit dat er nog te weinig tellers zich bij ons hebben aangesloten. Maar misschien dat we de komende jaren met de herfsttrektellingen reeds in juli kunnen starten, zoals reeds in 1989 is geschied, om zo-doende van de trek van een aantal soorten zomervogels een beter beeld te krijgen.

Foto: H. Valetou

Samenvatting

In de herfst van 1988 heeft een telling van trekvogels plaatsgevonden vanaf de telpost op de akkers van het Corversbos te Hilversum. In de periode van 3 augustus tot en met 30 november werden gedurende 41 ochtenden alle trekvogels boven de telpost en omgeving geteld. In totaal is gedurende 176 uur en 15 minuten de vogeltrek bestudeerd. Het doel van de trektelling was het verzamelen van gegevens omtrent de omvang van de vogeltrek boven dit deel van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. Voor de tellingen hebben 30 mensen zich belangeloos ingezet. In totaal werden meer dan 68000 vogels op naam gebracht en geregistreerd, verdeeld over 103 soorten. De meeste trekvogels komen uit een richting tussen noord en noordoost op de telpost aanvliegen en verdwijnen richting zuid tot zuidwest. Het weer is een belangrijke factor geweest voor de grootte van het aantal doortrekkende vogels. Vooral hogedrukgebieden zijn van positieve invloed op de aantallen vogels (en tellers). De talrijkste trekvogels waren: Spreeuw, Vink, Houtduif, Graspieper en Veldleeuwerik. Naast de vliegbewegingen van trekvogels is een goed overzicht verkregen van de wijze waarop ter plaatse aanwezige vogels van het gebied gebruik maakten en de tellers kunnen beïnvloeden.

1. Blok, G. 1983. Verslag van een orientatie naar gestuwde vogeltrek in het najaar van 1982 bij de Hollandse Brug. Almere-Haven.
2. Brouwer, R. 1985. Vogeltrek-tellingen bij Medemblik, najaar 1983. Medemblik.
3. Cottaar, F. & E. van Huyssteeden s.a. Najaarstrek langs de kust van Zuid-Kennemerland in 1982. Vogelwerkgroep Haarlem.
4. Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam & M.J.S. Reijnen 1985. Natuurbeheer in Nederland; deel 3, Vogel-inventarisaties. Pudoc, Wageningen.
5. Jonkers, D.A. 1986. Worden ondersoorten van de Kauw in het Gooi en omstreken niet herkend? De Korhaan 20(6):97-98.
6. Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem, Avifauna van het Gooi, de Vechtstreek en de Eempolders. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
7. Klaveren, A.J. van 1988. Verslag van een proeftelling van vogeltrek over de telpost 'Corversbos' in de herfst van 1987. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgaveno. 56.
8. Klippel, N.A. & A. van Leyden 1981. Vogels in de Eempolders, Zes jaren Eempoldertellingen 1973-1978. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Vreeland. Uitgaveno. 34.
9. Kole, R.A. & N.A. Klippel 1989. De vogels in de westelijke Eempolders. Periodieke tellingen tot 1984 in de Noordpolder- en Zuidpolder te Veld en in de Oostermeent. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgaveno. 63.
10. Kwak, R. & R. Lensink 1983. De trek over de telpost 'Hoge Erf' te Arnhem in 1982 en methodieken voor het bewerken van de telresultaten. Arnhem.
11. Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen 1988. Mededelingen LWVT 7(1):1-32.
12. Lensink, R. 1985. Handleiding Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen.
13. Schäffner, B. 1975. Spreeuwensafari. Avontuur in het vrije veld. De Arbeiderspers, Amsterdam.
14. SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels

Lijst van terplekke aanwezige soorten (dagmaxima) 1)

<u>Aalscholver</u>	8	<u>Boerenzwaluw</u>	300	<u>Zwarte Mees</u>	B
<u>Blauwe Reiger</u>	3	<u>Boompieper</u>	B	<u>Pimpelmees</u>	C
<u>Wilde Eend</u>	26	<u>Graspieper</u>	D	<u>Koolmees</u>	C
<u>Havik</u>	3	<u>Waterpieper</u>	2	<u>Boomklever</u>	B
<u>Sperwer</u>	3	<u>Oeverpieper</u>	1	<u>Boomkruiper</u>	B
<u>Buizerd</u>	4	<u>Gr.Gele Kwikst.</u>	1	<u>Vlaamse Gaai</u>	B
<u>Torenvalk</u>	2	<u>Witte Kwikst.</u>	B	<u>Ekster</u>	C
<u>Boomvalk</u>	4	<u>Winterkoning</u>	B	<u>Kauw</u>	800
<u>Scholekster</u>	2	<u>Heggemus</u>	B	<u>Noordel. Kauw</u>	125
<u>Goudplevier</u>	1	<u>Roodborst</u>	B	<u>Oosteur. Kauw</u>	1
<u>Kievit</u>	8	<u>Gekr.Roodst.</u>	1	<u>Roek</u>	18
<u>Watersnip</u>	5	<u>Paapje</u>	B	<u>Zwarte Kraai</u>	C
<u>Houtsnip</u>	1	<u>Tapuit</u>	2	<u>Spreeuw</u>	C
<u>Kokmeeuw</u>	C	<u>Kramsvogel</u>	D	<u>Ringmus</u>	C
<u>Holenduif</u>	27	<u>Zanglijster</u>	C	<u>Vink</u>	D
<u>Houtduif</u>	D	<u>Koperwiek</u>	D	<u>Keep</u>	C
<u>Turkse Tortel</u>	B	<u>Merel</u>	C	<u>Groenling</u>	C
<u>Bosuil</u>	5	<u>Grote Lijster</u>	B	<u>Putter</u>	8
<u>IJsvogel</u>	1	<u>Zwartkop</u>	1	<u>Sijs</u>	C
<u>Groene Specht</u>	2	<u>Tjiftjaf</u>	B	<u>Kneu</u>	B
<u>Zwarte Specht</u>	1	<u>Fitis</u>	B	<u>Grote Barmsijs</u>	C
<u>Gr.Bt.Specht</u>	B	<u>Goudhaantje</u>	B	<u>Goudvink</u>	B
<u>Kl.Bt.Specht</u>	1	<u>Vuurgoudhaan</u>	B	<u>Appelvink</u>	B
<u>Boomleeuwerik</u>	1	<u>Staatmees</u>	C	<u>IJsgors</u>	1
<u>Veldleeuwerik</u>	D	<u>Glanskop</u>	B	<u>Sneeuwgor</u>	1
		<u>Matkop</u>	3	<u>Geelgors</u>	1
		<u>Kuifmees</u>	B	<u>Ortolaan</u>	5
				<u>Rietgors</u>	C

1) inclusief voedseltrek

code B= 2-10 exemplaren

C= 11-100 exemplaren

D= 101-1000 exemplaren

onderstreept op en boven akkers

